

**ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ЗУБЕНКО СЕРГІЙ ЄВГЕНОВИЧ

УДК: 341.4:343.13(100+477)(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

**МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОВАДЖЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ**

Спеціальність 262 – Правоохоронна діяльність

Галузь знань 26 – Цивільна безпека

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ С. Є. Зубенко

Науковий керівник: Вітвіцький Сергій Сергійович, доктор юридичних наук,
професор, заслужений юрист України

Кропивницький – 2026

АНОТАЦІЯ

Зубенко С. Є. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження у кримінальному процесі України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 262 – Правоохоронна діяльність. – Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2026.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню теоретико-правових та організаційних засад міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, форм та особливостей надання міжнародної правової допомоги, а також розробленню науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій щодо вирішення проблем, які виникають під час міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, підготовці та виконанню запитів про міжнародну правову допомогу.

У дисертації розглянуто теоретико-правові засади міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Підкреслено, що міжнародне співробітництво під час кримінального провадження забезпечує обмін інформацією між правоохоронними органами держав та міжнародними організаціями, отримання та долучення доказів до матеріалів кримінального провадження, затримання та передачу злочинців, а також сприяє проведенню процесуальних дій та інших заходів, необхідних для досудового розслідування.

Запропоновано розглядати поняття «міжнародне співробітництво» у двох аспектах: по-перше, як регламентовані міжнародним та національним законодавством процесуальні правовідносини, які передбачають узгоджену діяльність уповноважених органів та міжнародних організацій під час досудового розслідування, судового розгляду та виконання судових рішень і полягають у притягненні до кримінальної відповідальності осіб, що вчинили кримінальні правопорушення та відбування ними покарання; по-друге, як сучасний механізм забезпечення ефективного проведення кримінального

провадження шляхом обміну інформацією, надання міжнародної правової допомоги та провадження процесуальних дій компетентними органами іноземних держав за межами юрисдикції держави, яка здійснює досудове розслідування.

У дослідженні визначено правові основи міжнародного співробітництва та повноваження компетентних органів України, що здійснюють співпрацю із компетентними органами та міжнародними організаціями, а також окреслено принципи міжнародного співробітництва, серед яких ключовими у питаннях міжнародної співпраці та правової допомоги під час кримінального провадження є принципи законності, мирного вирішення міжнародних спорів, добросовісного виконання зобов'язань, поваги до прав людини, взаємності та добровільності надання міжнародної правової допомоги.

Міжнародне співробітництво як сучасний механізм забезпечення ефективного здійснення кримінального провадження, реалізується за допомогою передбачених міжнародними договорами та національним законодавством заходів, які класифіковано за їх функціональною спрямованістю: 1) інформаційно-аналітичні заходи (обмін інформацією) – забезпечення взаємного інформування та обміну аналітичними матеріалами між компетентними органами держав під час досудового розслідування; 2) доказові заходи (проведення процесуальних дій, допит свідків, потерпілих, підозрюваних, впізнання особи, отримання зразків для експертизи, обшук приміщень та особи) – отримання, фіксація та перевірка доказів вчинення кримінальних правопорушень та причетності до них окремих осіб; 3) організаційні заходи (створення спільних слідчих груп, участь у розслідуванні представників міжнародних організацій та компетентних органів договірних держав, присутність представників компетентних органів запитуючої держави) – забезпечення міжнародного співробітництва під час досудового розслідування, проведення робочих зустрічей та нарад за участі представників компетентних органів держав; 4) забезпечувальні заходи (вручення документів, виклик особи до слідчого або суду, тимчасова передача) –

забезпечення залучення особи до проведення процесуальних дій; 5) розшукові та примусові заходи (прикордонне переслідування, затримання та арешт особи, її екстрадиція) – встановлення особи, що вчинила кримінальне правопорушення, її затримання та притягнення до кримінальної відповідальності; 6) майнові заходи (розшук, арешт і конфіскація майна) – встановлення місцезнаходження, вилучення та повернення активів, отриманих злочинним шляхом; 7) спеціальні заходи (контрольована поставка, спостереження, переслідування) – розкриття злочину, документування злочинної діяльності та фіксація доказів; 8) юрисдикційні заходи (передача кримінального провадження, виконання вироків, передача засуджених осіб) – забезпечення виконання судових рішень компетентними органами держави, під юрисдикцію якої передано кримінальне провадження або засуджену особу.

З'ясовано, що міжнародна правова допомога є невід'ємною складовою міжнародного співробітництва держав, яка забезпечує співпрацю компетентних правоохоронних органів під час кримінального провадження і полягає у проведенні процесуальних дій за межами юрисдикції держави, яка здійснює досудове розслідування. Фактичною підставою для надання міжнародної правової допомоги є направлення компетентними органами запитуючої держави запиту про надання міжнародної правової допомоги, в якому аргументовано необхідність проведення процесуальних дій у зв'язку з розслідуванням кримінального провадження.

Центральними органами України, уповноваженими на здійснення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження та надання взаємної правової допомоги є Офіс Генерального прокурора, Міністерство юстиції України, Національне антикорупційне бюро України. Фактичними виконавцями запитів про надання правової допомоги є компетентні органи, які уповноважені на проведення процесуальних дій в межах міжнародного співробітництва. До таких компетентних органів належать Міністерство внутрішніх справ України, Національна поліція України, Державне бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Служба безпеки України.

У дисертації розглянуто такі види процесуальних дій, які проводяться в межах міжнародної правової допомоги: 1) вручення документів особі; 2) допит за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом проведення відео- або телефонної конференції; 3) виклик особи, яка перебуває за межами України; 4) розшук, арешт та конфіскація майна. Визначено механізм міжнародного співробітництва у питанні розшуку, арешту та конфіскації майна, який полягає у зверненні запитуючої держави в особі її компетентних органів із запитом про встановлення у власності певної особи (підозрюваного або обвинуваченого) будь-якого майна та активів (грошових коштів, банківських рахунків, рухомого чи нерухомого майна тощо) отриманого внаслідок злочинної діяльності з метою його подальшого арешту та конфіскації.

Під час проведеного дослідження детальну увагу приділено окремим напрямам міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, зокрема процесуальним засадам видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, особливостям міжнародного співробітництва під час розслідування транснаціональних та міжнародних злочинів.

Видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція) розглядається як комплекс правових (перевірка підстав для видачі особи, що вчинила кримінальне правопорушення), процесуальних (підготовка та направлення запиту на видачу особи, екстрадиційна перевірка), оперативних (встановлення місця перебування та затримання особи) та дипломатичних (співпраця з компетентними органами іноземних держав) заходів, що спрямовані на забезпечення виконання передбачених міжнародними договорами та національним законодавством нормативних вимог щодо підготовки та направлення запиту на видачу особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, його розгляду та проведення екстрадиційної перевірки з метою організації такої видачі.

З'ясовано, що міжнародне співробітництво під час розслідування транснаціональних злочинів здійснюється у таких формах: обмін інформацією

та аналітичними даними; передача доказів (документів, предметів); надання міжнародної правової допомоги та проведення процесуальних дій під час кримінального провадження; створення спільних слідчих груп з метою залучення фахівців договірних держав до розслідування транснаціональних злочинів; обмін досвідом та проведення спільних навчань, семінарів або тренінгів; забезпечення технічної допомоги шляхом надання доступу до цифрових технологій та платформ з метою обміну інформацією; проведення судових експертиз та застосування спеціальних знань; організація спільних міжнародних операцій з розкриття та розслідування транснаціональних злочинів та викриття злочинців; встановлення місцезнаходження та затримання осіб, що вчинили транснаціональні злочини; видача осіб (екстрадиція); тимчасова передача осіб; передача кримінального провадження.

Встановлено, що розслідування міжнародних злочинів є складним процесом, що вимагає від уповноважених осіб та компетентних органів дотримання вимог національного законодавства та міжнародних договорів під час документування та розслідування міжнародних злочинів, вчинених на території України в умовах міжнародного збройного конфлікту. Підвищений рівень складності розслідування міжнародних злочинів полягає у наявності перешкод в отриманні та фіксації доказів на окупованих територіях або територіях наближених до лінії фронту, відсутність свідків, знищення доказів та протидія розслідуванню зі сторони представників країни-агресора. З метою забезпечення документування фактів вчинення міжнародних злочинів створюються спільні слідчі групи для виявлення та фіксації фактів вчинення злочинів проти людяності, злочинів агресії та воєнних злочинів.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, кримінальне провадження, міжнародна правова допомога, процесуальні дії, запит про міжнародну правову допомогу, розшук, арешт та конфіскація майна, слідчі (розшукові) дії, досудове розслідування, кримінальне правопорушення, кримінальний процес, докази, слідча група, прокурор, затримання.

ABSTRACT

Zubenko S. Ye. International cooperation during criminal proceedings in the criminal process of Ukraine. – Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 262 – Law enforcement activities. – Donetsk State University of Internal Affairs. Kropyvnytskyi, 2026.

The dissertation is devoted to a comprehensive study of the theoretical, legal and organizational principles of international cooperation in criminal proceedings, the forms and features of the provision of international legal assistance, as well as the development of scientifically substantiated proposals and recommendations for solving problems that arise during international cooperation in criminal proceedings, as well as the preparation and execution of requests for international legal assistance.

The dissertation examines the theoretical and legal principles of international cooperation in criminal proceedings. It is emphasized that international cooperation in criminal proceedings ensures the exchange of information between law enforcement agencies of states and international organizations, the receipt and inclusion of evidence in the materials of criminal proceedings, the detention and transfer of criminals, and also contributes to the conduct of procedural actions and other measures necessary for pre-trial investigation.

It is proposed to consider the concept of "international cooperation" in two aspects: firstly, as procedural legal relations regulated by international and national legislation, which provide for the coordinated activities of authorized bodies and international organizations during pre-trial investigation, trial and execution of court decisions and consist in bringing to criminal responsibility persons who have committed criminal offenses and serving their sentences; secondly, as a modern mechanism for ensuring the effective conduct of criminal proceedings through the exchange of information, the provision of international legal assistance and the

conduct of procedural actions by competent authorities of foreign states outside the jurisdiction of the state conducting the pre-trial investigation.

The study defines the legal basis of international cooperation and the powers of the competent authorities of Ukraine that cooperate with competent authorities and international organizations, and also outlines the principles of international cooperation, among which the key ones in matters of international cooperation and legal assistance during criminal proceedings are the principles of legality, peaceful resolution of international disputes, good faith fulfillment of obligations, respect for human rights, reciprocity and voluntariness of providing international legal assistance.

International cooperation as a modern mechanism for ensuring the effective implementation of criminal proceedings is implemented through measures provided for by international treaties and national legislation, which are classified according to their functional focus: 1) information and analytical measures (exchange of information) - ensuring mutual information and exchange of analytical materials between competent authorities of states during pre-trial investigation; 2) evidentiary measures (conducting procedural actions, questioning witnesses, victims, suspects, identifying a person, obtaining samples for examination, searching premises and persons) - obtaining, recording and verifying evidence of the commission of criminal offenses and the involvement of individual persons in them; 3) organizational measures (creation of joint investigative teams, participation in the investigation of representatives of international organizations and competent authorities of contracting states, presence of representatives of competent authorities of the requesting state) - ensuring international cooperation during pre-trial investigation, holding working meetings and conferences with the participation of representatives of competent authorities of states; 4) precautionary measures (serving documents, summoning a person to an investigator or court, temporary transfer) – ensuring the involvement of a person in the conduct of procedural actions; 5) investigative and coercive measures (border pursuit, detention and arrest of a person, his extradition) – identifying a person who committed a criminal offense, detaining him and bringing

him to criminal liability; 6) property measures (search, arrest and confiscation of property) – establishing the location, seizure and return of assets obtained by criminal means; 7) special measures (controlled delivery, surveillance, prosecution) – solving a crime, documenting criminal activity and fixing evidence; 8) jurisdictional measures (transfer of criminal proceedings, execution of sentences, transfer of convicted persons) – ensuring the execution of court decisions by the competent authorities of the state under whose jurisdiction the criminal proceedings or the convicted person have been transferred.

It has been found that international legal assistance is an integral part of international cooperation between states, which ensures cooperation between competent law enforcement agencies during criminal proceedings and consists in conducting procedural actions outside the jurisdiction of the state conducting the pre-trial investigation. The actual basis for providing international legal assistance is the submission by the competent authorities of the requesting state of a request for international legal assistance, which argues the need for procedural actions in connection with the investigation of criminal proceedings.

The central authorities of Ukraine authorized to carry out international cooperation during criminal proceedings and provide mutual legal assistance are the Office of the Prosecutor General, the Ministry of Justice of Ukraine, and the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine. The actual executors of requests for legal assistance are the competent authorities authorized to carry out procedural actions within the framework of international cooperation. Such competent authorities include the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the National Police of Ukraine, the State Bureau of Investigation, the Bureau of Economic Security of Ukraine, the Security Service of Ukraine.

The dissertation examines the following types of procedural actions that are carried out within the framework of international legal assistance: 1) serving documents to a person; 2) interrogation at the request of a competent authority of a foreign state by conducting a video or telephone conference; 3) summoning a person who is outside Ukraine; 4) search, arrest and confiscation of property. The

mechanism of international cooperation in the matter of search, arrest and confiscation of property is determined, which consists in the request of the requesting state represented by its competent authorities with a request to establish the ownership of a certain person (suspect or accused) of any property and assets (cash, bank accounts, movable or immovable property, etc.) obtained as a result of criminal activity for the purpose of its further arrest and confiscation.

During the conducted research, detailed attention was paid to individual areas of international cooperation during criminal proceedings, in particular, the procedural principles of extradition of persons who have committed a criminal offense, the features of international cooperation during the investigation of transnational and international crimes.

The extradition of persons who have committed a criminal offense (extradition) is considered as a complex of legal (verification of the grounds for extradition of a person who has committed a criminal offense), procedural (preparation and sending a request for extradition of a person, extradition verification), operational (establishment of the place of stay and detention of a person) and diplomatic (cooperation with competent authorities of foreign states) measures aimed at ensuring the implementation of the regulatory requirements provided for by international treaties and national legislation regarding the preparation and sending of a request for extradition of a person who has committed a criminal offense, its consideration and conducting an extradition verification in order to organize such extradition.

It was found that international cooperation in the investigation of transnational crimes is carried out in the following forms: exchange of information and analytical data; transfer of evidence (documents, objects); provision of international legal assistance and conduct of procedural actions during criminal proceedings; creation of joint investigative teams to involve specialists of the contracting states in the investigation of transnational crimes; exchange of experience and holding joint exercises, seminars or trainings; provision of technical assistance by providing access to digital technologies and platforms for the purpose of information

exchange; conducting forensic examinations and applying specialized knowledge; organization of joint international operations to uncover and investigate transnational crimes and expose criminals; establishment of the location and detention of persons who have committed transnational crimes; extradition of persons; temporary transfer of persons; transfer of criminal proceedings.

It has been established that the investigation of international crimes is a complex process that requires authorized persons and competent bodies to comply with the requirements of national legislation and international treaties when documenting and investigating international crimes committed on the territory of Ukraine in the context of an international armed conflict. The increased level of complexity of the investigation of international crimes lies in the presence of obstacles in obtaining and recording evidence in occupied territories or territories close to the front line, the absence of witnesses, the destruction of evidence and opposition to the investigation by representatives of the aggressor country. In order to ensure the documentation of the facts of the commission of international crimes, joint investigative groups are created to identify and record the facts of the commission of crimes against humanity, crimes of aggression and war crimes.

Keywords: international cooperation, criminal proceedings, international legal assistance, procedural actions, request for international legal assistance, asset tracing, seizure and confiscation, tracing, seizure and confiscation of assets, investigative (search) actions, pre-trial investigation, criminal offense, criminal process, evidence, investigative team, prosecutor, detention.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Зубенко С.Є. Поняття і правові основи міжнародного співробітництва. *Правовий часопис Донбасу*. 2024. № 4. С. 8–15.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2024-89-8-15>

2. Зубенко С.Є. Правоохоронні органи у сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2024. № 4. 60–67.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2024-4-12-11>

3. Назимко Є.С., Зубенко С.Є. Видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, за національним законодавством та міжнародними договорами України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2025. № 3 (36). С. 505–515. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2025.3.42>. (Особистий внесок здобувача: визначено та досліджено основні етапи екстрадиції).

4. Назимко Є.С., Зубенко С.Є. Міжнародне співробітництво під час розслідування міжнародних злочинів, вчинених на території України в умовах збройного конфлікту. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2026. № 1 (37). Ч. 2. С. 434–445. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2026.1.p2.38>. (Особистий внесок здобувача: проаналізовано міжнародне співробітництво України з такими міжнародними організаціями як: Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол, Європейський поліцейський офіс та Агентство Європейського Союзу з питань співпраці у сфері кримінального правосуддя – Євроюст).

5. Зубенко С.Є. Міжнародне співробітництво під час розслідування транснаціональних злочинів. *Форум права*. 2026. № 86 (2). С 169–177.

DOI: <http://doi.org/10.32631/fp.2026.2.18>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дослідження:

1. Зубенко С.Є. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження: поняття і значення. *International scientific conference* (Riga, the Republic of Latvia, December 25–26, 2024). Riga : Baltija Publishing, 2024. С. 184–187. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-526-6-43>

2. Зубенко С.Є. Форми міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. *Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 26 груд. 2024 р.). Львів ; Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 271–274.

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-463-7-78>

3. Зубенко С.Є. Компетентні правоохоронні органи у сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. *Актуальні питання розвитку правової системи в сучасній Україні* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (4 лют. 2025 р.). Львів ; Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 100–102. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-462-0-28>

4. Зубенко С.Є. Запит про надання міжнародної правової допомоги: поняття та процесуальні вимоги. *Modern Achievements in Legal Science and Practice* (March 19–20, 2025, Riga, the Republic of Latvia) : International scientific conference. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. Р. 278–280.

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-558-7-74>

5. Зубенко С.Є. Співробітництво України з міжнародними організаціями при розслідуванні кримінальних правопорушень. *Права людини та публічне врядування* : матеріали VIII Міжнар. правничого форуму (м. Чернівці, 30 трав. 2025 р.). Львів ; Торунь : Ліга-Прес, 2025. С. 643–645.

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-172>

6. Зубенко С.Є. Процесуальні засади видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кременчук, 5 груд. 2025 р.). Львів ; Торунь : Ліга-Прес, 2025. С. 267–270.

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-580-1-73>

ЗМІСТ

ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	28
1.1. Поняття і правові основи міжнародного співробітництва.....	28
1.2. Міжнародно-правове регулювання співробітництва у кримінальному провадженні та форми його реалізації.....	41
1.3. Правоохоронні органи, уповноважені на проведення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.....	60
Висновки до розділу 1.....	72
РОЗДІЛ 2. ПОНЯТТЯ І ФОРМИ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ.....	75
2.1. Запит про міжнародну правову допомогу.....	75
2.2. Процесуальні дії, які можуть бути проведені в порядку міжнародної правової допомоги.....	90
2.3. Розшук, арешт і конфіскація майна.....	101
Висновки до розділу 2.....	113
РОЗДІЛ 3. ОКРЕМІ НАПРЯМИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	116
3.1. Процесуальні засади видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція).....	116
3.2. Особливості міжнародного співробітництва під час розслідування транснаціональних злочинів.....	130
3.3. Міжнародне співробітництво під час розслідування міжнародних злочинів, вчинених на території України.....	154
Висновки до розділу 3.....	174
ВИСНОВКИ.....	177
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	184
ДОДАТКИ.....	213

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

БЕБ України – Бюро економічної безпеки України

ВР України – Верховна Рада України

ДБР – Державне бюро розслідувань

ДПС України – Державна прикордонна служба України

Європол – Європейський поліцейський офіс

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань

ЄС – Європейський союз

Інтерпол – Міжнародна організація кримінальної поліції - Інтерпол

КК України – Кримінальний кодекс України

КМ України – Кабінет міністрів України

КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України

МВС України – Міністерство внутрішніх справ України

МКС – Міжнародний кримінальний суд

МФ України – Міністерство фінансів України

МЮ України – Міністерство юстиції України

НП України – Національна поліція України

НАБ України – Національне антикорупційне бюро України

ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі

ООН – Організація Об'єднаних Націй

п. – пункт

п. п. - пункти

СБ України – Служба безпеки України

ст. – стаття

ст. ст. – статті

ч. – частина

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасному світі усі сфери суспільного життя перебувають у стані безперервного розвитку. Впровадження інновацій у міжнародні відносини сприяє створенню нових перспектив, модернізації інфраструктури та комунікацій, введення безвізового режиму та оптимізації процесів перетину кордонів, що досить часто використовується злочинцями для досягнення протиправних цілей. Активний розвиток міжнародної торгівлі формує умови для охоплення світового ринку нелегальними і протизаконними операціями щодо збуту заборонених або обмежених у вільному обігу товарів та надання протиправних послуг. Разом із тим, сучасні інформаційні технології використовуються з метою вчинення кіберзлочинів, викрадення персональних даних, легалізації (відмивання) незаконно отриманих активів за допомогою електронних платіжних систем, та вчинення інших злочинів.

Вихід злочинності за межі однієї держави та набуття нею транснаціонального характеру є викликом для правоохоронних органів як окремих держав, так і міжнародної спільноти в цілому. Саме тому представники державних органів різних країн та міжнародних організацій об'єднують зусилля та активізують міжнародну співпрацю під час розслідування кримінальних правопорушень шляхом підписання міжнародних договорів та угод про надання міжнародної правової допомоги під час кримінального провадження. Крім того, зростання організованої злочинності, розширення масштабів діяльності транснаціональних злочинних груп, охоплення багатьох країн світу та посилення впливу транснаціональної злочинності на соціальні та економічні сфери суспільного життя вимагає налагодженої та дієвої взаємодії правоохоронних органів держав та міжнародних організацій з метою протидії злочинності та розслідування кримінальних правопорушень.

Міжнародне співробітництво та надання міжнародної правової допомоги під час кримінального провадження забезпечує обмін інформацією між правоохоронними органами окремих держав та міжнародними організаціями, отримання та долучення доказів до матеріалів кримінального провадження, затримання та передачу злочинців, а також сприяє проведенню процесуальних дій та інших заходів, необхідних для розслідування кримінального провадження.

Поняття, значення, принципи і форми міжнародного співробітництва під час кримінального провадження були об'єктами дослідження багатьох науковців, серед яких: Ахтирська Н. М., Бараннік Р. В., Бондар С. В., Виноградова О. І., Гловюк І. В., Горбачевський В. Я., Дроздов О. М., Зозуля Є. В., Зуєв В. В., Карпенко М. І., Коваль О. І., Кузьма В. Ю., Курбатова І. С., Лахова О. В., Леган І. М., Маланчук П. М., Мацигіна В. Ю., Мудряк Т. О., Пилипенко Д. О., Підгородинська А. В., Потомська Н. А., Семенишина-Фіголь Б. М., Семчук Ю. І., Смирнов М. І., Чорноус Ю. М., Швець О. О. та інші.

Теоретико-правові аспекти міжнародного співробітництва розкриті у таких наукових працях: «Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні» (Маланчук П. М.); «Інститут взаємної правової допомоги у кримінальних справах» (Смирнов М. І.); «Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні: поняття та процесуальні форми» (Підгородинська А. В.); «Основні напрями й форми міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності» (Леган І. М.); «Нормативно-правове регулювання міжнародного співробітництва органів Національної поліції України» (Зозуля Є. В.); «Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю (кримінально-процесуальний аспект)» (Виноградова О. І.); «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження: теоретичні та практичні аспекти» (Ахтирська Н. М.).

Не зважаючи на те, що окремі питання міжнародного співробітництва вивчалися вказаними науковцями, актуальним залишається з'ясування характерних особливостей та проблемних аспектів міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, що сприяє розробці та удосконаленню механізмів та форм взаємодії компетентних органів під час розслідування, підвищенню ефективності надання міжнародної правової допомоги та сприянню вирішенню проблем, що виникають при виконанні запитів про міжнародну правову допомогу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (Наказ МВС України від 11.06.2020 № 454; Наказ МВС України від 26.12.2022 № 848); Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025–2029 роки (Наказ МВС України від 21.05.2024 № 326); Тематики науково-дослідної роботи Донецького державного університету внутрішніх справ на 2025–2028 роки «Досудове розслідування в умовах правового режиму воєнного стану» (державний реєстраційний номер 0124U005203); Тематики науково-дослідної роботи Донецького державного університету внутрішніх справ на 2026 рік «Особливості кримінального провадження в умовах воєнного стану» (державний реєстраційний номер 0126U001206); Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30.07.2021 «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України»; Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.09.2020 «Про Стратегію національної безпеки України»; Постанови Кабінету Міністрів України 12.12.2025 № 1647 «Про затвердження Державної програми розвитку міжнародного територіального співробітництва на 2025–2027 роки».

Мета і задачі дослідження. Метою дисертації є комплексне дослідження теоретико-правових та організаційних засад міжнародного

співробітництва під час кримінального провадження, форм та особливостей надання міжнародної правової допомоги, а також розроблення науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій щодо вирішення проблем, які виникають під час міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, підготовці та виконанні запитів про міжнародну правову допомогу.

Для досягнення мети дослідження поставлено такі завдання:

- вивчити поняття і правові основи міжнародного співробітництва;
- з'ясувати форми міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні;
- визначити систему правоохоронних органів, які уповноважені на здійснення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження;
- розкрити особливості підготовки та направлення запиту про міжнародну правову допомогу;
- проаналізувати процесуальні дії, які проводяться в порядку міжнародної правової допомоги;
- з'ясувати порядок проведення розшуку, арешту і конфіскації майна;
- визначити процесуальні засади видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення;
- розкрити особливості міжнародного співробітництва під час розслідування транснаціональних злочинів;
- окреслити міжнародне співробітництво під час розслідування міжнародних злочинів, вчинених на території України.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають у процесі здійснення компетентними органами міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.

Предмет дослідження – міжнародне співробітництво під час досудового розслідування.

Методи дослідження. Методологічну основу наукового дослідження склали загальнонаукові, спеціальні та спеціально-юридичні методи наукового пізнання, які сприяли комплексному дослідженню теоретико-правових та організаційних засад міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Діалектичний метод дозволив дослідити сучасні напрями міжнародного співробітництва під час кримінального провадження (розділ 1, 2, 3). Системний метод надав можливість вивчити міжнародне співробітництво під час кримінального провадження як систему, яка охоплює сучасні форми та напрями співпраці між компетентними органами держав (підрозділ 1.1, 1.2). Статистичний метод сприяв вивченню та узагальненню статистики Офісу Генерального прокурора щодо кількості запитів про міжнародну правову допомогу, отриманих від компетентних органів іноземних держав та поданих компетентними органами України (підрозділ 2.1, 3.1). За допомогою методів аналізу та синтезу проаналізовано форми міжнародного співробітництва та сформульовано окремі пропозиції та рекомендації щодо співпраці компетентних органів під час досудового розслідування (підрозділ 1.1). Формально-юридичний метод використано під час аналізу норм кримінального процесуального законодавства, міжнародних договорів та угод, що регулюють питання міжнародного співробітництва під час кримінального провадження (розділ 1, 2, 3). Порівняльно-правовий метод дозволив визначити розбіжності між нормативним регулюванням міжнародного співробітництва національним законодавством та міжнародними договорами (підрозділ 1.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3).

Емпіричну базу дослідження складають статистичні дані Офісу Генерального прокурора щодо кількості запитів про міжнародну правову допомогу, отриманих від компетентних органів іноземних держав та поданих компетентними органами України, а також практика МКС та матеріали міжнародних організацій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що проведено комплексне дослідження теоретико-правових та організаційних

засад міжнародного співробітництва під час кримінального провадження та розроблено науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо вирішення проблем міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, які мають певний ступінь новизни:

вперше:

– виокремлено повноваження учасників спільних слідчих груп під час кримінального провадження: 1) керівник спільної слідчої групи – керуючись положеннями національного законодавства, міжнародних договорів та угод, координує діяльність групи, визначає напрями розслідування, узгоджує плани проведення слідчих (розшукових) та процесуальних дій, визначає порядок обміну інформацією та використання інформації, одержаної членами спільної слідчої групи, готує міжнародні запити, а також вживає усі необхідні організаційні заходи для забезпечення роботи спільної слідчої групи; 2) прокурор – здійснює процесуальне керівництво, погоджує проведення процесуальних дій, а в окремих випадках, передбачених КПК України надає дозвіл на проведення таких процесуальних дій як огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією, освідчування, контроль за вчиненням злочину, а також контролює дотримання прав людини та підтримання законності під час проведення процесуальних дій та обміну інформацією між компетентними органами договірних держав; 3) слідчі (представники держави, на території якої функціонує спільна слідча група) – уповноважені на проведення досудового розслідування та провадження слідчих (розшукових) та процесуальних дій, процесуального закріплення отриманих під час їх проведення відомостей та доказів, їх перевірки та оцінки; 4) відряджені члени спільної слідчої групи – не є самостійними учасниками у кримінальному провадженні, у разі присутності під час проведення процесуальних дій надають пропозиції, роз'яснення та зауваження, забезпечують передачу інформації, отриманої компетентними органами держави, представниками якої є; 5) працівники оперативних підрозділів – здійснюють оперативний супровід під час проведення слідчих (розшукових) дій, виконують доручення керівника та

слідчих спільної слідчої групи, встановлюють місцезнаходження осіб, що вчинили злочин або осіб, які переховуються на території інших держав з метою уникнення кримінальної відповідальності; 6) експерти та спеціалісти – забезпечують технічну підтримку під час виявлення та фіксації доказів, вивчення цифрових доказів та проведення судових експертиз, надають висновки, консультації та роз'яснення з питань, що потребують наявності спеціальних знань;

– класифіковано заходи реалізації міжнародного співробітництва за їх функціональною спрямованістю та поділено на такі групи: 1) інформаційно-аналітичні заходи (обмін інформацією); 2) доказові заходи (проведення процесуальних дій, допит свідків, потерпілих, підозрюваних, впізнання особи, отримання зразків для експертизи, обшук приміщень та особи); 3) організаційні заходи (створення спільних слідчих груп, участь у розслідуванні представників міжнародних організацій та компетентних органів договірних держав, присутність представників компетентних органів запитуючої держави); 4) забезпечувальні заходи (вручення документів, виклик особи до слідчого або суду, тимчасова передача); 5) розшукові та примусові заходи (прикордонне переслідування, затримання та арешт особи, її екстрадиція); 6) майнові заходи (розшук, арешт і конфіскація майна); 7) спеціальні заходи (контрольована поставка, спостереження, переслідування); 8) юрисдикційні заходи (передача кримінального провадження, виконання вироків, передача засуджених осіб);

– запропоновано розроблення міжнародної цифрової платформи «Транснаціональний злочин» з метою фіксації та використання при розслідуванні транснаціональних злочинів такої інформації: дані щодо вчиненого транснаціонального злочину (вид злочину, дата, час, місце, наслідки); дані щодо особи (осіб) причетних до вчинення злочину (вік, стать, громадянство, місце народження, місце роботи, місце проживання); дані щодо учасників організованої злочинної групи, причетної до транснаціональної злочинності (кількість учасників, ролі та функції учасників, дані та ознаки

учасників, відомості про вчинення інших злочинів та притягнення до кримінальної відповідальності); наявні докази (матеріальні сліди, предмети, що використовувались під час вчинення злочинів (зброя, транспортні засоби, відомості про здійснення фінансових операцій, наявність майна або активів у розпорядженні злочинців); реєстр осіб, засуджених за вчинення транснаціональних злочинів;

удосконалено:

– механізм забезпечення прав осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, під час видачі особи (екстрадиції) охоплює заходи щодо надання інформації на вимогу запитуваної держави щодо місця тримання особи, переліку конкретних гарантій дотримання прав особи, оцінки ризиків порушення прав особи та їх попередження; забезпечення заходів контролю за дотриманням прав особи, а саме: перевірка належних умов тримання під вартою, систематичний контроль стану здоров'я особи та належного медичного обслуговування, забезпечення особі правового захисту та права на справедливий суд; реагування на порушення прав особи, негайне відновлення порушених прав та притягнення винних осіб до відповідальності відповідно до чинного законодавства;

– поняття «міжнародне співробітництво», яке надано у двох аспектах: по-перше, як регламентовані міжнародним та національним законодавством процесуальні правовідносини, які передбачають узгоджену діяльність уповноважених органів та міжнародних організацій під час досудового розслідування, судового розгляду та виконання судових рішень і полягають у притягненні до кримінальної відповідальності осіб, що вчинили кримінальні правопорушення та відбування ними покарання; по-друге, як сучасний механізм забезпечення ефективного проведення кримінального провадження шляхом обміну інформацією, надання міжнародної правової допомоги та провадження процесуальних дій компетентними органами іноземних держав за межами юрисдикції держави, яка здійснює досудове розслідування;

– перелік відомостей, які доцільно зазначати у запиті про надання міжнародної правової допомоги: 1) повна назва компетентного (центрального) органу, що направляє запит і звертається до запитуваної сторони із запитом про надання міжнародної правової допомоги; 2) повна назва компетентного (центрального) органу держави до якої направляється запит; 3) посилання на положення міжнародного або двостороннього договору, яким передбачено зобов'язання договірних держав щодо надання міжнародної правової допомоги; 4) інформація щодо кримінального провадження за яким направляється запит; 5) кваліфікація кримінального правопорушення та фактичні обставини справи; 6) обґрунтування необхідності надання міжнародної правової допомоги або проведення процесуальних дій; 7) вид процесуальних дій, які необхідно провести, а також окремі вимоги стосовно їх проведення; 8) інформація щодо осіб, відносно яких необхідно провести процесуальні дії; 9) дані про особу правопорушника та відомості про повідомлену підозру; 10) перелік питань, які необхідно з'ясувати під час проведення процесуальної дії; 11) відомості або перелік об'єктів, які необхідно вилучити під час проведення процесуальної дії; 12) відомості щодо документів або об'єктів, які необхідно передати запитуючій стороні; 13) місцезнаходження осіб, документів або об'єктів щодо яких необхідно провести процесуальні дії; 14) перелік документів, які додаються до запиту та розпорядження щодо них;

дістало подальшого розвитку:

– запропоновано до системи правоохоронних органів України, уповноважених на здійснення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження та надання взаємної правової допомоги, віднести: центральні органи України (Офіс Генерального прокурора, МЮ України, НАБ України); правоохоронні органи, які відповідно до покладених на них повноважень забезпечують міжнародне співробітництво (ДБР, НП України, МВС України, ДПС України, БЕБ України). До системи компетентних органів іноземних держав та міжнародних організацій у сфері міжнародного

співробітництва під час кримінального провадження належать: міжнародні організації (МКС, Інтерпол); регіональні організації (Європол, ОБСЄ); компетентні органи іноземних держав;

– встановлено, що у питанні розшуку, арешту та конфіскації майна доцільно виділити коло проблем, серед яких основними є: тривалість процедури міжнародної правової допомоги, що полягає у розгляді запиту про розшук, арешт або конфіскацію майна компетентними органами, його перевірки та прийняття відповідних рішень; відмінності у національному законодавстві та міжнародних договорах щодо процедури розшуку, арешту та конфіскації майна, отриманого злочинним шляхом; регламентація міжнародними договорами різних форм міжнародного співробітництва у питаннях розшуку, арешту та конфіскації незаконно отриманого майна; складність розшуку та встановлення активів, отриманих незаконним шляхом, що пов'язане з їх ретельним приховування злочинцями, зокрема використання криптовалют; неоднозначний підхід щодо визнання вироків чи інших рішень судів запитуючої сторони щодо конфіскації майна; недостатнє регулювання та відсутність механізму моніторингу криптовалют;

– наголошено, що підвищення ефективності міжнародного співробітництва України та МКС у питаннях розслідування міжнародних злочинів можливе за допомогою запобігання правовим колізіям та усунення суперечностей між національним законодавством та міжнародними кримінальними нормами, зокрема положеннями Римського статуту; визначення деталізованих алгоритмів взаємодії компетентних органів щодо розслідування міжнародних злочинів; закріплення єдиних стандартів отримання та документування доказів вчинення міжнародних злочинів, а також впровадження спрощеного механізму передачі доказів із використанням сучасних цифрових можливостей.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені у дисертації наукові результати дослідження впроваджено та можуть бути використані у:

– *науково-дослідній діяльності* – під час подальших досліджень теоретико-правових засад, форм, особливостей та проблемних аспектів міжнародного співробітництва під час кримінального провадження;

– *законотворчій діяльності* – для вдосконалення положень кримінального процесуального законодавства у питаннях міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, а також підготовки проектів міжнародних договорів та угод;

– *практичній діяльності правоохоронних органів України* – можуть бути використані працівниками компетентних органів, уповноважених на забезпечення міжнародного співробітництва, зокрема підготовки запитів про міжнародну правову допомогу та виконання відповідних запитів;

– *освітньому процесі* – під час підготовки навчальних посібників, методичних рекомендацій, навчально-методичних комплексів та викладання навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Досудове розслідування» у закладах вищої освіти.

Апробація результатів дисертації. «International scientific conference (Riga, the Republic of Latvia, December 25–26, 2024); «Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики» (м. Миколаїв, 26 груд. 2024 р.); «Актуальні питання розвитку правової системи в сучасній Україні» (м. Львів, 4 лют. 2025 р.); «Modern Achievements in Legal Science and Practice» (Riga, the Republic of Latvia, March 19–20, 2025); «Права людини та публічне врядування» (м. Чернівці, 30 трав. 2025 р.); «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 5 груд. 2025 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації відображено у п'яти наукових публікаціях у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, та шести тез наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Робота складається із анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять 9 підрозділів, висновків, списку

використаних джерел (212 найменувань на 29 сторінках) та двох додатків на 4 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 216 сторінок, із них основний текст – 166 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

1.1. Поняття і правові основи міжнародного співробітництва

Злочинність є негативним суспільним явищем, що швидко адаптується до змін у соціальній, економічній, політичній, правовій та інформаційній сферах суспільства та впроваджує інноваційні досягнення людства у злочинну діяльність. Зокрема, використання злочинцями мережі Інтернет та інформаційних технологій призводить до вчинення широкого кола кіберзлочинів, інтернет-шахрайств, викрадення персональних даних, легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, використання електронних платіжних систем, продажу нелегальних товарів або надання протиправних послуг тощо. Крім того, економічна та політична нестабільність, фінансова глобалізація, розвиток міжнародної торгівлі, міжнародні конфлікти та зростання міграційних процесів спричинює поширення транснаціональних злочинів. Натомість, розслідування вказаних злочинів потребує об'єднання зусиль окремих держав, що призводить до того, що міжнародними організаціями, діяльність яких спрямована на протидію, викриття та розслідування кримінальних правопорушень, розробляються і впроваджуються сучасні методи та форми міжнародного співробітництва під час кримінального провадження та посилюється співпраця правоохоронних органів окремих держав у питаннях надання міжнародної правової допомоги під час розслідування.

Маланчук П. М. зазначає, що важливою складовою сучасних міжнародних відносин є міжнародне співробітництво під час кримінального провадження. Завдяки взаємодії компетентних органів держав під час такого співробітництва вирішуються завдання кримінального судочинства [121, с. 80]. Водночас, співпраця правоохоронних органів та міжнародних організацій під час розслідування кримінальних правопорушень спрямоване на

забезпечення реалізації механізму міжнародної правової допомоги у питаннях протидії злочинності, розкриття та розслідування злочинів, забезпечення невідворотності притягнення злочинців до кримінальної відповідальності.

Провадження досудового розслідування та встановлення обставин, які підлягають доказуванню, необхідних для винесення законного, обґрунтованого і вмотивованого вироку у кримінальному провадженні щодо злочинів, вчинених іноземними громадянами на території України, громадянами України за кордоном або міжнародними злочинними групами, можливо тільки за допомогою реалізації механізму міжнародного співробітництва [94, с. 724]. Доцільно підкреслити, що міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні сприяє ефективності розслідування та проведення процесуальних дій для встановлення фактичних обставин вчинення кримінального правопорушення, розкриття та припинення злочинної діяльності організованих злочинних груп, а також притягнення до кримінальної відповідальності правопорушників.

Діяльність органів досудового розслідування полягає у забезпеченні повного та об'єктивного розслідування, збирання доказів та вивчення обставин вчинення кримінального правопорушення з метою притягнення особи до кримінальної відповідальності. Однак, виконання вказаних завдань значно ускладнюється у випадку, якщо особа, яка вчинила кримінальне правопорушення перебуває за межами України з метою уникнення відбування покарання або, якщо докази вчинення протиправних дій перебувають у розпорядженні компетентних органів іноземних держав. Також, при розслідуванні транснаціональних та міжнародних злочинів виникає необхідність у взаємодії компетентних органів окремих держав з метою реалізації механізму міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Правовою основою такого співробітництва є національне законодавство держав, міжнародні договори та угоди, які регулюють засади надання міжнародної правової допомоги під час кримінального провадження.

В останні десятиліття спостерігається розширення і поглиблення міжнародного співробітництва у правоохоронній сфері щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності [112, с. 89], і, перш за все, розширення контактів правоохоронних та судових органів різних країн [94, с. 724]. Це пояснюється значним посиленням діяльності організованих злочинних груп та збільшенням кількості транснаціональних злочинів у міжнародному просторі, їх суспільною небезпечністю та негативними наслідками для окремих держав. Крім того, об'єднання зусиль компетентних органів у розслідуванні злочинів сприяє реалізації спільних операцій щодо затримання злочинців та припинення злочинної діяльності, фіксації доказів, проведення процесуальних та слідчих (розшукових) дій, виконання завдань розслідування.

Яскравими прикладами вчинення злочинів міжнародними злочинними спільнотами є терористичні акти, незаконний обіг наркотичних засобів і психотропних речовин, незаконний обіг вогнепальної та іншої зброї, радіоактивних матеріалів і деякі інші злочинні посягання. Перераховані об'єктивні фактори змушують міжнародне співтовариство зміцнювати, посилювати і поглиблювати співробітництво в сфері боротьби з різними видами злочинів, вчинених міжнародними злочинними співтовариствами [122, с. 74]. Слід відзначити, що затримання учасників міжнародних злочинних груп потребує оперативного обміну інформацією та проведення спільних операцій за участю представників міжнародних організацій (Інтерпол, Європол тощо) та компетентних органів держав, на території яких здійснюється злочинна діяльність, а успішне розкриття та розслідування транснаціональних злочинів передбачає формування спільних слідчих груп з метою виявлення та фіксації доказів.

Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні регламентоване Розділом IX «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження» КПК України, окремими міжвідомчими нормативно-правовими актами, а також низкою міжнародно-правових договорів та угод. Відповідно до КПК України, міжнародне співробітництво

під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків [95]. Виходячи з вищевказаного, зазначимо, що ст. 542 КПК України не закріплює поняття міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, а лише визначає основні його форми, а тому пропонуємо розглянути наукові розробки щодо поняття міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, його значення та особливостей.

Поняття, значення, принципи і форми міжнародного співробітництва під час кримінального провадження досліджувались багатьма науковцями, серед яких: Виноградова О. І., Бараннік Р. В., Горбачевський В. Я., Дроздов О. М., Зозуля Є. В., Зуєв В. В., Карпенко М. І., Леган І. М., Маланчук П. М., Мудряк Т. О., Підгородинська А. В., Потомська Н. А., Семчук Ю. І., Смирнов М. І. та інші.

Підгородинська А. В. зазначає, що співробітництво між державами у кримінальній процесуальній сфері набувало розвитку у контексті міжнародної боротьби зі злочинністю, появою взаємних зобов'язань, що виникали при укладанні міжнародних договорів, зокрема з питань розшуку та видачі злочинців, передачі засуджених осіб для відбування покарання, виконання вироків, здійснення кримінального переслідування, провадження окремих процесуальних дій та обміну юридичною інформацією [149, с. 116]. У контексті боротьби зі злочинністю міжнародне співробітництво можна розглядати в якості врегульованої нормами міжнародного і національного права узгодженої діяльності різних держав із захисту інтересів особи, соціуму й держави від міжнародних й транснаціональних злочинів, а також із прийняття зумовлених національним кримінальним законодавством суб'єктами такої діяльності заходів, що спрямовані на забезпечення національного кримінального процесу і відправлення правосуддя їх судами в

справах про кримінальні правопорушення, що посягають на правопорядок у межах держави [174, с. 177]. Таким чином, міжнародне співробітництво держав обумовлено потребою у забезпеченні міжнародної безпеки та правопорядку, протидії організованій злочинності, захисту прав людини, здійснення ефективного досудового розслідування та притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які причетні до злочинної діяльності.

Під міжнародним співробітництвом у кримінальному провадженні Підгородинська А. В. пропонує розуміти узгоджену з центральним (уповноваженим) та компетентним органом (установою юстиції) іноземної держави діяльність, здійснювану відповідним органом іноземної держави (згідно з чинним для обох сторін міжнародно-правового договору, принципу взаємності, національного кримінального процесуального законодавства держав), пов'язану із здійсненням кримінального провадження (наданням правової допомоги щодо провадження окремих процесуальних дій, перейняттям кримінального провадження, екстрадицією, визнанням вироків судів іноземних держав та міжнародних судових органів та передачею засуджених осіб) [149, с. 116]. Таким чином, міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні є узгодженою діяльністю держав, яка забезпечується компетентними органами і міжнародними організаціями на підставі укладених міжнародних договорів або відповідно до національного законодавства держав.

Мудряк Т. О. та Потомська Н. А. зазначають, що міжнародне співробітництво – це здійснювана на основі чинних норм міжнародного й внутрішньодержавного законодавства або на засадах взаємності узгоджена діяльність двох або більше держав в особі своїх компетентних органів і посадових осіб, а також міжнародних організацій, реалізована шляхом надання та отримання правової допомоги, виконання окремих процесуальних дій, тимчасової передачі осіб, здійснення кримінального провадження в порядку перейняття, видачі (екстрадиції) осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, передачі засуджених осіб і виконання вироків із метою

попередження, виявлення й розслідування кримінальних правопорушень та досягнення мети кримінального судочинства [136, с. 214]. У запропонованому визначенні науковці розкривають зміст та правову основу міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, вказують на суб'єктів, уповноважених на реалізацію міжнародного співробітництва, а також перераховують форми міжнародного співробітництва, які закріплені у ст. 542 КПК України. Слід звернути увагу і на мету міжнародного співробітництва, що випливає із наданого визначення і полягає у забезпеченні кримінального провадження, протидії злочинності та розкритті злочинів, притягнення до кримінальної відповідальності злочинців.

На думку Смирнова М. І., міжнародне співробітництво у сфері кримінального судочинства – це врегульована міжнародними договорами та (або) внутрішньодержавним кримінально-процесуальним законодавством чи заснована на принципі взаємності різноманітна за напрямками і формами взаємодія правоохоронних і судових органів України з відповідними компетентними органами юстиції держав або міжнародних організацій, здійснювана на всіх стадіях кримінального процесу, спрямована на вирішення загальних завдань кримінального судочинства, пов'язана з порушенням, розслідуванням, розглядом і вирішенням кримінальних проваджень, а також виконанням прийнятих процесуальних рішень, захистом прав і законних інтересів осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві [178, с. 20]. Науковець акцентує увагу на тому, що міжнародне співробітництво спрямоване на вирішення завдань кримінального провадження та забезпечення можливості проведення процесуальних дій у тому випадку, коли розслідування кримінальних правопорушень виходить за межі юрисдикції однієї держави. Не можемо не погодитись із науковцем, що співробітництво компетентних органів у кримінальному провадженні охоплює різні форми та напрями діяльності, призначені для забезпечення ефективного і повного розслідування.

На думку Горбачевського В. Я. міжнародне співробітництво передбачає надання правової допомоги компетентними органами, а саме проведення процесуальних дій в межах досудового розслідування, судового розгляду, або виконання вироку, ухваленого судом іншої держави [21, с. 128]. На нашу думку, надане поняття не повною мірою відображає зміст міжнародного співробітництва, не розкриває його ознаки та специфіку взаємодії держав та міжнародних інституцій під час кримінального провадження. Науковець вбачає під міжнародним співробітництвом проведення процесуальних дій у кримінальному процесі, але слід акцентувати увагу на тому, що співпраця компетентних органів окремих держав та міжнародних організацій може здійснюватися і за допомогою обміну інформацією та аналітичними матеріалами, проведенням консультацій, робочих зустрічей та нарад.

Маланчук П. М., Льон О. М., Тарасенко Д. І. дефініцію міжнародного співробітництва під час кримінального провадження формулюють як міждержавну форму співробітництва у протидії злочинності, що здійснюється на підставі міжнародних угод, або на засадах взаємності, між компетентними органами держав у вигляді запиту на проведення кримінальних процесуальних або інших дій [121, с. 78]. Варто відзначити, що правовими основами міжнародного співробітництва є міжнародні договори та угоди, а також національне законодавство, якими закріплено ключові засади та форми здійснення міжнародної правової допомоги, а також порядок підготовки, направлення та розгляду запиту про міжнародну правову допомогу. Водночас, якщо держава не є учасницею ключових міжнародних договорів, що визначають основні аспекти міжнародного співробітництва під час досудового розслідування, це не виключає можливості подання запитів про міжнародну правову допомогу до інших держав.

В свою чергу Дроздов О. С. зазначає, що міжнародне співробітництво під час кримінального провадження має свою специфіку, яка полягає у такому:

- 1) обсяг міжнародного співробітництва під час кримінального провадження;

2) законодавство, яким регулюється сфера міжнародного співробітництва;

3) суб'єкти міжнародного співробітництва під час кримінального провадження;

4) документи, якими ініціюється провадження з міжнародного співробітництва під час кримінального провадження;

5) особливості зберігання та передання речових доказів і документів;

6) доказова сила офіційних документів [94, с. 724].

Вказані положення визначають організаційно-правові та процесуальні особливості міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, які мають значення для узгодженості та результативності взаємодії компетентних органів та міжнародних організацій та регламентуються міжнародними договорами та угодами.

З урахуванням вищевикладеного, слід акцентувати увагу на тому, що міжнародне співробітництво:

1) базується на міжнародних договорах та угодах і водночас не має суперечити нормам національного законодавства держав;

2) відповідає принципам законності, взаємності, дотримання прав людини, суверенітету та територіальної цілісності держав;

3) полягає у наданні міжнародної правової допомоги під час кримінального провадження;

4) спрямоване забезпечення кримінального провадження, розслідування кримінальних правопорушень та міжнародних злочинів, кримінального переслідування особи, що вчинила кримінальне правопорушення та невідворотності покарання;

5) забезпечується компетентними (центральними) органами держав, уповноваженими на міжнародне співробітництво під час кримінального провадження;

б) здійснюється на основі запиту про надання міжнародної правової допомоги або під час обміну інформацією та аналітичними даними між компетентними органами держав;

7) передбачає вчинення процесуальних дій (вручення документів, виклику особи, що перебуває за межами України, допиту за допомогою відео- або телефонної конференції, контрольованої поставки, розшуку, арешту та конфіскації майна тощо), видачі осіб, що вчинили кримінальне правопорушення, а також інші форми міжнародного співробітництва, визначені національним законодавством і міжнародними договорами.

Таким чином, міжнародне співробітництво під час кримінального провадження – це процесуальні правовідносини між уповноваженими (компетентними) органами держав та міжнародних організацій, що регулюються національним законодавством та міжнародними договорами у процесі здійснення ними кримінального провадження щодо вчинення кримінальних правопорушень, що створює необхідність у наданні взаємної правової допомоги щодо обміну доказовою інформацією, проведення процесуальних дій та здійснення інших форм співробітництва, що передбачені національним законодавством та міжнародними договорами [58, с. 10].

На нашу думку, міжнародне співробітництво під час кримінального провадження слід розглядати у двох аспектах: по-перше, як регламентовані міжнародним та національним законодавством процесуальні правовідносини, які передбачають узгоджену діяльність уповноважених органів та міжнародних організацій під час досудового розслідування, судового розгляду та виконання судових рішень і полягають у притягненні до кримінальної відповідальності осіб, що вчинили кримінальні правопорушення та відбування ними покарання; по-друге, як сучасний механізм забезпечення ефективного проведення кримінального провадження шляхом обміну інформацією, надання міжнародної правової допомоги та провадження процесуальних дій компетентними органами іноземних держав за межами юрисдикції держави, яка здійснює досудове розслідування.

Принципово важливе значення у питанні міжнародного співробітництва має оперативність та ефективність дій правоохоронних органів договірних сторін з повагою до їхнього суверенітету і територіальної цілісності. Положення міжнародних договорів (у тому числі й тих, учасником яких є Україна) свідчать про підвищення ролі нових методів одержання і перевірки доказів при наданні міжнародної правової допомоги у кримінальних провадженнях [178, с. 10]. Важливим є і те, що відсутність міжнародного договору не є перешкодою для отримання або надання міжнародної правової допомоги. Відповідно до законодавства України, міжнародна правова допомога може бути надана на підставі запиту іншої держави чи на засадах взаємності [67, с. 58]. Фактичною підставою для надання міжнародної правової допомоги є направлення компетентними органами запитуючої держави запиту про надання міжнародної правової допомоги, в якому аргументовано необхідність проведення процесуальних дій у зв'язку з розслідуванням кримінального провадження.

Міжнародне співробітництво має на меті вирішити завдання кримінального судочинства, враховуючи інтереси держави, на території якої було вчинено кримінальне правопорушення [63, с. 8] та неухильного дотримання прав людини і принципів законності. Саме тому діяльність уповноважених органів, що здійснюють міжнародне співробітництво має базуватись не тільки на положеннях міжнародно-правових договорів і угод, а й на правових принципах, що гарантують ефективну та результативну взаємну правову допомогу [58, с.11].

Не можемо не погодитись з думкою Баранніка Р. В. про те, що кримінальне процесуальне законодавство України не розкриває змісту основних принципів, на базі яких має здійснюватися міжнародне співробітництво, та якими правилами слід користуватись під час виникнення спірних і колізійних ситуацій [5, с. 12]. Однак, слід підкреслити, що під час міжнародного співробітництва необхідним є дотримання загальних засад кримінального провадження, до яких кримінальним процесуальним

законодавством (ст. 7 КПК України) віднесено: 1) верховенство права; 2) законність; 3) рівність перед законом і судом; 4) повага до людської гідності; 5) забезпечення права на свободу та особисту недоторканність; 6) недоторканність житла чи іншого володіння особи; 7) таємниця спілкування; 8) невтручання у приватне життя; 9) недоторканність права власності; 10) презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини; 11) свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї; 12) заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення; 13) забезпечення права на захист; 14) доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень; 15) змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; 16) безпосередність дослідження показань, речей і документів; 17) забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності; 18) публічність; 19) диспозитивність; 20) гласність і відкритість судового провадження та його повне фіксування технічними засобами; 21) розумність строків; 22) мова, якою здійснюється кримінальне провадження [95]. Вказані засади кримінального провадження є фундаментальними процесуальними гарантіями, обов'язковими для дотримання під час надання міжнародної правової допомоги, які забезпечують законність отримання доказів та проведення процесуальних дій. Водночас, окремими міжнародними договорами можуть встановлюватись і інші гарантії та принципи надання міжнародної правової допомоги.

Виноградова О. І. під принципами міжнародного співробітництва пропонує розуміти правила поведінки суб'єктів міжнародних правовідносин у найважливіших питаннях міжнародного життя, закріплені у міжнародно-правових актах [19]. На нашу думку, принципи міжнародного співробітництва під час кримінального провадження – це закріплені національним законодавством та міжнародно-правовими договорами концепти, що визначають правову основу міжнародного співробітництва судових і слідчих органів держав, забезпечують ефективність та результативність взаємної

правової допомоги, дотримання суверенітету, захисту прав і свобод людини, балансу між інтересами держав та невтручання у внутрішню політику, здійснення спільних зусиль щодо розслідування кримінальних правопорушень [58, с. 12].

Додержання принципів міжнародного співробітництва сприяє стабілізації міжнародних відносин, наявності правових основ та нормативних меж міжнародної співпраці, закріплення прав і обов'язків суб'єктів міжнародного співробітництва та пріоритету загальнолюдських цінностей, підґрунтям яких є мир, законність та дотримання прав людини. Основу міжнародного співробітництва під час кримінального провадження складають:

- 1) принципи міжнародного права, які регулюють співробітництво держав в цілому;
- 2) принципи, закріплені у міжнародних договорах окремої країни про надання правової допомоги;
- 3) принципи внутрішнього (національного) законодавства країни (кримінального, кримінально-процесуального, конституційного тощо) [19].

На думку Маланчука П. М., принципи міжнародного співробітництва є попередніми правовими основами міжнародного співробітництва в сфері кримінального судочинства, які включають в себе:

- 1) принцип поваги національної незалежності, суверенітету і територіальної цілісності, який визначений у Статуті ООН та регулює всі двосторонні та багатосторонні міжнародні відносини;
- 2) принцип рівності і взаємної вигоди, який означає, що у міжнародних відносинах всі країни, незалежно від їхніх політичних режимів і розмірів, мають ті ж міжнародні права і обов'язки, а міжнародне співробітництво в галузі кримінального процесу також має забезпечити взаємні вигоди для всіх сторін;
- 3) принцип відповідності Конституції України, а також основним принципам міжнародного права;

4) принцип дотримання міжнародних зобов'язань, так як міжнародне співробітництво в галузі кримінального судочинства здійснюється на основі багатосторонніх або двосторонніх угод;

5) принцип взаємності, який спрямований на забезпечення рівності та вигоди сторін під час надання міжнародної правової допомоги [122, с. 73–74].

Виноградова О. І. принципи міжнародного співробітництва під час кримінального провадження поділила на загальні та спеціальні. До загальних принципів віднесено принципи міжнародного співробітництва; незастосування сили або погрози силою; мирного вирішення міжнародних спорів; невтручання у внутрішні справи інших держав; рівноправності і самовизначення народів; суверенної рівності держав; добросовісного виконання зобов'язань щодо міжнародного права; недоторканності кордонів; територіальної цілісності; поваги прав людини [19]. До спеціальних принципів міжнародного співробітництва Виноградова О. І. відносить принцип взаємності та добровільності співробітництва; принцип додержання суверенітету і безпеки держав-учасниць міжнародного договору; принцип уступки частини суверенітету; принцип відповідності прохання сторони, яка звертається із запитом, законодавству держави, яка виконує запит, і реалізації умов договору за допомогою застосування національного законодавства та основні його складові; принцип рівноправності повноважень судово-слідчих органів, які здійснюють взаємодію; принцип забезпечення правового захисту рівності учасників кримінального процесу на території держав-учасниць міжнародного договору; принцип обмеження застосування міжнародного договору територіями держав-учасниць цього договору; принцип додержання прав та інтересів третіх держав або осіб учасниками договірних відносин; принцип обов'язкового виконання умов договору; принцип взаємодії держав у боротьбі зі злочинністю на основі права [19]. На нашу думку, запропонована класифікація дозволяє комплексно розглянути систему принципів міжнародного співробітництва під час кримінального провадження та сприяє розмежуванню загальних та спеціальних принципів міжнародного

співробітництва. Серед вказаних принципів, на нашу думку, ключовими у питаннях міжнародної співпраці та правової допомоги під час кримінального провадження є такі принципи: мирного вирішення міжнародних спорів, добросовісного виконання зобов'язань, поваги до прав людини, взаємності та добровільності надання міжнародної правової допомоги.

Суттєвим аспектом міжнародного співробітництва під час кримінального провадження є дотримання принципів, визначених не тільки міжнародно-правовими договорами й угодами, а й Конституцією та національним законодавством України. До таких принципів доцільно віднести принцип законності, верховенства права, дотримання прав і свобод людини і громадянина, рівність перед законом і судом [58, с. 12]. З метою досягнення цілей міжнародного співробітництва і забезпечення законності у діяльності органів, уповноважених на забезпечення міжнародної співпраці та надання правової допомоги під час кримінального провадження має значення дотримання правових принципів, визначених як національним законодавством, так і міжнародно-правовими актами. Беззаперечними, на нашу думку є такі принципи: 1) дотримання прав і свобод людини і громадянина, захист інтересів особи; 2) взаємності та добровільності співпраці держав; 3) невтручання у внутрішні справи інших держав; 4) суверенної рівності держав; 5) сумлінного виконання зобов'язань, визначених міжнародними договорами; 6) швидке і ефективне здійснення міжнародної правової допомоги; 7) законності; 8) верховенства права; 9) рівності перед законом і судом [58, с. 12–13].

1.2. Міжнародно-правове регулювання співробітництва у кримінальному провадженні та форми його реалізації

Підтримання безпеки і протидія злочинності, розкриття і розслідування злочинів та притягнення до кримінальної відповідальності злочинців належить до ключових напрямів діяльності правоохоронних органів держав та

міжнародних організацій, що підтверджується значною кількістю міжнародних договорів, присвячених врегулюванню вказаних питань. Водночас, політика більшості держав світу спрямована на консолідацію зусиль та налагодження співпраці між компетентними органами договірних держав під час кримінального провадження. Не є винятком у даному питанні і Україна, якою ратифіковано більшість фундаментальних міжнародних та європейських конвенцій, які визначають засади міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Крім того, для зміцнення міжнародної співпраці між компетентними органами держав і міжнародними організаціями, а також закріплення взаємних прав і зобов'язань щодо надання міжнародної правової допомоги Україною укладено низку двосторонніх договорів.

Аналіз міжнародних договорів, нормативно-правових актів і наукових розробок свідчить про те, що міжнародне співробітництво у сфері кримінального процесу здійснюється на двосторонньому, регіональному та багатосторонньому рівнях і є складним комплексом, зміст якого складають передбачені міжнародними договорами і внутрішньодержавним законодавством договірних сторін правові та юрисдикційні аспекти надання міжнародної правової допомоги у кримінальних провадженнях, видачі злочинців, здійснення кримінального переслідування, виконання вироків іноземних судів та ін. [178, с. 18–19]. Вказане свідчить про багаторівневий характер міжнародного співробітництва, що охоплює різноманітні механізми та процедури взаємодії компетентних органів держав під час кримінального провадження. Реалізація міжнародного співробітництва здійснюється не тільки в двосторонньому порядку, а й на регіональному та міжнародному рівні, що регламентовано відповідними міжнародними договорами.

Міжнародні договори можуть стосуватись як питань протидії певним різновидам кримінальних правопорушень, які мають транснаціональний характер (торгівля людьми, легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом), так і особливостей певних різновидів міжнародної правової

допомоги (переїняття кримінального провадження). Крім того, існують загальні конвенції, спрямовані на регулювання основних аспектів співпраці держав [67, с. 58]. Такі конвенції визначають засади міжнародного співробітництва, спрямовані на закріплення правових основ надання міжнародної правової допомоги та проведення спільної роботи щодо розслідування кримінальних правопорушень, розшуку та кримінального переслідування злочинців. Крім того, більшість держав приділяють значну увагу протидії злочинності, зокрема транснаціональним злочинам, а також сприяють розробленню сучасних і ефективних механізмів кримінального переслідування.

Норми міжнародних договорів містять приписи, спрямовані на урегулювання як традиційних, так і нових напрямів міжнародного співробітництва в галузі кримінального процесу, наприклад щодо розшуку, арешту й конфіскації отриманого у злочинний спосіб майна, а також доходів від злочинної діяльності; розслідування комп'ютерних злочинів; використання відеозв'язку під час надання взаємної правової допомоги в кримінальних провадженнях [174, с. 177]. Це можна пояснити тим, що злочинність постійно розвивається та охоплює нові сфери суспільних відносин, адаптується до можливих засобів її протидії та розслідування, а тому міжнародні договори у сфері кримінального судочинства спрямовані на забезпечення розслідування кримінальних проваджень за фактами вчинення як класичних кримінальних правопорушень (наркозлочинність, корисливо-насильницькі злочини, торгівля зброєю тощо), так і нових проявів злочинності, що виникають внаслідок суспільних змін та глобалізації (кіберзлочинність та шахрайство через цифрові платформи, легалізація злочинних доходів із використанням криптовалют, незаконний обіг викрадених цифрових даних тощо).

У питанні регулювання міжнародного співробітництва виокремлюються декілька законодавчих блоків: конституційні норми, норми чинних міжнародних договорів, норми КПК України й інших законів України. Що

стосується блоку міжнародно-правових норм, то серед них можна виділити такі:

1) універсальні багатосторонні міжнародні договори з питань прав людини, які регламентують питання, у тому числі і кримінальної юстиції (Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р., Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.);

2) спеціальні багатосторонні міжнародні договори з питань боротьби з окремими видами злочинів, в яких питанням взаємодії держав присвячено окремі частини договору (Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р., Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації 1971 р. тощо);

3) універсальні багатосторонні міжнародні договори з питань правової допомоги (Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р., Конвенція ООН проти корупції 2003 р.);

4) спеціальні багатосторонні міжнародні договори з питань кримінального провадження, що регламентують окремі види співробітництва у кримінальному провадженні (Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 р., Конвенція про передачу засуджених осіб 1983 р. тощо);

5) двосторонні договори України про правову допомогу та правові відносини під час кримінального провадження (Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах 1993 р., Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах 1993 р.);

6) двосторонні договори колишнього СРСР про правову допомогу та правові відносини в цивільних, сімейних та кримінальних справах, по яких відповідно до Закону України «Про правонаступництво України», Віденської

конвенції про правонаступництво держав щодо договорів від 1978 р. Україна є правонаступником, і в ній застосовуються положення цих міжнародних договорів СРСР;

7) консульські конвенції та угоди, що регламентують окремі питання співробітництва в сфері кримінального провадження (наприклад, Консульська конвенція між Україною і Республікою Болгарія від 1996 р.);

8) відомчі міжнародні договори [149, с. 116].

Вивчаючи міжнародні договори щодо співробітництва під час кримінального провадження, на нашу думку, доцільно поділити їх на дві умовні групи:

1) безпосередньо регулюють питання міжнародного співробітництва та його форм під час кримінального провадження (взаємна правова допомога, видача особи, виконання вироків тощо);

2) визначають засади міжнародного співробітництва при розслідуванні окремих видів кримінальних правопорушень (тероризм, торгівля людьми, кіберзлочини, злочини у сфері незаконного обігу наркотиків).

До міжнародних договорів, які регулюють питання міжнародного співробітництва та його форм під час кримінального провадження належать такі: Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 1959 р., Європейська конвенція про видачу правопорушників від 1957 р., Конвенція про передачу засуджених осіб від 1983 р., Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах від 1972 р., Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків від 1970 р., Європейська конвенція про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками від 1964 р., Конвенція про екстрадицію від 1933 р.

До міжнародних договорів, які визначають основні засади міжнародного співробітництва під час розслідування окремих видів кримінальних правопорушень належать: Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 1988 р., Конвенція ООН

проти корупції від 2003 р., Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 2000 р., Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 1949 р., Конвенція про кіберзлочинність від 2001 р., Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 2005 р., Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 2005 р., Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 2005 р., Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом від 1997 р., Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 1999 р.

Слід констатувати той факт, що правоохоронні органи України активно розширюють та вдосконалюють міжнародне співробітництво за різними напрямками, насамперед у сфері протидії транснаціональним видам злочинності. Зазначене обумовлено тим, що у світі відбувається стрімкий розвиток інтеграційних процесів, а також тим, що проблема зростання злочинності набуває все більш глобального характеру [53, с. 151]. Найбільш поширеними транснаціональними злочинами, що вчиняються на території України є незаконний обіг наркотичних засобів та вогнепальної зброї, кіберзлочинність, торгівля людьми та окремі види економічних злочинів. Розкриття діяльності організованих злочинних груп, що діють на території декількох держав можливе лише при налагодженій співпраці компетентних органів, що охоплює обмін інформацією та аналітичними даними, створення спільних слідчих груп та надання правової допомоги.

Позитивне значення для забезпечення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження мають відомчі договори, зокрема укладені органами прокуратури України: Меморандум про взаємопорозуміння між Генеральною прокуратурою України та Міністерством юстиції Канади від 1992 р., Меморандум порозуміння між Генеральною прокуратурою України і Міністерством юстиції Сполучених Штатів Америки про співпрацю в переслідуванні нацистських воєнних злочинців від 1993 р., Угода про правову

допомогу і співробітництво між Генеральною прокуратурою України і Прокуратурою Республіки Грузія від 1994 р. Крім того, Україною було укладено низку двосторонніх договорів про правову допомогу у кримінальних справах, які закріплюють основні механізми міжнародного співробітництва під час кримінального провадження: Договір між Україною і Литовською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 1993 р., Договір між Україною та Сполученими Штатами Америки про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 1998 р., Договір між Україною і Китайською Народною Республікою про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах від 1992 р., Договір між Україною та Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових та кримінальних справах від 1995 р., Договір між Україною та Арабською Республікою Єгипет про взаємну правову допомогу в кримінальних справах від 2004 р., Договір між Україною та Федеративною Республікою Бразилія про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 2002 р. та ін.

Зважаючи на те, що вищевказані міжнародні договори визначають основні засади, форми і механізми міжнародного співробітництва уповноважених органів під час кримінального провадження, пропонуємо детальніше розглянути їх.

Виходячи зі ст. 1 Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах, договірні сторони зобов'язуються надавати одна одній якнайширшу взаємну допомогу у розслідуванні кримінальних правопорушень, покарання яких на момент прохання про надання допомоги, підпадає під юрисдикцію судових властей запитуючої сторони [41]. Конвенцією визначено спільні правила надання взаємної допомоги у кримінальних справах, а саме: виконання будь-яких судових доручень, які стосуються кримінальної справи з метою забезпечення показань свідків або передачі предметів, які є речовими доказами, матеріалів судової справи або документів; вручення документів та розпоряджень суду щодо явки свідків,

потерпілих, експертів і правопорушників, які надіслані запитуючою стороною; направлення виписки із судових матеріалів та інформації щодо матеріалів, які необхідні для розгляду кримінальної справи запитуючою стороною [41]. Крім того, вказана Конвенція передбачає здійснення повідомлення про злочини у зв'язку з провадженням у справі та обмін інформацією по судових вироках.

У системі міжнародного співробітництва суттєве місце займає видача осіб (екстрадиція), що є інструментом, який забезпечує кримінальне переслідування особи правопорушника. У Конвенції про екстрадицію зазначається, що кожна з держав бере на себе зобов'язання видавати будь-якій запитуючій державі осіб, які можуть перебувати на їхніх територіях і які є обвинуваченими або засудженими. Це право може бути використано лише за таких обставин:

1) якщо запитуюча держава має юрисдикцію судити та застосовувати покарання за правопорушення, у якому обвинувачується особа, яку вона бажає екстрадувати;

2) якщо діяння, за яке вимагається екстрадиція, є злочином і карається відповідно до законів запитуючої держави та запитуваної держави мінімальним покаранням у вигляді позбавлення волі на один рік [85]. Поряд із тим, конвенція регламентує підстави, що унеможливають здійснення екстрадиції, а також надає правила складання та розгляду запитів на екстрадицію особи, порядок передачі особи та обов'язки держав щодо виконання договірних зобов'язань під час видачі особи.

Доцільно звернути увагу на положення, наведені у ст. 1 Європейської конвенції про видачу правопорушників, яка визначає, що договірні сторони зобов'язуються видавати одна одній всіх осіб, які переслідуються компетентними органами запитуючої сторони за вчинення правопорушення або, які розшукуються зазначеними органами з метою виконання вироку або постанови про утримання під вартою. Видача правопорушників здійснюється у зв'язку із правопорушеннями, які караються за законами запитуючої сторони

та запитуваної сторони позбавленням волі або згідно з постановою про утримання під вартою на максимальний термін не менше одного року чи більш суворим покаранням. Якщо особа визнається винною і вирок про ув'язнення або постанова про утримання під вартою проголошується на території запитуючої сторони, термін призначеного покарання має складати не менше чотирьох місяців [42]. Крім того, конвенцією окреслено аспекти видачі осіб за вчинення політичних, військових та фінансових правопорушень, закріплено можливість відмови у видачі своїх громадян, визначено положення щодо перевидачі особи третій державі, а також тимчасового арешту особи, транзитного перевезення та передачі особи або власності.

Порядок провадження передачі засуджених осіб регламентується Конвенцією про передачу засуджених осіб, яка встановлює, що особу, засуджену на території однієї сторони, може бути передано на територію іншої сторони для відбування призначеного їй покарання. З цією метою засуджена особа може висловити державі винесення вироку або державі виконання вироку своє побажання бути переданою до іншої держави [87]. Також, вказана конвенція визначає наслідки передачі засудженої особи для держави винесення вироку та держави виконання вироку, надає процедуру інформування засудженої особи, надання запитів про передачу особи та відповідей на них, а також можливостей продовження виконання вироку, його заміни, помилування, амністії, пом'якшення вироку та перегляду судового рішення.

Варто відзначити, що процедуру звернення держави до іншої з клопотанням про порушення кримінального переслідування та передачу кримінального провадження закріплено у Європейській конвенції про передачу провадження у кримінальних справах, в якій визначено, що будь-яка договірна держава має повноваження переслідувати у судовому порядку згідно зі своїм законодавством будь-який злочин, до якого застосовується кримінальне законодавство іншої договірної держави, а повноваження, які надаються договірній державі можуть здійснюватися лише за клопотанням

про порушення кримінального переслідування, що подається іншою договірною державою [45]. Конвенцією передбачено випадки звернення запитуючої держави із клопотанням про порушення кримінального переслідування, особливості його направлення, розгляду, повідомлення за результатами розгляду, виконання або відмови, а також наслідки клопотання про порушення кримінального переслідування для запитуючої та запитуваної сторін.

Виконання європейських судових рішень у кримінальних справах реалізується відповідно до Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків та застосовується до: 1) санкцій, що включають позбавлення волі; 2) штрафів та конфіскацій; 3) позбавлення прав. Відповідно до ст. 4 вказаної конвенції санкція може виконуватися іншою договірною державою тільки у разі, якщо згідно з її законодавством дія, за яку була встановлена санкція, була б злочином в разі її вчинення на її території, та особа, якій було встановлено санкцію, підлягала би покаранню, в разі якщо вона вчинила б цю дію там. Якщо вирок стосується двох чи більше злочинів, не всі з яких відповідають вимогам конвенції, держава винесення вироку зазначає, яка частина санкції застосовується до злочинів, що відповідають таким вимогам [43]. Також, у конвенції окреслено випадки, коли запитуючій державі не може бути відмовлено цілком або частково у виконанні судових рішень, вимоги до запитів про виконання судових рішень, а також права і обов'язки держав під час виконання судових рішень у кримінальних справах.

Деякі аспекти міжнародного співробітництва під час кримінального провадження врегульовані міжнародними договорами щодо запобігання окремим видам кримінальних правопорушень. У цьому питанні важливе значення має Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, яка полягає у сприянні співробітництву щодо ефективного попередження транснаціональної організованої злочинності та боротьби з нею [83]. Конвенція передбачає такі заходи протидії та розслідування транснаціональних злочинів:

- 1) співробітництво й обмін інформацією на національному і міжнародному рівнях щодо боротьби з відмиванням коштів;
- 2) розвиток і заохочення глобального, регіонального, субрегіонального і двостороннього співробітництва між судовими і правоохоронними органами, а також органами фінансового регулювання з метою боротьби з відмиванням коштів;
- 3) міжнародне співробітництво з метою конфіскації доходів від злочинів, майна, устаткування або інших засобів вчинення злочинів;
- 4) видача осіб, причетних до вчинення транснаціональних злочинів та передача засуджених осіб;
- 5) надання взаємної правової допомоги у розслідуванні, кримінальному переслідуванні та судовому розгляді;
- 6) проведення компетентними органами держав спільних розслідувань;
- 7) використання спеціальних методів розслідувань (контрольована поставка, спостереження, агентурні операції тощо);
- 8) взаємна передача кримінального провадження з метою кримінального переслідування;
- 9) розширення аналітичних знань щодо організованої злочинної діяльності та обміну ними між собою і через посередництво міжнародних і регіональних організацій;
- 10) здійснення, розроблення чи вдосконалення конкретних програм підготовки персоналу правоохоронних органів, у тому числі працівників прокуратури, слідчих і співробітників митних органів, а також інших співробітників, що відповідають за попередження, виявлення і припинення злочинів [83].

Питання міжнародного співробітництва у запобіганні та розслідуванні кіберзлочинів регламентовані Конвенцією про кіберзлочинність, яка прийнята для зупинення протиправних дій, спрямованих проти конфіденційності, цілісності і доступності комп'ютерних систем, мереж і комп'ютерних даних, а також зловживання такими системами, мережами і даними, шляхом

встановлення кримінальної відповідальності за такі дії, надання повноважень, достатніх для ефективної боротьби з такими кримінальними правопорушеннями шляхом сприяння їхньому виявленню, розслідуванню та переслідуванню, як на внутрішньодержавному, так і на міжнародному рівнях, і укладення домовленостей щодо швидкого і надійного міжнародного співробітництва [86]. Конвенцією визначено перелік кримінальних правопорушень, на які поширюється її дія (кіберзлочинів) та заходи, які можуть бути застосовані під час їх виявлення та розслідування. Окреслено загальні засади міжнародного співробітництва держав у запобіганні та розслідуванні кіберзлочинів та наголошено на тому, що сторони співпрацюють між собою у найширших обсягах шляхом обміну інформацією, наданням взаємної правової допомоги та здійснення інших заходів.

Варто підкреслити, що перераховані міжнародні договори окреслюють питання співробітництва компетентних органів держав під час кримінального провадження та, зокрема, визначають фундаментальні для держав положення щодо:

- 1) характеру та форм співробітництва і правової допомоги;
- 2) переліку злочинів, у яких держави надають одна одній правову допомогу;
- 3) вимоги до змісту запиту про надання правової допомоги;
- 4) можливостей обміну інформацією та проведення спільних розслідувань;
- 5) передачі кримінальних проваджень, а також результатів проведення окремих процесуальних дій або доказів;
- 6) специфіку видачі осіб, які переслідуються компетентними органами запитуючої сторони;
- 7) можливості передачі засудженої особи та територію іншої держави для відбування призначеного їй покарання;
- 8) виконання судових рішень договірною державою;

9) інші аспекти, що регулюють взаємодію держав під час кримінального провадження.

Суттєвого значення у питаннях регулювання міжнародного співробітництва під час кримінального провадження мають двосторонні договори укладені між Україною та іншими державами. Доцільно зупинитись на положеннях Договору між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах, відповідно до якого договірні сторони надають одна одній взаємну правову допомогу щодо підготовки, пересилки та вручення документів, виконання обшуку, вилучення та видачі речових доказів, проведення експертизи, огляду, допиту свідків, експертів, підозрюваних, обвинувачених і підсудних, а також виконання інших процесуальних дій [27]. Вказаний договір визначає зміст і форму клопотання про надання взаємної правової допомоги, порядок виконання клопотань, відмову у наданні правової допомоги, а також проведення окремих процесуальних дій (виклик свідка, експерта або потерпілого та їх охорона; порядок вручення документів та підтвердження їх вручення; надання правової інформації; встановлення даних, що мають значення для розслідування; пересилка документів, предметів та інших цінностей; визнання документів тощо).

Не менш значущим є Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах, який встановлює, що суди, органи прокуратури і нотаріату договірних сторін (установи юстиції) надають взаємну правову допомогу у кримінальних справах [27]. Крім того, вказаним договором закріплено механізм здійснення правової допомоги між Україною та Молдовою, а також провадження окремих процесуальних дій; визначено обсяг правової допомоги та порядок звернення із відповідним запитом до компетентних органів договірної держави; окреслено деякі питання проведення процесуальних дій та особливості фіксації ходу і результатів їх проведення.

Договір між Україною та Канадою про взаємодопомогу у кримінальних справах передбачає, що держави будуть надавати одна одній найширшу взаємодопомогу у кримінальних справах. Взаємодопомога полягатиме у наданні допомоги запитуваною державою щодо розслідувань чи судового розгляду у кримінальних справах незалежно від того, яким органом (судом або іншим уповноваженим органом) запитується чи надається відповідна правова допомога [29]. Вказаним договором передбачено, що надання взаємодопомоги передбачає обмін інформацією та доказами, вручення документів, проведення процесуальних дій (одержання доказів, відібрання показань, обшук), встановлення та ідентифікацію осіб, затримання особи, визначення місцезнаходження майна, його арешт, конфіскація доходів та тимчасову передачу майна або речових доказів.

Угодою між КМ України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю, тероризмом та іншими злочинами середньої тяжкості, тяжкими та особливо тяжкими злочинами передбачено співробітництво держав у запобіганні та боротьбі зі злочинами. Ст. 3 вказаної угоди визначено окремі форми співробітництва між Україною і Федеративною республікою Німеччини, які передбачають:

- 1) обмін інформацією про злочини, що вчинені або готуються, про організовані злочинні групи або злочинні організації, їхню структуру та зв'язки, про засоби та методи їхньої діяльності;
- 2) присутність представників компетентних органів іншої держави у якості спостерігача при проведенні процесуальних заходів;
- 3) вжиття спільних заходів для боротьби зі злочинами та обмін досвідом у цій сфері;
- 4) здійснення контрольованих поставок та надання іншій державі допомоги шляхом тісного співробітництва та у пов'язаних з цим фінансових розслідуваннях;

5) надання на запит зразки предметів, речовин та документів, що використовувались або могли бути використані при вчиненні злочину;

6) обмін результатами досліджень, зокрема в сферах кримінології, криміналістики та криміналістичної техніки;

7) здійснення обміну досвідом щодо використання сучасних технічних засобів та новітніх технологій у боротьбі з організованою злочинністю, тероризмом та іншими злочинами середньої тяжкості, тяжкими та особливо тяжкими злочинами;

8) направлення уповноважених представників до договірної держави;

9) вжиття інших заходів [186].

Отже, проаналізувавши міжнародні договори та угоди з питань співробітництва під час кримінального провадження та розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, доцільно зробити висновок, що міжнародні договори регулюють широке коло правовідносин, пов'язаних із взаємодією держав та їх компетентних органів щодо запобігання та розслідування злочинів, надання взаємної правової допомоги, видачі правопорушників, передачі кримінальних проваджень, виконання судових рішень, а також відмови у наданні правової допомоги та відхилення клопотань і запитів про вчинення окремих процесуальних дій.

Виходячи з вищевикладеного, слід акцентувати увагу на тому, що міжнародне співробітництво у сфері кримінального судочинства здійснюється за різними напрямками та у різноманітних формах, кожна з яких знаходить своє регулювання у міжнародних договорах і має регламентуватися національним законодавством. Таке співробітництво здійснюється для досягнення цілей судочинства і може відбуватися на різних стадіях кримінального провадження [149, с. 114]. Таким чином, міжнародне співробітництво держав не обмежується окремим напрямом або певним видом діяльності, а охоплює різноманітні форми взаємодії компетентних органів та міжнародних організацій, реалізація яких є необхідною в окремому кримінальному

провадженні, сприяє ефективному виконанню завдань розслідування та не суперечить національному законодавству держав-учасниць.

Співробітництво уповноважених органів та міжнародних організацій має здійснюватися при точному і неухильному дотриманні загальновизнаних норм міжнародного права. Здійснюючи взаємодію в правоохоронній сфері, держави використовують дві основні правові форми:

1) договірна, яка дозволяє співпрацювати із компетентними органами іноземних держав на підставі укладених міжнародних або двосторонніх договорів;

2) інституційна, яка здійснюється в межах діяльності міжнародних організацій та інституцій міжнародного (ООН, Інтерпол) або регіонального (ОБСЄ, Європол, Рада Європи) характеру [112, с. 91–92]. Однак, на нашу думку, вказані форми характеризують не напрями діяльності компетентних органів та міжнародних організацій у кримінальному провадженні, а правову основу та суб'єктів, уповноважених на здійснення міжнародного співробітництва. Разом із тим, безпосередня реалізація норм міжнародних договорів щодо співпраці у кримінальному провадженні забезпечується за допомогою процесуальних форм, які передбачають реалізацію механізму надання взаємної правової допомоги.

Під процесуальними формами міжнародного співробітництва під час кримінального провадження необхідно розуміти зовнішній вираз, прояв узгодженої або сумісної діяльності, що полягає у визначеному кримінальним процесуальним законодавством порядку провадження окремих процесуальних дій та порядок прийняття та виконання процесуальних рішень, із урахуванням особливостей та відмінностей кожного з проваджень, обсягу, суб'єктів та предмету правового регулювання, а також наявності специфічної мети [149, с. 118]. Вважаємо, що форми міжнародного співробітництва є різновидами діяльності уповноважених (компетентних) органів, які спрямовані на вирішення завдань кримінального провадження, що здійснюється в межах

співпраці, передбаченої нормами міжнародного або національного законодавства держав [58, с. 11].

Науковці Удалова Л. Д., Макаров М. А., Азаров Ю. І., Заїка С. О., Кубарєва О. В., Римарчук О. В., Рожнова В. В., Савицький Д. О. стверджують, що конструкція ст. 542 КПК України дозволяє виділити сім форм міжнародного співробітництва під час кримінального провадження: 1) вручення документів; 2) виконання окремих процесуальних дій; 3) видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення; 4) тимчасова передача осіб; 5) перейняття кримінального переслідування; 6) передача засуджених осіб; 7) виконання вироків [96, с. 395]. На думку Пашковського М. І. слід виділяти наступні основні процесуальні види взаємодії у кримінальному судочинстві: 1) міжнародну правову допомогу у кримінальних провадженнях (у вузькому розумінні); 2) видачу (екстрадицію), передачу (для міжнародних організацій) переслідуваних осіб (підозрюваних, обвинувачених); 3) передачу засуджених осіб; 4) перейняття кримінального провадження; 5) виконання рішень [147, с. 9].

До типових форм міжнародного співробітництва за відповідним напрямом Леган І. М. відносить:

1) попередження, запобігання та протидія організованим злочинам шляхом проведення спільних оперативно-розшукових дій та заходів, виявлення можливих причин та загроз на шляху функціонування та розвитку транснаціональної злочинності;

2) взаємна правова допомога та співпраця у напрямках розслідування, виконання процесуальних дій (огляди, обшуки, експертизи, допити тощо) та судового розгляду кримінальних справ про транснаціональну злочинність;

3) видача злочинців, причетних до транснаціональних злочинів іншим державам або міжнародним органам з метою притягнення до кримінальної відповідальності;

4) передача проваджень у кримінальних справах з метою кримінального переслідування на підставі клопотань інших держав;

5) передача обвинувачених або засуджених осіб з метою відбування покарання за ініціативи інших держав, громадянами якої вони є або на території якої постійно проживають;

6) обмін досвідом та спільні навчання представників правоохоронних органів різних держав з метою запобігання та протидії транснаціональній злочинності;

7) підготовка спеціальних кадрів, надання відповідних послуг, забезпечення матеріально-технічними ресурсами з метою протидії транснаціональній злочинності [119, с. 180].

Відзначимо, що у ст. 542 КПК України визначено такі форми міжнародного співробітництва: 1) надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів; 2) виконання окремих процесуальних дій; 3) видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб; 4) перейняття кримінального переслідування, передача засуджених осіб; 5) виконання вироків [95]. Водночас, інші форми міжнародного співробітництва під час кримінального провадження можуть бути передбачені міжнародними договорами України, а тому до перелік форм міжнародного співробітництва під час кримінального провадження слід віднести: 1) обмін інформацією під час досудового розслідування; 2) участь представників правоохоронних органів договірної держави у проведенні процесуальних дій; 3) міжнародна правова допомога; 4) видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення; 5) тимчасова передача осіб; 6) перейняття кримінального переслідування; 7) передача засуджених осіб; 8) виконання вироків; 9) інші форми співробітництва, що передбачені міжнародними договорами та угодами (перевидача особи третій державі, тимчасовий арешт особи, транзитне перевезення та передача особи або власності тощо) [58, с. 11].

Таким чином, міжнародне співробітництво як сучасний механізм забезпечення ефективного здійснення кримінального провадження, реалізується за допомогою передбачених міжнародними договорами та

національним законодавством заходів, які, на нашу думку, доцільно класифікувати за їх функціональною спрямованістю та поділити на такі групи:

1) інформаційно-аналітичні заходи (обмін інформацією) – забезпечення взаємного інформування та обміну доказами та аналітичними матеріалами між компетентними органами держав під час досудового розслідування;

2) доказові заходи (проведення процесуальних дій, допит свідків, потерпілих, підозрюваних, впізнання особи, отримання зразків для експертизи, обшук приміщень та особи) – отримання, фіксація та перевірка доказів вчинення кримінальних правопорушень та причетності до них окремих осіб;

3) організаційні заходи (створення спільних слідчих груп, участь у розслідуванні представників міжнародних організацій та компетентних органів договірних держав, присутність представників компетентних органів запитуючої держави) – забезпечення міжнародного співробітництва під час досудового розслідування, проведення робочих зустрічей та нарад за участі представників компетентних органів держав;

4) забезпечувальні заходи (вручення документів, виклик особи до слідчого або суду, тимчасова передача) – забезпечення залучення особи до проведення процесуальних дій;

5) розшукові та примусові заходи (прикордонне переслідування, затримання та арешт особи, її екстрадиція) – встановлення особи, що вчинила кримінальне правопорушення, її затримання та притягнення до кримінальної відповідальності;

6) майнові заходи (розшук, арешт і конфіскація майна) – встановлення місцезнаходження, вилучення та повернення активів, отриманих злочинним шляхом;

7) спеціальні заходи (контрольована поставка, спостереження, переслідування) – розкриття злочину, документування злочинної діяльності та фіксація доказів;

8) юрисдикційні заходи (передача кримінального провадження, виконання вироків, передача засуджених осіб) – забезпечення виконання судових рішень компетентними органами держави, під юрисдикцію якої передано кримінальне провадження або засуджену особу.

1.3. Правоохоронні органи, уповноважені на проведення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження

Важливим напрямом діяльності правоохоронних органів є міжнародне співробітництво під час кримінального провадження, що забезпечує ефективність здійснення досудового розслідування у тих випадках, коли проведення процесуальних дій, отримання доказів, кримінальне переслідування особи та відбування нею покарання виходить за межі юрисдикції однієї держави. Взаємодія держав під час кримінального провадження забезпечується компетентними державними органами, які уповноважені на здійснення співпраці з відповідними органами іноземних держав та надання взаємної правової допомоги у кримінальному провадженні відповідно до положень міжнародних договорів та національного законодавства.

На сьогодні міжнародне співробітництво у сфері запобігання та розслідування злочинів є невід'ємною складовою політики більшості держав світу, про що свідчить широке коло договорів та угод, укладених з метою регулювання спільної діяльності компетентних органів. Співпраця договірних держав в межах кримінального провадження є важливим аспектом, що дозволяє протидіяти транснаціональним злочинам, забезпечувати кримінальне переслідування та удосконалювати механізми і методики розслідування кримінальних правопорушень [59, с. 60]. Процесуальна взаємодія компетентних органів та міжнародних організацій щодо запобігання та розслідування кримінальних правопорушень та надання взаємної правової допомоги у кримінальному провадженні сприяє проведенню повного і

всєбічного досудового розслідування та доведення його до логічного завершення.

Перелік та функції державних органів, уповноважених на здійснення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження визначені кримінальним процесуальним законодавством України, законами України, відомчими нормативно-правовими актами та міжнародними договорами і угодами, які регламентують порядок та форми взаємодії компетентних органів України із міжнародними організаціями та компетентними органами іноземних держав.

Відповідно до КПК України центральними органами, які мають повноваження у сфері міжнародного співробітництва, зокрема надання взаємної правової допомоги є:

1) Офіс Генерального прокурора (звертається із запитам про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час досудового розслідування та розглядає відповідні запити іноземних компетентних органів);

2) НАБ України (здійснює функції центрального органу України при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, що віднесені до підслідності НАБ України);

3) МЮ України (звертається із запитам судів про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час судового провадження та розглядає відповідні запити судів іноземних держав) [59, с. 61].

Таким чином, до центральних органів України, уповноважених на здійснення міжнародного співробітництва належать Офіс Генерального прокурора, МЮ України, НАБ України. Відповідно до міжнародних договорів і угод України, якими визначено окремі аспекти співпраці та надання взаємної правової допомоги компетентними органами України та договірними державами, до центральних компетентних органів іноземних держав у сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження належать:

1) голови окружних судів (Польща) [27]; 2) Міністерство юстиції та

Прокуратура (Молдова) [26]; 3) Міністр юстиції чи визначена Міністром урядова особа (Канада) [29]; 4) Федеральне міністерство внутрішніх справ; Федеральне відомство кримінальної поліції; Президія федеральної поліції (Німеччина) [186]; 5) Міністерство юстиції, Генеральна прокуратура (Литва) [25]; 6) Міністр Юстиції або особа, призначена Міністром Юстиції (США) [31] та ін.

Міжнародне правове співробітництво під час кримінального провадження здійснюється органами прокуратури України відповідно до Конституції України, чинного законодавства та міжнародних договорів, а також без договору у випадках, коли для належної реалізації завдань і функцій прокуратури необхідне застосування норм міжнародного права або взаємодія з компетентними органами іноземних держав чи міжнародними організаціями. Одним із досить важливих напрямів міжнародного співробітництва органів прокуратури України є виконання у межах компетенції прокуратури зобов'язань України за міжнародними договорами про міжнародно-правове співробітництво під час кримінального провадження, зокрема кримінальне провадження у порядку перейняття [102, с. 87]. Офіс Генерального прокурора виконує функції центрального органу України у сфері міжнародного співробітництва, який забезпечує реалізацію міжнародних договорів і угод щодо надання правової допомоги, що полягає в отриманні і направленні запитів про надання правової допомоги, розгляді запитів органів досудового розслідування України щодо надання правової допомоги компетентними органами іноземних держав [59, с. 61].

Відповідно до наказу Офісу Генерального прокурора «Про організацію роботи органів прокуратури України у сфері міжнародного співробітництва», основними напрямками міжнародного співробітництва органів прокуратури України є:

1) виконання у межах компетенції органів прокуратури зобов'язань України за міжнародними договорами, які регулюють питання міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, зокрема щодо надання

міжнародної правової допомоги, видачі осіб (екстрадиції), перейняття кримінального провадження та з інших питань, передбачених такими договорами;

2) співробітництво з МКС під час здійснення ним розслідування та судового розгляду, а також виконання інших повноважень, що випливають із зобов'язань України у зв'язку з визнанням Україною юрисдикції МКС;

3) встановлення, підтримання та розвиток контактів із компетентними установами іноземних держав і міжнародними організаціями, проведення заходів міжнародного характеру (зустрічей, переговорів, конференцій, семінарів, круглих столів, тренінгів тощо), а також реалізація проєктів і програм міжнародного співробітництва;

4) участь у підготовці міжнародних договорів України у сфері міжнародно-правового співробітництва під час кримінального провадження та актів законодавства з цих питань, а також удосконалення практики міжнародно-правового співробітництва, механізмів та процедур надання правової допомоги [164].

Виконання завдань та організація роботи у сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження забезпечується підрозділом міжнародного співробітництва Офісу Генерального прокурора, відповідними підрозділами обласних прокуратур або уповноваженими працівниками обласних прокуратур, у яких такі підрозділи не створені [164]. Підрозділ міжнародного співробітництва Офісу Генерального прокурора уповноважений на:

1) забезпечення міжнародного співробітництва із компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями під час кримінального провадження;

2) виконання вимог міжнародних договорів та зобов'язань України щодо міжнародного співробітництва під час кримінального провадження;

3) надання правової допомоги відповідно до міжнародних договорів та угод, а за відсутності відповідних договорів – на підставі взаємності;

- 4) підготовка та організація подання запитів про взаємну правову допомогу до компетентних органів іноземних держав;
- 5) виконання запитів про взаємну правову допомогу, отриманих від компетентних органів іноземних держав;
- 6) створення та організація діяльності спільних слідчих груп під час кримінального провадження;
- 7) проведення екстрадиційних перевірок та забезпечення видачі особи;
- 8) координація компетентних органів України щодо підготовки запитів про надання взаємної правової допомоги та контроль виконання відповідних запитів, отриманих від компетентних органів іноземних держав;
- 9) надання пропозицій до проектів міжнародних договорів України, підготовка та підписання двосторонніх угод з компетентними органами іноземних держав щодо міжнародного співробітництва під час кримінального провадження;
- 10) організація спільних заходів із компетентними органами іноземних держав та відрядження представників правоохоронних органів України з метою обміну досвідом.

Повноваження таких правоохоронних органів України як ДБР, МВС України, НП України визначені міжвідомчими нормативно-правовими актами та міжнародними угодами, які містять положення щодо напрямів, форм та механізмів взаємодії із компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями під час кримінального провадження.

Законом України «Про Державне бюро розслідувань» визначено, що ДБР є державним правоохоронним органом, на який покладаються завдання щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до його компетенції. ДБР відповідно до покладених на нього завдань та у межах своєї компетенції:

- 1) вживає заходів для повернення в Україну з-за кордону коштів та іншого майна, одержаних внаслідок вчинення кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності ДБР;

2) здійснює виконання запитів про надання правової допомоги, які надійшли від компетентних органів іноземних держав;

3) розробляє пропозиції до проектів міжнародних договорів України та забезпечує дотримання і виконання зобов'язань, взятих за міжнародними договорами України;

4) здійснює співробітництво з поліцейськими та іншими органами іноземних держав відповідно до законів та міжнародних договорів України [157]. Таким чином, ДБР є правоохоронним органом, який в межах своїх повноважень забезпечує реалізацію міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, співпрацює з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями у питаннях запобігання та припинення кримінальних правопорушень, арешту, конфіскації та повернення в Україну активів, отриманих злочинним шляхом та кримінального переслідування осіб, що вчинили кримінальні правопорушення.

У сфері міжнародного співробітництва МВС України в межах своїх повноважень:

1) забезпечує міжнародне співробітництво, бере участь у розробленні проектів та укладенні міжнародних договорів України з питань, що належать до його компетенції, забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, виконання міжнародних договорів України;

2) здійснює інформаційну взаємодію з іншими державними органами, правоохоронними органами іноземних держав та міжнародними організаціями;

3) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, приймання-передачу осіб, які перебувають під вартою на державному кордоні України або за її межами [153]. МВС України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері дотримання норм міжнародного гуманітарного права на всій території України (у частині повноважень з координації розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та вирішення інших пов'язаних з цим питань

відповідно до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин») [59, с. 62].

Жаровська Г. П., вивчаючи питання міжнародного співробітництва у протидії транснаціональній злочинності зазначає, що МВС України бере дієву участь у реалізації пріоритетних напрямів зовнішньої політики України і, відповідно до своєї компетенції, є виконавцем близько двадцяти заходів у галузі «Юстиція, свобода і безпека», проводить активну роботу в сфері європейської та євроатлантичної інтеграції. МВС України розпочато реалізацію спільного проекту технічної допомоги «Міжнародне співробітництво у сфері кримінальних справ в Україні (UPIC)», започаткованого Радою Європи та фінансованою Європейською Комісією. Метою проекту є посилення можливостей України у здійсненні міжнародного співробітництва в межах європейських конвенцій та інших міжнародних договорів у сфері кримінального судочинства [47, с. 447–448]. Слід підкреслити, що в межах своїх повноважень МВС України співпрацює з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями шляхом обміну інформацією та аналітичними даними, здійснює підготовку та виконання запитів про взаємну правову допомогу, бере участь у спільних міжнародних операціях, спрямованих на розкриття та розслідування злочинів, протидії організованій злочинності, а також робочих зустрічах, нарадах та організації обміну досвідом щодо питань міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.

Законом України «Про Національну поліцію» визначено, що НП України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Відповідно до ст. 4 Закону взаємовідносини у сфері діяльності поліції з відповідними органами інших держав та міжнародними організаціями базуються на міжнародних договорах, а також на установчих актах та правилах міжнародних організацій, членом яких є Україна. Поліцейські можуть направлятися до міжнародних

організацій, іноземних держав як представники поліції з метою забезпечення координації співробітництва з питань, що належать до повноважень поліції, а також можуть залучатися до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки [162].

Зважаючи на вищевикладене, можемо зробити висновок, що повноваження НП України у сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження є досить обмеженими. Як зазначає Зозуля Є. В. основоположним завданням органів НП України щодо розвитку міжнародного співробітництва є формування і вдосконалення нормативно-правової бази, спрямованої на організацію, координацію і взаємодію з правоохоронними органами іноземних держав, міжнародними організаціями в боротьбі зі злочинністю [53, с. 153].

Повноваження НП України у сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження закріплені Положенням про Національну поліцію, у якому предметно деталізований спектр завдань НП України на вказаному напрямі діяльності. Зокрема, ідеться про те, що НП України здійснює в межах повноважень, передбачених законом, міжнародне співробітництво, бере участь у розробленні проєктів та укладенні міжнародних договорів України з питань боротьби зі злочинністю та інших питань, що належать до її компетенції, а також забезпечує їх виконання. НП України здійснює представництво та забезпечує виконання зобов'язань України в Інтерполі та Європолі, а також організовує взаємодію правоохоронних та інших державних органів України з Інтерполом, Європолом та компетентними органами іноземних держав із питань, що належать до сфери діяльності Інтерполу та Європолу [53, с. 155; 162]. Крім того, НП України в межах своїх повноважень виконує запити уповноважених органів іноземних держав про надання правової допомоги та звертається із запитами про надання правової допомоги до уповноважених органів іноземних держав в межах національного законодавства, а також міжнародних договорів та угод [59, с. 63].

Слід акцентувати увагу на тому, що національним контактним пунктом для України, який діє як центральний контактний пункт між іншими компетентними органами України та Європолем визначено відділ по взаємодії з Європолем НП України, а компетентними органами в Україні, які відповідно до національного законодавства відповідають за запобігання та боротьбу з кримінальними правопорушеннями є: 1) НП України; 2) МВС України; 3) Адміністрація ДПС України; 4) Департамент захисту національної державності СБ України та Штаб Антитерористичного центру при СБ України; 5) БЕБ України; 6) Державна служба фінансового моніторингу України; 7) НАБ України; 8) Офіс Генерального прокурора України; 9) ДБР; 10) Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів; 11) Національне агентство з питань запобігання корупції України [187].

Суттєвого значення у забезпеченні міжнародного співробітництва має Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво, метою якої є встановлення відносин співробітництва між Україною та Європолем задля підтримки України та держав-членів ЄС в запобіганні і боротьбі з організованою злочинністю, тероризмом та іншими формами міжнародної злочинності шляхом обміну інформацією між Україною та Європолем. Крім обміну інформацією, співробітництво може включати обмін спеціальними знаннями, загальними зведеннями, результатами стратегічного аналізу, інформацією щодо процедур кримінальних розслідувань, інформацією про методи запобігання злочинності, участь у навчальних заходах, а також надання консультацій та підтримки в окремих кримінальних розслідуваннях [187].

Місія Європолу полягає в наданні підтримки державам-членам ЄС у запобіганні та боротьбі з усіма формами серйозної міжнародної та організованої злочинності, кіберзлочинності та тероризму. Європол також співпрацює з багатьма країнами-партнерами, що не входять до ЄС, і міжнародними організаціями [143]. Тобто, Європол є правоохоронною

інституцією ЄС, до сфери повноважень якої належить боротьба з транснаціональною злочинністю, торгівлею людьми, нелегальною міграцією, тероризмом, незаконною торгівлею автотранспортом, розповсюдженням порнографії, виготовленням фальшивих грошей та інших платіжних засобів, відмиванням грошей, а також кіберзлочинами. Співпраця підрозділів НП України з Європолем сприяє отриманню правової допомоги та обміну інформацією і досвідом у сфері розслідування кримінальних правопорушень, використання методології Європолу щодо протидії злочинності, участь у спеціальних правоохоронних операціях та обміні досвідом у сфері кримінального переслідування [59, с. 63].

Велике значення у здійсненні міжнародного співробітництва під час кримінального провадження відіграє співпраця правоохоронних органів України з Інтерполом, цілями якого відповідно до Статуту Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол є:

1) забезпечувати та підтримувати найширшу взаємну допомогу між усіма органами кримінальної поліції в межах законодавства різних країн та в дусі Загальної декларації прав людини;

2) створювати та розвивати всі інституції, які можуть ефективно сприяти попередженню та припиненню загальнокримінальних злочинів [181].

Міжнародне співробітництво правоохоронних органів України з органами Інтерполу, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями з використанням інформаційної системи Інтерполу здійснюється у формах, визначених правилами Інтерполу та регулюється Інструкцією про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол, якою визначено, що цілями міжнародного співробітництва з використанням інформаційної системи Інтерполу є: 1) установлення місцезнаходження осіб, які розшукуються, з метою їх затримання, арешту, обмеження свободи пересування та подальшої видачі (екстрадиції); 2) установлення місцезнаходження осіб чи об'єктів, що

становлять інтерес для правоохоронних органів України чи інших держав-членів Інтерполу; 3) надання чи отримання інформації, що стосується розслідування злочинів, кримінального минулого або злочинної діяльності осіб; 4) надання чи отримання інформації з метою попередження про осіб, події, об'єкти, способи вчинення злочинів, що становлять реальну загрозу публічній безпеці та порядку й можуть завдати істотної шкоди майну чи громадянам; 5) ідентифікація осіб чи невпізнаних трупів; 6) проведення криміналістичних досліджень; 7) надання чи отримання інформації з питань публічної безпеки і порядку; 8) ідентифікація загроз, організованих груп та злочинних організацій, тенденцій розвитку злочинності; 9) обмін досвідом з питань боротьби із злочинністю та правоохоронної діяльності [65].

Співпраця з Інтерполом та використання інформаційної системи Інтерполу надає правоохоронним органам України можливість доступу до банків даних, які можуть містити інформацію про осіб, речі або предмети, що має значення для розслідування і може бути використана у кримінальному провадженні. Крім того, така інформація може слугувати підґрунтям для здійснення спільних розслідувань компетентних органів та міжнародних організацій або розроблення сучасних механізмів розслідування кримінальних правопорушень і кримінального переслідування осіб [59, с. 64].

Важливим позитивним чинником розвитку та налагодження міжнародного співробітництва під час кримінального провадження є приєднання України до Римського статуту Міжнародного кримінального суду. МКС є постійно діючою установою та має повноваження здійснювати юрисдикцію стосовно осіб за найбільш тяжкі злочини, що викликають занепокоєння міжнародного співтовариства та доповнює національні системи кримінального правосуддя. Ст. 14 Римського статуту надає можливість компетентним органам України передати прокурору ситуацію, в якій імовірно було вчинено один або декілька злочинів, що підпадають під юрисдикцію суду, шляхом звернення до прокурора з проханням провести розслідування цієї ситуації для визначення того, чи доцільно висунути обвинувачення одній

чи декільком конкретним особам за вчинення таких злочинів. Наскільки це можливо, під час передачі ситуації зазначаються конкретні відповідні обставини та додається така підтвердна документація, яка є в розпорядженні держави, що передає ситуацію [172].

Натепер співпраця України з МКС забезпечує взаємодію у розслідуванні міжнародних злочинів, а саме надання до МКС інформації і доказів, що підтверджують вчинення міжнародних злочинів на території України, здійснення співпраці під час збирання та вивчення доказів, проведення спільних розслідувань та обмін досвідом і сучасними методиками розслідування міжнародних злочинів [59, с. 64].

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо до системи правоохоронних органів України, уповноважених на здійснення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження та надання взаємної правової допомоги віднести:

1) центральні органи України (Офіс Генерального прокурора, МЮ України, НАБ України);

2) правоохоронні органи, які відповідно до покладених на них повноважень забезпечують міжнародне співробітництво (ДБР, НП України, МВС України, ДПС України, БЕБ України).

До системи компетентних органів іноземних держав та міжнародних організацій у сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження належать:

1) міжнародні організації (МКС, Інтерпол);

2) регіональні організації (Європол, ОБСЄ);

3) компетентні органи іноземних держав (голови окружних судів (Польща), Міністр Юстиції або особа, призначена Міністром Юстиції (США), Міністр юстиції чи визначена Міністром урядова особа (Канада), Федеральне міністерство внутрішніх справ; Федеральне відомство кримінальної поліції; Президія федеральної поліції (Німеччина) та ін).

Висновки до розділу 1

1. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження слід розглядати у двох аспектах: по-перше, як регламентовані міжнародним та національним законодавством процесуальні правовідносини, які передбачають узгоджену діяльність уповноважених органів та міжнародних організацій під час досудового розслідування, судового розгляду та виконання судових рішень і полягають у притягненні до кримінальної відповідальності осіб, що вчинили кримінальні правопорушення та відбування ними покарання; по-друге, як сучасний механізм забезпечення ефективного проведення кримінального провадження шляхом обміну інформацією, надання міжнародної правової допомоги та провадження процесуальних дій компетентними органами іноземних держав за межами юрисдикції держави, яка здійснює досудове розслідування.

2. Міжнародне співробітництво як сучасний механізм забезпечення ефективного здійснення кримінального провадження, реалізується за допомогою передбачених міжнародними договорами та національним законодавством заходів, які, на нашу думку, доцільно класифікувати за їх функціональною спрямованістю та поділити на такі групи:

1) інформаційно-аналітичні заходи (обмін інформацією) – забезпечення взаємного інформування та обміну аналітичними матеріалами між компетентними органами держав під час досудового розслідування;

2) доказові заходи (проведення процесуальних дій, допит свідків, потерпілих, підозрюваних, впізнання особи, отримання зразків для експертизи, обшук приміщень та особи) – отримання, фіксація та перевірка доказів вчинення кримінальних правопорушень та причетності до них окремих осіб;

3) організаційні заходи (створення спільних слідчих груп, участь у розслідуванні представників міжнародних організацій та компетентних органів договірних держав, присутність представників компетентних органів

запитуючої держави) – забезпечення міжнародного співробітництва під час досудового розслідування, проведення робочих зустрічей та нарад за участі представників компетентних органів держав;

4) забезпечувальні заходи (вручення документів, виклик особи до слідчого або суду, тимчасова передача) – забезпечення залучення особи до проведення процесуальних дій;

5) розшукові та примусові заходи (прикордонне переслідування, затримання та арешт особи, її екстрадиція) – встановлення особи, що вчинила кримінальне правопорушення, її затримання та притягнення до кримінальної відповідальності;

6) майнові заходи (розшук, арешт і конфіскація майна) – встановлення місцезнаходження, вилучення та повернення активів, отриманих злочинним шляхом;

7) спеціальні заходи (контрольована поставка, спостереження, переслідування) – розкриття злочину, документування злочинної діяльності та фіксація доказів;

8) юрисдикційні заходи (передача кримінального провадження, виконання вироків, передача засуджених осіб) – забезпечення виконання судових рішень компетентними органами держави, під юрисдикцію якої передано кримінальне провадження або засуджену особу.

3. Запропоновано до системи правоохоронних органів України, уповноважених на здійснення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження та надання взаємної правової допомоги віднести:

1) центральні органи України (Офіс Генерального прокурора, МЮ України, НАБ України);

2) правоохоронні органи, які відповідно до покладених на них повноважень забезпечують міжнародне співробітництво (ДБР, НП України, МВС України, ДПС України, БЕБ України).

До системи компетентних органів іноземних держав та міжнародних організацій у сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження належать:

- 1) міжнародні організації (МКС, Інтерпол);
- 2) регіональні організації (Європол, ОБСЄ);
- 3) компетентні органи іноземних держав (голови окружних судів (Польща), Міністр Юстиції або особа, призначена Міністром Юстиції (США), Міністр юстиції чи визначена Міністром урядова особа (Канада), Федеральне міністерство внутрішніх справ; Федеральне відомство кримінальної поліції; Президія федеральної поліції (Німеччина) та ін).

РОЗДІЛ 2. ПОНЯТТЯ І ФОРМИ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

2.1. Запит про міжнародну правову допомогу

Міжнародна правова допомога є невід'ємною складовою міжнародного співробітництва держав, що забезпечує співпрацю компетентних правоохоронних органів під час кримінального провадження. Така співпраця полягає у наданні інформації, передачі доказів, а також проведенні процесуальних дій з метою забезпечення розслідування, і є необхідною у випадках, коли неможливо допитати учасників кримінального провадження (свідка, потерпілого) у зв'язку з тим, що вони перебувають за межами України, а також вчинити певні процесуальні дії (вручення документів, впізнання особи, огляд, освідування, отримання зразків для експертного дослідження, виїмка, арешт особи, розшук, арешт і конфіскація майна тощо), результати яких становлять інформацію, що є доказами у кримінальному провадженні.

Зростання злочинності вимагає вжиття принципово нових заходів щодо удосконалення чинних механізмів взаємодії компетентних органів різних держав, зокрема, починаючи зі стадії досудового розслідування, а тому міжнародна правова допомога у кримінальних провадженнях, як напрям сучасного міжнародного співробітництва України, в останні роки суттєво розширилася та набула першочергового значення у кримінальній процесуальній діяльності [124, с. 120]. На сьогодні злочинність виходить на міжнародний рівень та набуває транснаціонального характеру, що ускладнює процес збирання та фіксації доказів, затримання злочинців. Труднощі під час розслідування складає і необхідність встановлення та затримання злочинців, які з метою уникнення кримінальної відповідальності переходять на території інших держав. Саме тому міжнародна правова допомога є необхідною складовою співробітництва держав та є взаємовигідним механізмом співпраці з метою спільного вирішення проблем під час

кримінального провадження, що забезпечує встановлення необхідних обставин вчинення злочину, виявлення місцезнаходження злочинця та його кримінального переслідування. Компетентними органами розробляються та впроваджуються спільні заходи та механізм реалізації міжнародної правової допомоги, які знаходять своє відображення у міжнародних договорах та окремих угодах, що визначають засади та особливості взаємодії держав під час досудового розслідування.

Смирнов М. І. відзначає, що договірна форма дозволяє більш повно врахувати характер відносин між державами, їхні інтереси з кожної проблеми та надає більше можливостей для узгодження питань, що виникають при наданні правової допомоги [178, с. 32]. У питанні надання міжнародної правової допомоги провідне значення відіграють як багатосторонні міжнародні договори (Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах), так і двосторонні договори, які регулюють окремі питання надання міжнародної правової допомоги між державами (Договір між Україною та Сполученими Штатами Америки про взаємну правову допомогу у кримінальних справах, Договір між Україною і Литовською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах, Договір між Україною та Канадою про взаємодопомогу у кримінальних справах, Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах та ін.).

Також, порядок та форми надання міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій регламентовані Главою 43 КПК України, якою визначені засади та принципи, що є обов'язковими для врахування та забезпечення компетентними органами України при наданні міжнародної правової допомоги під час кримінального провадження.

Відповідно до КПК України міжнародна правова допомога – це проведення компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду

або для виконання вироку, ухваленого судом іншої держави або міжнародною судовою установою [95]. На думку Смирнова М. І., міжнародна правова допомога – це передбачена міжнародними договорами, національним кримінально-процесуальним законодавством або заснована на принципі взаємності діяльність компетентних органів запитуваної договірної сторони з проведення на її території або сприяння в проведенні на території запитуючої договірної сторони процесуальних дій з метою сприяння розслідуванню, розгляду і вирішенню кримінальної справи, що знаходиться в провадженні компетентних органів запитуючої договірної сторони [178, с. 32]. Таким чином, міжнародна правова допомога здійснюється відповідно до міжнародних договорів та має на меті виконання необхідних для розслідування процесуальних дій з метою здійснення повного і об'єктивного розслідування та прийняття обґрунтованого рішення у кримінальному провадженні.

Міжнародна правова допомога у кримінальних провадженнях характеризується певними особливостями, а саме:

- 1) суб'єктним складом (компетентні органи держав, які уповноважені на співробітництво;
- 2) фактичним складом (провадження процесуальних дій на території запитуваної держави);
- 3) метою (сприяння здійсненню досудового розслідування, судового розгляду або для виконання вироку, ухваленого судом іншої держави або міжнародною судовою установою) [94, с. 731]. Таким чином, специфіка міжнародної правової допомоги під час кримінального провадження характеризується тим, що процесуальні дії проводяться за запитом та за межами юрисдикції держави, яка проводить досудове розслідування і забезпечується компетентними органами тієї держави, на території якої планується їх проведення.

На окрему увагу заслуговує питання суб'єктів міжнародної правової допомоги до яких належить запитуюча і запитувана сторона. Згідно з п. п. 4, 5

ч.1 ст. 541 КПК України запитуюча сторона – держава, компетентний орган якої звертається із запитом, або міжнародна судова установа, і відповідно запитувана сторона – держава, до компетентного органу якої направляється запит [95]. Компетентні органи, уповноважені на направлення та розгляд запитів про надання міжнародної правової допомоги, визначені міжнародними договорами або національним законодавством.

Кримінальним процесуальним законом встановлено, що запити про міжнародну правову допомогу розглядає уповноважений (центральный) орган, функції якого виконує Офіс Генерального прокурора, МЮ України та НАБ України. Таким чином, суд або органи досудового розслідування під час кримінального провадження надсилають запит про надання міжнародної правової допомоги до уповноваженого (центрального) органу, який приймає рішення про його обґрунтованість і відповідність міжнародним договорам і направляє запит до компетентних органів іноземної держави (запитуваної сторони). Відповідно, запити, які надсилають компетентні органи іноземних держав надходять до уповноваженого (центрального) органу України (Офіс Генерального прокурора, МЮ України, НАБ України), який розглядає запит і приймає рішення про його задоволення або, при наявності достатніх підстав, здійснює відмову у задоволенні запиту про надання міжнародної правової допомоги.

Фактичними виконавцями запитів про надання міжнародної правової допомоги є компетентні органи, які уповноважені на виконання запитів та проведення процесуальних дій. До таких компетентних органів можна віднести МВС України, НП України, ДБР, БЕБ України, СБУ України та ін.

Окреме значення складає мета і предмет міжнародної правової допомоги. Так, міжнародна правова допомога надається з метою встановлення об'єктивної істини в кримінальному провадженні та забезпечення гарантії правосуддя, забезпечення прав і свобод людини, законних інтересів фізичних і юридичних осіб [173, с. 205]. Проведення процесуальних дій в межах міжнародної правової допомоги дозволяє отримати необхідні для

розслідування матеріали, виходячи за юрисдикцію держави, яка здійснює досудове розслідування, що сприяє проведенню всебічного та повного вивчення обставин вчинення кримінального правопорушення, забезпечення кримінального переслідування злочинця та прийняття обґрунтованого і вмотивованого рішення за результатами розслідування

Предметом правової допомоги, як правило, є діяльність із проведення процесуальних дій на території іноземної держави. Як показує практика, міжнародні запити пов'язані з одержанням доказів за допомогою іноземних судово-слідчих органів, які розслідують і розглядають компетентні органи запитуючої договірної сторони. Необхідність направлення запиту виникає тоді, коли в межах кримінального провадження є неможливим проведення на території України слідчих (розшукових) дій через те, що, зокрема, окремі учасники процесу (підозрюваний, обвинувачуваний, свідок, потерпілий) або першоджерела доказів знаходяться на території іноземної держави [178, с. 39]. Використання можливостей міжнародної правової допомоги сприяє долученню доказів до матеріалів кримінального провадження, отриманню показань свідків та інших учасників кримінального провадження, які перебувають на території іншої держави, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, а також вчинення окремих процесуальних дій, які передбачені міжнародно-правовими нормами.

Процес надання міжнародної правової допомоги поділяють на декілька етапів, зокрема Дроздов О. М. виділяє такі етапи міжнародної правової допомоги при проведенні процесуальних дій: 1) підготовка та направлення запиту про міжнародну правову допомогу; 2) розгляд запиту про міжнародну правову допомогу; 3) виконання запиту про міжнародну правову допомогу [94, с. 731]. Пропонуємо детально розглянути специфіку кожного з вказаних етапів.

Взаємодія держав у сфері надання міжнародної правової допомоги починається із підготовки і направлення відповідного запиту. Наявність запиту є однією із підстав проведення необхідного обсягу процесуальних дій

на території запитуваної держави та є підґрунтям для розвитку взаємної та ефективної співпраці у кримінальній процесуальній сфері [71, с. 214]. На нашу думку, до підстав міжнародної правової допомоги слід віднести:

1) наявність договірних зобов'язань між державами щодо надання правової допомоги та їх реалізація за допомогою направлення запиту на міжнародну правову допомогу;

2) направлення запиту про надання міжнародної правової допомоги на підставах взаємності.

Вивчаючи статистику роботи органів прокуратури, слід зауважити, що за 2025 рік до Офісу Генерального прокурора надійшло 1355 звернень про міжнародну правову допомогу від іноземних установ, з них 1228 щодо виконання процесуальних дій, 73 – перейняття кримінального провадження; 54 – екстрадиції. Компетентними органами України виконано 1353 запити та відмовлено у виконанні 48 запитів. Також, протягом 2025 року компетентними органами України підготовлено 884 запити, з них: органами прокуратури – 306, НП України – 367, СБ України – 16, БЕБ України – 18, ДБР – 113, НАБ України – 64. Надіслано запитів до виконання компетентними органами іноземних держав – 811, з яких 494 – виконання процесуальних дій, 5 – перейняття кримінального провадження, 312 – екстрадиція. Виконано 679 звернень, з яких 422 – виконання процесуальних дій, 257 – екстрадиція [146].

Варто відзначити, що в науковій літературі та міжнародних договорах запит про надання правової допомоги досить часто позначають як доручення або прохання [41], клопотання [27], звернення [146]. Аналіз міжнародно-правових документів свідчить про використання вказаних понять без додаткового тлумачення та розмежування змісту цих термінів. На думку окремих учених, використання у міжнародних договорах України різних найменувань слідчих чи судових доручень не має принципового значення, оскільки вони мають одне змістове навантаження. На думку Ахтирської Н. М., запит про міжнародне співробітництво – це письмове звернення, засвідчене підписом уповноваженої особи та печаткою відповідного органу (який

здійснює кримінальне провадження або уповноважений орган), скероване до центрального органу іноземної держави з проханням про надання правової допомоги у кримінальному провадженні у формах, передбачених міжнародними договорами [3, с. 132]. Запит про надання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні готується компетентним органом (суд, прокурор, слідчий за погодженням з прокурором), який здійснює досудове розслідування і направляється до уповноваженого (центрального) органу для перевірки вказаного запиту на його обґрунтованість і відповідність вимогам кримінального процесуального законодавства і міжнародних договорів України.

Підготовка запиту про надання міжнародної правової допомоги, перш за все, має полягати у його правильному оформленні. Ст. 552 КПК України визначено зміст та форму запиту і зазначено, що запит має відповідати вимогам КПК України або міжнародного договору України, а також може бути складений у формі доручення. Запит про міжнародну правову допомогу повинен містити інформацію про:

- 1) назву органу, який звертається за допомогою, та компетентного органу запитуваної сторони;
- 2) посилання на відповідний міжнародний договір або на дотримання засади взаємності;
- 3) найменування кримінального провадження, щодо якого запитується міжнародна правова допомога;
- 4) стислий опис кримінального правопорушення, що є предметом кримінального провадження, та його правову кваліфікацію;
- 5) відомості про повідомлену підозру, обвинувачення з викладенням повного тексту відповідних статей КК України;
- 6) відомості про відповідну особу, зокрема її ім'я та прізвище, процесуальний статус, місце проживання або перебування, громадянство, інші відомості, які можуть сприяти виконанню запиту, а також зв'язок цієї особи із предметом кримінального провадження;

7) чіткий перелік запитуваних процесуальних дій та обґрунтування їхнього зв'язку із предметом кримінального провадження;

8) відомості про осіб, присутність яких вважається необхідною під час виконання процесуальних дій, і обґрунтування цієї необхідності;

9) інші відомості, які можуть сприяти виконанню запиту або передбачені міжнародним договором чи вимогою компетентного органу запитуваної сторони [95].

Вказані вимоги не є вичерпними і можуть доповнюватись і конкретизуватись міжнародними договорами, обов'язковість яких надана ВР України. Для прикладу, Європейською конвенцією про взаємну допомогу у кримінальних справах встановлено, що запит (прохання) про взаємну допомогу повинні містити: 1) назву органу, що звертається із проханням; 2) предмет і причину прохання; 3) у міру можливості, відомості про відповідну особу і її громадянство; 4) у разі необхідності, прізвище і адресу відповідної особи [41].

Відповідно, у Договорі між Україною та Сполученими Штатами Америки про взаємну правову допомогу у кримінальних справах зазначено, що запит про надання правової допомоги повинен включати:

1) назву органу, що провадить розслідування, переслідування або судовий розгляд, у зв'язку з якими робиться запит;

2) викладення обставин справи і характеру розслідування, переслідування чи судового розгляду та відповідних положень закону стосовно кожного злочину;

3) опис доказів, інформації або іншої запитуваної допомоги;

4) зазначення мети, для якої докази, інформація або інша допомога запитуються [31].

В міру необхідності та можливості запит також включає: інформацію про особу та місцеперебування будь-якої особи, від якої необхідно отримати докази; інформацію про особу та місцеперебування особи, якій вручається документ, її причетність до провадження та про спосіб, у який має бути

вручено документ; інформацію про особу чи предмет, місцезнаходження яких має бути встановлено, та їх ймовірне місце знаходження; точний опис місця або особи, що їх необхідно обшукати, та предмета, який необхідно вилучити; опис способу отримання та протоколювання будь-яких показань чи заяв; опис показання чи заяви, щодо яких робиться запит, який може включати перелік запитань, які вимагається поставити особі; опис будь-якої окремої процедури, якої слід дотримуватись у процесі виконання запиту; інформацію щодо витрат, пов'язаних з проїздом і перебуванням особи, яка запрошена з'явитися поза межами запитуваної держави; та будь-яку іншу інформацію, до якої може бути привернуто увагу запитуваної держави з метою сприяння виконанню нею запиту [31].

Також договорами можуть встановлюватись вимоги про необхідність перекладу або надання окремих витягів, матеріалів і довідок. Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах містить припис про те, що запити (клопотання) складаються державною мовою запитуючої сторони і до них додаються переклади на державну мову запитуваної сторони або англійську [27]. В свою чергу, Договором між Україною та Федеративною Республікою Бразилія про взаємну правову допомогу у кримінальних справах визначено, що запит про допомогу має бути зроблений у письмовій формі, крім невідкладних випадків, коли центральний орган запитуваної сторони може прийняти запит в іншій формі. Якщо запит зроблений не в письмовій формі, то він підтверджується письмово протягом десяти днів, якщо центральний орган запитуваної сторони не погоджується про інше. Запит супроводжується перекладом на мову запитуваної сторони [32]. Таким чином, можемо зробити висновок, що міжнародними договорами України конкретизується перелік інформації, яка має бути викладена у запиті про надання правової допомоги і вимоги щодо їх оформлення. Так, за необхідності, до запиту можуть бути додані опис доказів, які необхідно отримати, перелік питань, на які має

відповісти допитана особа, а також необхідність дотримання певних процедур під час проведення окремих процесуальних дій.

Враховуючи вищевикладені вимоги до оформлення запитів про надання міжнародної правової допомоги, пропонуємо перелік відомостей, які доцільно зазначити у запиті:

1) повна назва компетентного (центрального) органу, що направляє запит і звертається до запитуваної сторони із запитом про надання міжнародної правової допомоги;

2) повна назва компетентного (центрального) органу держави до якої направляється запит;

3) посилання на положення міжнародного договору (наприклад, ч. 1 ст. 1 Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах) або двостороннього договору України, яким передбачено зобов'язання договірних держав щодо надання міжнародної правової допомоги;

4) інформація щодо кримінального провадження за яким направляється запит;

5) кваліфікація кримінального правопорушення та фактичні обставини;

6) обґрунтування необхідності надання міжнародної правової допомоги або проведення процесуальних дій;

7) вид процесуальних дій, які необхідно провести, а також окремі вимоги стосовно їх проведення;

8) інформація щодо осіб, відносно яких необхідно провести процесуальні дії;

9) дані про особу правопорушника та відомості про повідомлену підозру;

10) перелік питань, які необхідно з'ясувати під час проведення процесуальної дії;

11) відомості або перелік об'єктів, які необхідно вилучити під час проведення процесуальної дії;

- 12) відомості щодо документів або об'єктів, які необхідно передати запитуючій стороні;
- 13) місцезнаходження осіб, документів або об'єктів щодо яких необхідно провести процесуальні дії;
- 14) перелік документів, які додаються до запиту та розпорядження щодо них.

Наступним етапом міжнародної правової допомоги є розгляд запиту, що здійснюється компетентним (центральним) органом. Отримавши запит про міжнародну правову допомогу від запитуючої сторони, уповноважений (центральний) орган України розглядає його на предмет обґрунтованості і відповідності вимогам міжнародних договорів України. У разі прийняття рішення про задоволення запиту уповноважений (центральний) орган України надсилає запит компетентному органу України для виконання [95].

Під час виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги важливим є дотримання визначеного міжнародним договором або кримінальним процесуальним законодавством порядку. Зокрема, запити про надання правової допомоги виконуються протягом одного місяця з дня його надходження до виконавця. Складені органом досудового розслідування, слідчим, прокурором або суддею документи для забезпечення виконання запиту про міжнародну правову допомогу підписуються зазначеними посадовими особами та скріплюються печаткою відповідного органу. Отримані за результатами виконання запиту від інших відомств, установ чи підприємств (незалежно від форми власності) документи повинні бути підписані їхніми керівниками та скріплені печаткою відповідного відомства, установи чи підприємства. Орган досудового розслідування або слідчий передає матеріали виконання запиту прокурору, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, для перевірки повноти і законності проведених слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. Отримані під час виконання запиту про міжнародну правову допомогу документи направляються компетентному органу іноземної

держави у порядку, встановленому відповідним міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана ВР України [95]. Таким чином, матеріали, отримані під час виконання запиту про міжнародну правову допомогу належним чином оформлюються та передаються до відповідного уповноваженого (центрального) органу для їх перевірки та подальшого направлення до компетентних органів запитуючої держави.

Міжнародними договорами також передбачено випадки, при яких запитуючій стороні може бути відмовлено у виконанні запиту про надання правової допомоги. Згідно зі ст. 2 Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах у виконанні запиту може бути відмовлено у таких випадках:

1) якщо прохання про надання допомоги стосується правопорушення, яке, на думку запитуваної сторони, є політичним правопорушенням, правопорушенням, пов'язаним з політичним правопорушенням, або податковим правопорушенням;

2) якщо запитувана сторона вважає, що задоволення прохання може зашкодити суверенітету, безпеці, громадському порядку або іншим суттєвим інтересам її країни [41].

Також, доцільно зазначити, що ст. 557 КПК України визначено, що запитуючій стороні може бути відмовлено у задоволенні запиту про правову допомогу у випадках, передбачених міжнародним договором України. За відсутності міжнародного договору України у виконанні запиту повинно бути відмовлено, якщо:

1) виконання запиту суперечитиме конституційним засадам чи може завдати шкоди суверенітету, безпеці, громадському порядку або іншим інтересам України;

2) запит стосується правопорушення, за яке в Україні стосовно тієї самої особи судом прийнято рішення, яке набрало законної сили;

3) запитуюча сторона не забезпечує взаємності у цій сфері;

4) запит стосується діяння, яке не є кримінальним правопорушенням за законом України про кримінальну відповідальність;

5) є достатні підстави вважати, що запит спрямований на переслідування, засудження або покарання особи за ознаками її раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;

6) запит стосується кримінального правопорушення, яке є предметом досудового розслідування або судового розгляду в Україні [95].

Водночас, будь-яка відмова у виконанні запиту має бути обґрунтованою, а запитуюча сторона попереджена про прийняття рішення про відмову у виконанні запиту про міжнародну правову допомогу. У разі якщо міжнародна правова допомога може бути надана при виконанні певних умов запитуючою державою, про такі умови також має бути повідомлено.

Зазначимо, що під час направлення запитів про надання міжнародної правової допомоги досить часто мають місце відмови у виконанні запитів. Смирнов М. І звертає увагу на проблему доцільності звертання за правовою допомогою по кримінальних правопорушеннях, що не заподіяли серйозних наслідків. Необхідно відзначити, що компетентні органи запитуваної держави, при надходженні до них клопотання про правову допомогу у кримінальних справах, не завжди охоче виконують такі прохання, якщо справа стосується злочинів, що не являють собою великої суспільної небезпеки. Деякі міжнародні договори передбачають, що звертатися з клопотанням про надання правової допомоги необхідно, коли в державі в особі її компетентних органів виникає дійсна потреба в збиранні доказів на території іноземної держави і коли злочин заподіяв серйозні наслідки. Зокрема, ч. 3 ст. 2 Договору між Україною та США зафіксований принцип пропорційності, яким мають керуватись договірні сторони при вирішенні питання про доцільність звернення із запитом, тобто запитуюча договірна сторона має оцінювати співвідношення тяжкості вчиненого злочину та міри покарання за нього із

обсягами допомоги, яка запитується [178, с. 41–42]. В даному випадку, доцільно акцентувати увагу на тому, що тяжкість вчиненого кримінального правопорушення щодо якого направляється запит про надання міжнародної правової допомоги не може бути причиною для відмови у виконанні відповідного запиту, адже результати процесуальних дій, проведених під час виконання запиту, можуть мати суттєве значення для розслідування та встановлення винуватості осіб у вчиненні кримінального правопорушення.

Також, ч. 1 ст. 3 Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах визначено, що запитувана сторона виконує, у передбачений її законодавством спосіб, будь-які судові доручення, які стосуються кримінальної справи і які надсилаються їй судовими органами запитуючої сторони з метою забезпечення показань свідків або передачі предметів, які являють собою речові докази, матеріалів судової справи або документів [41]. Це говорить про можливість отримання правової допомоги у будь-якому кримінальному провадженні, якщо інше не визначено двосторонніми міжнародними договорами.

Горбачевський В. Я. вказує на проблему досить частих відмов іноземних компетентних органів у прийнятті до виконання запитів компетентних (центральных) органів України про міжнародне співробітництво, відносно фігурантів кримінальних проваджень, що пояснюється неналежним оформленням документів та недостатністю доказів винуватості, а також вимагає посиленої уваги виконавців та додаткового вивчення в системі службової підготовки вимог щодо правильності оформлення запитів та відповідності їх змісту міжнародним стандартам [21, с. 130]. Запит про надання міжнародної правової допомоги має бути обґрунтованим і містити дані про особу правопорушника, відомості про повідомлену підозру та стислий виклад обставин справи. Крім того, для направлення запиту мають бути достатні підстави, що свідчать про те, що докази у кримінальному провадженні неможливо отримати в інший спосіб, а процесуальні дії можуть

бути проведені тільки на території запитуваної сторони поза юрисдикцією держави, яка направляє запит.

Проблемним питанням щодо надання правової допомоги є використання результатів проведення процесуальних дій у доказуванні. Так, законодавство різних держав встановлює своєрідні вимоги до оформлення результатів проведення процесуальних дій та їх допустимості у кримінальному провадженні. Відповідно до ст. 553 КПК України докази та відомості, одержані від запитуваної сторони в результаті виконання запиту про міжнародну правову допомогу, можуть бути використані лише у кримінальному провадженні, якого стосувався запит, крім випадків, коли досягнуто домовленості про інше із запитуваною стороною. Відомості, які містяться в матеріалах, отриманих у результаті виконання запиту про міжнародну правову допомогу, не можуть визнаватися судом допустимими, якщо запит компетентного органу України був переданий запитуваній стороні з порушенням передбаченого порядку, встановленого КПК України або міжнародним договором України [95]. Для того, щоб за результатами виконання запиту про міжнародну правову допомогу отримані матеріали могли використовуватись у кримінальному провадженні як докази, вони мають бути підготовлені компетентними органами іноземної держави, належним чином оформлені та отримані без порушень міжнародного законодавства.

Щодо цього Коваль О. І. зазначає, що при складанні запиту необхідно враховувати вид, характер та спосіб виконання запитуваних процесуальних дій компетентними органами іноземних держав, так як договірні держави можуть належати до різних правових систем, процесуальне законодавство, порядок та процедура проведення яких можуть відрізнятися, тому при формуванні запиту важливо зазначати саму сутність дії, її значення та докази, які планується отримати за результатами її проведення [71, с. 216]. Крім того, ст. 3 Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах запитувана сторона може передавати засвідчені копії або засвідчені фотокопії

запитуваних матеріалів судової справи або документів, якщо запитуюча сторона ясно не просить передати оригінали; у цьому випадку запитувана сторона докладає всіх зусиль для виконання прохання [41].

Таким чином, під час підготовки запиту про надання міжнародної правової допомоги слід врахувати те, що він:

1) повинен відповідати національному законодавству та міжнародним договорам, які передбачають міжнародне співробітництво під час кримінального провадження;

2) може бути направлений в межах кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, відповідальність за яке передбачена КК України;

3) має обґрунтовувати необхідність і доцільність надання правової допомоги у кримінальному провадженні;

4) повинен бути оформлений у письмовій формі та закріплений печаткою компетентного (центрального) органу і підписом компетентної особи;

5) має містити інформацію щодо переліку та мети проведення процесуальних дій, а також характеристику осіб або предметів стосовно яких процесуальні дії мають бути проведені.

2.2. Процесуальні дії, які можуть бути проведені в порядку міжнародної правової допомоги

Відповідно до ст. 561 КПК України на території України з метою виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги можуть бути проведені будь-які процесуальні дії, передбачені КПК України або міжнародними договорами [95]. До таких процесуальних дій доцільно віднести допит осіб (свідків, потерпілих, підозрюваних), слідчий огляд, освідування, обшук, слідчий експеримент, пред'явлення для впізнання, отримання зразків для проведення експертизи, тимчасовий доступ до речей та

документів, вручення документів, тимчасова передача, виклик особи, яка перебуває за межами України, допит за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом проведення відео- або телефонної конференції, розшук, арешт і конфіскація майна, а також негласні слідчі (розшукові) дії (аудіо-, відеоконтроль особи; арешт, огляд і виїмка кореспонденції; зняття інформації з електронних комунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем; контроль за вчиненням злочину та інші види негласних слідчих (розшукових) дій).

Крім вищеперерахованих, на території України можуть бути проведені і інші процесуальні дії, передбачені міжнародними договорами. Для прикладу, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності передбачає можливість здійснення заходів, спрямованих на виявлення доходів, власності для розкриття злочину, ідентифікацію осіб або об'єктів, використання засобів відеозв'язку для отримання доказової інформації та інших спеціальних методів розслідування, таких як електронне та інші форми спостереження, а також здійснення агентурних операцій на території запитуваної держави з метою ефективної боротьби проти організованої злочинності. Також, статтями 19–21 Конвенції про кіберзлочинність передбачено такі процесуальні дії: перехоплення даних змісту інформації, збирання даних про рух інформації у реальному масштабі часу та обшук і арешт комп'ютерних даних, які зберігаються.

Проведення окремих процесуальних дій передбачає отримання дозволу прокурора або суду. До процесуальних дій, які проводяться з дозволу (за постановою) прокурора належать: огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією (ст. 239 КПК України), освідкування (ст. 241 КПК України), контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України).

Отримання дозволу суду (ухвали слідчого суду) є необхідним для проведення процесуальних дій, що передбачають обмеження прав людини: тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 170 КПК України), проникнення до житла чи іншого володіння особи (ст. 233 КПК України), обшук (ст. 234

КПК України), негласні слідчі (розшукові) дії, що передбачають втручання у приватне спілкування за ст. ст. 260–264 КПК України та інших негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених ст. ст. 267–274 КПК України.

Пилипенко Д. О. та Андріяшевський А. Г. зазначають, що відкритим є питання щодо визначення процесуальної форми дозволу прокурора на проведення процесуальних дій в межах міжнародного співробітництва. Науковці акцентують увагу на необхідності додаткового визначення у чинній редакції ст. 562 КПК України процесуальної форми й порядку надання спеціального дозволу з боку прокурора або суду на проведення процесуальних дій. Як вбачається у такому випадку, якщо прокурор погоджує (санкціонує) слідчу діяльність, таке погодження, повинно мати виключно письмовий характер, адже КПК України регламентує обов'язкове виконання доручень і вказівок прокурора, наданих саме у письмовій формі [148, с. 130]. На нашу думку, ст. 562 КПК України визначено, що процесуальна дія здійснюється лише за умови отримання відповідного дозволу в порядку, передбаченому КПК України, навіть якщо законодавство запитуючої сторони цього не передбачає, а отже, необхідним є звернення до статті КПК України, що передбачає проведення процесуальної дії, яка потребує дозволу та здійснення його отримання у прокурора відповідно до вказаного порядку. Таким чином, проведення процесуальних дій в межах міжнародної правової допомоги вимагає отримання відповідних постанов прокурора або ухвали слідчого судді.

Чорноус Ю. М. всі дії, які проводяться у межах міжнародної правової допомоги, умовно розділяє на дві групи: а) процесуальні дії, передбачені КПК України; б) процесуальні дії, передбачені міжнародними договорами України [196, с. 95]. Вважаємо за доцільне, класифікувати процесуальні дії, які проводяться в межах міжнародної правової допомоги на такі види: 1) в залежності від джерела регулювання: а) визначені КПК України; б) визначені міжнародними договорами; 2) в залежності від необхідності отримання дозволу на проведення процесуальної дії: а) не потребують спеціального

дозволу; б) потребують дозволу суду (слідчого судді); в) потребують дозволу прокурора; 3) за суб'єктом виконання: а) процесуальні дії, що виконуються компетентними органами запитуваної держави; б) процесуальні дії, що виконуються в присутності представника запитуючої держави.

Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження охоплює сукупність різнопланових форм надання міжнародної правової допомоги, однак, представники компетентних органів іноземних держав не мають права самостійно проводити процесуальні дії на території України. Водночас, відповідно до ст. 563 КПК України вони можуть бути присутніми під час проведення процесуальних дій та повинні дотримуватись вимог національного законодавства, можуть задавати питання та робити зауваження.

Попри те, що представники компетентних органів іноземних держав не є самостійними учасниками розслідування [184, с. 1014], вони можуть приймати участь у проведенні слідчих (розшукових) та процесуальних дій у складі спільних слідчих груп (Joint Investigation Team – JT), створених з метою проведення досудового розслідування обставин кримінальних правопорушень, вчинених на територіях декількох держав, або якщо порушуються інтереси цих держав [95]. Тертишник В. М. відзначає, що створення спільних слідчих груп та їх діяльність відбувається з дотриманням суверенітету держави та здійснюється з розмежуванням їх юрисдикції [184, с. 1026]. Вказане передбачає, що процесуальні дії проводяться компетентними органами тієї держави, на території якої вони відбуваються.

Ахтирська Н. М. вказує, що спільну слідчу групу може бути створено у випадках, коли:

- 1) розслідування злочинів вимагає проведення складних та комплексних слідчих заходів, пов'язаних з іншими сторонами;
- 2) кілька сторін проводять розслідування злочинів, обставини яких вимагають ужиття скоординованих, погоджених дій на території відповідних сторін. З проханням про створення спільної слідчої групи може звернутися будь-яка заінтересована сторона. Група створюється в одній зі сторін, де, як

передбачається, будуть проводитися розслідування [3, с. 187]. При цьому, створення спільних слідчих груп передбачає подання запиту компетентним органом іноземної країни та його розгляд центральним органом України, уповноваженим на міжнародне співробітництво – Офісом Генерального прокурора України та прийняття рішення стосовно створення спільної слідчої групи, її мети та учасників. Спільні слідчі групи можуть бути як тимчасовими (для розслідування окремого злочину), так і постійно діючими. Утворення спільних слідчих груп передбачає залучення фахівців для проведення спільних процесуальних дій, збирання доказів та обміну інформацією, що має значення для кримінального провадження.

Координацію діяльності спільної слідчої групи забезпечує ініціатор її створення або один з учасників. Члени спільної слідчої групи безпосередньо взаємодіють між собою, узгоджують основні напрями досудового розслідування, проведення процесуальних дій, забезпечують обмін отриманою інформацією [95]. Практика утворення спільних слідчих груп свідчить про ефективність такої форми надання міжнародної правової допомоги, що сприяє виконанню завдань розслідування та оперативному обміну інформацією між учасниками кримінального провадження. Як правило, спільні слідчі групи утворюються для проведення процесуальних дій та розслідування транснаціональних злочинів, злочинів агресії, воєнних злочинів або злочинів проти людяності.

Проведення розслідування спільними слідчими групами за участю фахівців різних держав сприяють прямому отриманню та передачі доказової інформації та підвищенню ефективності розслідування. Для прикладу, за ініціативи Генерального прокурора Литви, Міністра юстиції і Генерального прокурора Польщі та Генерального прокурора України 25 березня 2022 р. була підписана угода про створення спільної слідчої групи в Україні. Згодом до складу вказаної групи приєдналася Естонія, Латвія, Словаччина та Румунія [198, с. 176–177]. Створення такої слідчої групи для розслідування воєнних злочинів сприяє узгодженню проведення процесуальних дій, комплексному

розслідуванню, виявленню доказів та оперативному обміну інформацією з метою встановлення осіб, що вчинили злочини та притягнення їх до кримінальної відповідальності.

Отже, спільні слідчі групи створюються за ініціативи та взаємної згоди компетентних органів договірних держав з метою досягнення встановленої мети під час кримінального провадження (проведення процесуальних дій, розслідування злочину, збирання доказів, обмін інформацією) та є ефективною формою міжнародного співробітництва, що забезпечує комплексне розслідування злочинів та координацію зусиль фахівців різних країн з метою досягнення мети розслідування.

Однак, національним законодавством недостатньо регламентована діяльність спільних слідчих груп, їх повноваження та обов'язки. Дане питання досить детально розглядалось Конограй Н., яка зазначає, що обсяг повноважень визначається на підставі ретельного аналізу матеріалів кримінального провадження і оперативно-розшукових заходів. Кількісний склад групи повинен бути достатнім для того, щоб швидко та якісно провести розслідування [91, с. 100].

Вивчаючи дане питання доцільно звернутись до міжнародних договорів, які регламентують окремі положення спільних слідчих груп. Зазначимо, що створення спільних слідчих груп передбачено Другим додатковим протоколом до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 2001 року, згідно з яким спільна слідча група діє на території сторін, які її створили, відповідно до таких загальних умов:

1) керівник групи є представником компетентного органу, який бере участь у кримінальному розслідуванні від сторони, на території якої діє група. Керівник групи діє в межах своєї компетенції за національним законодавством;

2) група здійснює свої дії відповідно до законодавства тієї сторони, на території якої вона працює. Члени та відряджені члени групи виконують свої

завдання під керівництвом керівника групи з урахуванням умов, визначених їхніми органами в угоді про створення групи;

3) сторона, на території якої працює група, уживає необхідних організаційних заходів для забезпечення її роботи [37]. Крім того, у вказаному документі зазначається, що відряджений член спільної слідчої групи може відповідно до національного законодавства своєї держави та в рамках своєї компетенції надавати групі інформацію, наявну в сторони, яка його відрядила, для цілей кримінальних розслідувань, що проводяться групою. Інформація, яку законно отримав член або відряджений член спільної слідчої групи під час перебування в її складі й до якої в іншому випадку компетентні органи заінтересованих сторін не мають доступу, може використовуватися для таких цілей:

1) цілей, для яких було створено групу;

2) для виявлення, розслідування та переслідування інших злочинів, якщо на це є згода сторони, на території якої отримано таку інформацію. У такій згоді може бути відмовлено тільки у випадках, коли використання такої інформації могло б поставити під загрозу кримінальні розслідування, що проводяться на території відповідної сторони або стосовно яких ця сторона могла б відмовити в наданні взаємної допомоги;

3) для відвернення безпосередньої та серйозної загрози суспільній безпеці, якщо в подальшому буде порушено кримінальну справу;

4) для інших цілей настільки, наскільки це погоджено сторонами, що створили групу [37].

Таким чином, на відміну від ст. 571 КПК України, положення ст. 20 Додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах визначає процесуальний статус керівника спільної слідчої групи, яким може бути представник компетентного органу держави, на території якої функціонує спільна слідча група, особливості обміну інформацією між компетентними органами та членами групи, а також порядок

отримання та використання відомостей, одержаних членом спільної слідчої групи.

Звертаємо увагу на те, що між компетентними органами договірних держав за запитом і погодженням яких створюється спільна слідча група, укладається спеціальна угода, в якій визначається склад членів групи, мета та термін її діяльності. Однак, враховуючи те, що КПК України та міжнародними договорами не регламентовано повноваження учасників спільних слідчих груп та їх процесуальний статус пропонуємо виокремити такі повноваження членів спільних слідчих груп:

1) керівник спільної слідчої групи – керуючись положеннями національного законодавства, міжнародних договорів та угод, координує діяльність групи, визначає напрями розслідування, узгоджує плани проведення слідчих (розшукових) та процесуальних дій, визначає порядок обміну інформацією та використання інформації, одержаної членами спільної слідчої групи, готує міжнародні запити, а також вживає усі необхідні організаційні заходи для забезпечення роботи спільної слідчої групи;

2) прокурор – здійснює процесуальне керівництво, погоджує проведення процесуальних дій, а в окремих випадках, передбачених КПК України надає дозвіл на проведення таких процесуальних дій як огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією, освідування, контроль за вчиненням злочину, а також контролює дотримання прав людини та підтримання законності під час проведення процесуальних дій та обміну інформацією між компетентними органами договірних держав;

3) слідчі (представники держави, на території якої функціонує спільна слідча група) – уповноважені на проведення досудового розслідування та провадження слідчих (розшукових) та процесуальних дій, процесуального закріплення отриманих під час їх проведення відомостей та доказів;

4) відряджені члени спільної слідчої групи – не є самостійними учасниками у кримінальному провадженні, у разі присутності під час проведення процесуальних дій надають пропозиції, роз'яснення та

зауваження, забезпечують передачу інформації, отриманої компетентними органами держави, представниками якої є;

5) оперативні працівники – здійснюють оперативний супровід під час проведення слідчих (розшукових) та процесуальних дій, виконують доручення керівника та слідчих спільної слідчої групи, встановлюють місцезнаходження осіб, що вчинили злочин або осіб, які переховуються на території інших держав з метою уникнення кримінальної відповідальності;

6) експерти та спеціалісти – забезпечують технічну підтримку під час виявлення та фіксації доказів, вивчення цифрових доказів та проведення судових експертиз, надають висновки, консультації та роз'яснення з питань, що потребують наявності спеціальних знань.

В межах міжнародної правової допомоги проводиться вручення документів особі за запитом компетентних органів договірних держав. Процесуальний порядок вручення документів визначений ст. 564 КПК України та передбачає виклик особи слідчим, прокурором або судом з метою вручення документів, про що складається протокол з підписом особи. Окрім протоколу, міжнародними договорами та угодами України може бути передбачено складання письмових документів на вимогу компетентного органу запитуючої держави.

Відзначимо, що у разі відмови особи отримати документи, що підлягають врученню, про це зазначається у протоколі, а документи, що підлягають врученню, вважаються врученими. Якщо документи, що підлягають врученню, не містять перекладу українською мовою і складені мовою, яка є незрозумілою особі, зазначеній у запиті, така особа має право відмовитися отримати документи. У такому разі документи вважаються такими, вручення яких не відбулося. За результатом проведення цієї процесуальної дії складається протокол про вручення документів, який передається разом з іншими документами, доданими до запиту, компетентному органу іноземної держави у порядку, передбаченому ст. 558 КПК України [94, с. 738].

В межах міжнародного співробітництва проводиться допит за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом проведення відео- або телефонної конференції, що передбачено ст. 567 КПК України. Так, допит за запитом компетентного органу іноземної держави проводиться у присутності слідчого судді за місцезнаходженням особи за допомогою відео- або телефонної конференції у таких випадках:

- 1) неможливості прибуття певних осіб до компетентного органу іноземної держави;
- 2) для забезпечення безпеки осіб;
- 3) з інших підстав, визначених слідчим суддею (судом) [95]. При цьому обов'язковим під час проведення допиту шляхом відео- або телефонної конференції є забезпечення участі перекладача. Особливістю провадження допиту шляхом відео- або телефонної конференції є те, що під час його проведення дотримуються процесуальні засади допиту запитуючої сторони, якщо вони не суперечать національному законодавству держави, компетентні органи якої виконують вказану процесуальну дію. У процесі допиту складається протокол до якого долучаються матеріальні носії інформації, які після проведення цієї процесуальної дії направляються до компетентних органів запитуючої сторони.

До процесуальних дій, які проводяться в межах міжнародної правової допомоги належить виклик особи, яка перебуває за межами України. Відповідно до ст. 566 КПК України особу, яка перебуває за межами України, для провадження слідчих чи інших процесуальних дій на території України викликають повісткою на підставі запиту про міжнародну правову допомогу. Запит у межах міжнародної правової допомоги про виклик особи, яка перебуває за межами України, направляється компетентному органу іноземної держави не пізніше шістдесяти діб до дати явки особи або в інший строк, передбачений міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України [95]. Свідок, потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач та їх представники, а також експерт, які за викликом

з'являться до компетентного органу запитуючої держави, не можуть бути притягнуті на її території до кримінальної чи адміністративної відповідальності, взяті під варту і піддані покаранню за діяння, вчинені до перетину її державного кордону. Такі особи не можуть бути також піддані покаранню у зв'язку з їх показаннями як свідка чи експертними висновками у кримінальній справі, за якою провадиться розгляд. Проте, зазначені особи втрачають цю гарантію, якщо вони не залишають територію сторони, яка їх викликала, за можливості це зробити, до закінчення 15 діб з того дня, коли компетентний орган, який провадив їх допит, сповістив їм, що в їхній подальшій присутності немає потреби. У цей строк не зараховується час, протягом якого ці особи не зі своєї вини не могли залишити територію сторони, яка їх викликала [184, с. 1018]. Крім того, особам, які перебувають за межами України та підлягають виклику, запитуючою стороною забезпечується відшкодування проїзду, проживання та втраченого заробітку. За допомогою виклику особи, що перебуває за межами України можливим є отримати показання свідків, потерпілих та інших учасників досудового розслідування, що сприяє встановленню обставин, які підлягають доказуванню і, відповідно, повному та всебічному розслідуванню.

В межах міжнародної правової допомоги може бути проведена контрольована поставка, яка полягає у тому, що слідчий органу досудового розслідування у разі виявлення ним контрабандної поставки при проведенні процесуальних дій, у тому числі за запитом про міжнародну правову допомогу, має право не вилучати її з місця закладки або транспортування, а за домовленістю з компетентними органами держави, куди її адресовано, безперешкодно пропустити її через митний кордон України з метою виявлення, викриття та документування злочинної діяльності міжнародних злочинних організацій [95]. Таким чином, під час контрольованої поставки здійснюється переміщення контрабандних або заборонених до вільного обігу предметів через митний кордон України для викриття злочинної діяльності. Переміщення предметів через кордон однієї або декількох держав

здійснюється під контролем правоохоронних органів та має на меті вилучити предмет злочину та встановити осіб, причетних до злочинної діяльності.

2.3. Розшук, арешт і конфіскація майна

У сучасних умовах злочинці вдаються до різноманітних способів приховування злочинної діяльності та наслідків злочинних дій, зокрема майна, отриманого незаконним шляхом. Так, з метою приховування незаконно отриманих грошових коштів, рухомого і нерухомого майна, матеріальних цінностей або доходів, правопорушники переміщують його на територію інших держав, що ускладнює його відстеження. Як правило, переміщення активів здійснюється за допомогою підставних або офшорних компаній, легалізації (відмивання) та використання під виглядом підприємницької діяльності, переміщення за допомогою криптовалют та електронних гаманців, а також переказу третім особам.

Законодавець використовує різні поняття для позначення грошових коштів, майна та матеріальних цінностей, отриманих незаконним шляхом, а саме: майно, доходи, активи. Доходи, одержані злочинним шляхом – це будь-які активи, одержані прямо чи опосередковано внаслідок вчинення злочину, зокрема валютні цінності, рухоме та нерухоме майно, майнові та немайнові права, незалежно від їх вартості [159]. Водночас, активи – це кошти, у тому числі електронні гроші, інше майно, майнові та немайнові права, на які може бути накладено або накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави або які конфісковані за рішенням суду у кримінальному провадженні чи стягнені за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими [159]. Таким чином, до майна, одержаного внаслідок злочинної діяльності доцільно віднести грошові кошти, матеріальні цінності, банківські рахунки, цінні папери, рухоме та нерухоме майно, майнові та немайнові права, доходи та блага, отримані у процесі здійснення злочинної діяльності.

Зважаючи на те, що відстеження та встановлення незаконно здобутого майна є складним та багатоетапним процесом, компетентними органами здійснюється розшук майна, що має ознаки незаконного походження. Розшук активів визначається як діяльність із визначення місцезнаходження активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави [160]. Розшук полягає у реалізації системи процесуальних, слідчих (розшукових) та оперативно-розшукових заходів з метою виявлення незаконно отриманого майна та встановлення його належності певним особам.

Арешт та конфіскація майна (активів) належать до заходів кримінально-правового характеру та є забезпечувальною мірою, що унеможливорює проведення операцій із майном, яке одержане злочинним шляхом. Арешт майна або активів, що були предметом кримінального правопорушення або отримані в результаті злочинної діяльності спрямований на попередження їх відчуження, знищення або приховування шляхом обмеження права власності на будь-яке майно та забезпечення прийняття рішення щодо його конфіскації. В свою чергу, конфіскація є примусовим, безоплатним вилученням на підставі ухвали слідчого судді з метою повернення незаконно отриманого майна їх законним власникам, державі або за міжнародним запитом – іноземній державі, а у разі необхідності його використання з метою відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.

В межах міжнародного співробітництва та на виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги компетентними органами України проводяться процесуальні дії, спрямовані на розшук, арешт та конфіскацію майна, яке отримане внаслідок вчинення кримінального правопорушення або як винагорода за вчинення протиправних дій, призначене для фінансування злочинної діяльності, а також майна яке було предметом злочину і належить підозрюваним, обвинуваченим або засудженим особам. Здебільшого, розшук, арешт і конфіскація майна має місце під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією, легалізацією (відмивання) майна,

одержаного злочинним шляхом, правопорушеннями у фінансовій сфері, а також транснаціональних та воєнних злочинів.

Загальні засади та механізм розшуку, арешту та конфіскації майна визначені ст. 568 КПК України, Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», Законом України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», а також міжнародними договорами серед яких Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах, Конвенція ООН проти корупції, Кримінальна конвенція про боротьбу із корупцією, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму.

Кримінальним процесуальним законодавством визначено порядок надання міжнародної правової допомоги, що полягає у розшуку майна, здобутого незаконним шляхом, його арешту, конфіскації та надання міжнародної правової допомоги за запитом іноземної держави щодо повернення такого майна, а також можливості відмови у передачі такого майна на вимогу іноземних держав. Водночас, повернення активів, отриманих в результаті злочинної діяльності та прихованих на території іншої держави є складним механізмом, що реалізується за допомогою міжнародної правової допомоги, зокрема направлення відповідного запиту. Підставою для направлення запиту є наявність інформації про те, що на території певної держави наявні активи, пов'язані із незаконною діяльністю або які необґрунтовано перебувають у власності осіб, що є підозрюваними або обвинуваченими у кримінальному провадженні.

Відповідно до ст. 568 КПК України за запитом запитуючої сторони виявлене майно:

1) може бути передане компетентному органу запитуючої сторони як доказ у кримінальному провадженні з дотриманням вимог законодавства або для повернення власнику;

2) може бути конфісковане, якщо це передбачено вироком чи іншим рішенням суду запитуючої сторони, які набрали законної сили [95]. Слід акцентувати увагу, що з метою збереження майна, на яке накладено арешт передбачено його передачу за рішенням слідчого судді (суду) або згодою власника Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, для здійснення заходів з управління ними [95]. Крім того, за клопотанням центрального органу України суд може прийняти рішення про передачу конфіскованого майна або його грошового еквівалента:

1) запитуючій стороні, яка прийняла рішення про конфіскацію для відшкодування потерпілим шкоди, завданої злочином;

2) згідно з міжнародними договорами України, що регулюють питання розподілу конфіскованого майна або його грошового еквівалента. Передання майна, на яке накладено арешт, а також конфіскованого майна може бути відкладено, якщо це необхідно для досудового розслідування та судового розгляду в Україні або розгляду спору про права інших осіб. Водночас, законодавцем передбачено відмову у передачі майна, якщо таке майно необхідне для розгляду цивільної або кримінальної справи або не може бути вивезене за межі України на підставах, передбачених законодавством [95].

Міжнародними договорами також передбачено відмову або відстрочку у співробітництві щодо розшуку, арешту та конфіскації майна у випадках, якщо:

1) запитувані дії суперечили б основоположним принципам правової системи запитуваної держави;

2) виконання запиту може зашкодити суверенітету, безпеці, «ordre public» або іншим суттєвим інтересам запитуваної держави;

3) на думку запитуваної держави, важливість справи, якої стосується запит, не виправдовує здійснення запитуваних дій;

4) злочин, якого стосується запит, є фінансовим злочином, за винятком фінансування тероризму;

5) злочин, якого стосується запит, є політичним злочином, за винятком фінансування тероризму;

6) запитувана держава вважає, що здійснення запитуваних дій суперечитиме принципу «non bis in idem»;

7) злочин, якого стосується запит, не вважався б злочином за законодавством запитуваної держави у випадку, якби його було вчинено в рамках її юрисдикції [88].

В міжнародних договорах, що регулюють питання міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю закріплено широкий перелік видів попередніх заходів майнового характеру, що застосовуються для забезпечення кримінального провадження за фактом вчинення злочину, що має міжнародний характер, а саме: призупинення операцій (заморожування, блокування), накладення арешту на майно та доходи, виїмка доходів. Досить часто в міжнародних документах зазначаються одночасно декілька видів попередніх заходів, з тим, щоб розширити можливості держави, що звертається, з проханням надати правову допомогу в тій чи іншій формі [141, с. 66]. Нормативне закріплення у міжнародних договорах декількох видів попередніх заходів майнового характеру є як позитивним, так і негативним фактором, тому що з однієї сторони надає додаткові можливості для арешту майна з метою його подальшої конфіскації, а з іншого демонструє відмінності між національним законодавством та міжнародними договорами, що може призводити до затягування у виконанні запитів.

Конвенцією ООН проти корупції закріплено заходи щодо повернення активів, які полягають у:

1) запобіганні переказам доходів, здобутих злочинним шляхом, та їх виявлення, що полягає у вимозі від фінансових установ перевіряти особу

клієнтів, вживати обґрунтованих заходів для встановлення особи власників-бенефіціарів коштів, депонованих у великому розмірі, і вживати більш жорстких заходів контролю щодо рахунків, які намагаються відкрити або які відкриті особами, які мають або мали значні державні повноваження;

2) заходи щодо безпосереднього повернення майна, які полягають у тому, щоб дозволити своїм судам або компетентним органам, під час винесення рішень про конфіскацію, визнавати вимоги іншої держави як законного власника майна, придбаного в результаті вчинення будь-якого зі злочинів;

3) механізми вилучення майна шляхом міжнародного співробітництва у питаннях конфіскації, що передбачає виконання постанов про конфіскацію, винесених судами інших держав; винесення постанови про конфіскацію майна іноземного походження шляхом ухвалення судового рішення у справах за злочинами про відмивання грошових коштів або інших злочинів, які можуть підпадати під її юрисдикцію, або шляхом використання інших процедур, дозволених її внутрішнім правом; розгляд питань про вжиття таких заходів, які можуть бути необхідними, щоб створити можливість для конфіскації майна без винесення вироку в рамках кримінального провадження у справах, якщо злочинець не може бути підданий переслідуванню з причини смерті, переховування або відсутності чи в інших відповідних випадках [82].

Механізм міжнародного співробітництва з метою конфіскації майна визначено Конвенцією ООН проти корупції, який полягає у направленні відповідного запиту запитуючою державою, його отримання та розгляду компетентними органами запитуваної держави з метою винесення постанови про конфіскацію або направлення компетентним органам постанови про конфіскацію запитуючої держави з метою її виконання, після чого вживаються заходи щодо виявлення, відстеження та арешту майна, отриманого злочинним шляхом з метою його подальшої конфіскації.

Також, Конвенцією Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування

тероризму передбачено різні форми міжнародного співробітництва з метою пошуку, арешту та конфіскації незаконно отриманого майна. Зокрема, передбачається надання допомоги у проведенні розслідування шляхом направлення запитів щодо надання інформації про банківські рахунки, банківські операції, моніторинг банківських операцій, а також надання інформації без попереднього запиту про засоби, знаряддя та доходи, якщо це буде сприяти проведенню розслідуванню договірною державою.

Додатково Конвенцією про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму закріплено зобов'язання здійснювати конфіскацію, яка передбачає, що держава, яка отримала від іншої держави запит про конфіскацію засобів і знарядь або доходів, розташованих на її території виконує постанову про конфіскацію, ухвалену судом запитуючої держави, стосовно таких засобів і знарядь чи доходів або передає цей запит своїм компетентним органам з метою отримання постанови про конфіскацію й, у випадку отримання такої постанови, виконує її [88].

Таким чином, механізм міжнародного співробітництва у питанні розшуку, арешту та конфіскації майна полягає у зверненні запитуючої держави в особі її компетентних органів із запитом про встановлення на території запитуваної держави розміщення у власності певної особи (підозрюваного або обвинуваченого) будь-якого майна та активів (грошових коштів, банківських рахунків, рухомого чи нерухомого майна тощо) отриманого внаслідок злочинної діяльності з метою його подальшого арешту та конфіскації.

Крім того, в окремих державах утворені спеціальні органи, уповноважені на здійснення розшуку незаконно отриманого майна з метою його подальшого арешту та конфіскації. Так, в Ірландії діє Бюро кримінальних активів (Criminal Assets Bureau – CAB), яке здійснює виявлення та ідентифікацію незаконних активів, приймає заходи, спрямовані на вилучення таких активів або управління ними. У Великобританії діє Агентство з

фінансової діяльності (Financial Conduct Authority – FCA), яке забезпечує боротьбу з фінансовими злочинами, в тому числі з фінансовими шахрайствами, відмиванням грошей, отриманих від злочинної діяльності та анонімними міжбанківськими платежами, а також здійснює нагляд у сфері заморожування активів і застосування фінансових санкцій [92, с. 142–143].

З метою розшуку та виявлення незаконних активів в Україні діє спеціальний орган – Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, який є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом [160].

Відповідно до своїх повноважень Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів здійснює виявлення фактів незаконно одержаного майна (активів) з метою його подальшого арешту та конфіскації відповідно до національного законодавства шляхом отримання необхідної інформації від державних органів, підприємств, установ та організацій з метою розшуку активів, отриманих незаконним шляхом, а також доступу до державних баз даних, платформ та довідкових систем. Крім того, Національним агентством забезпечується ініціювання службових розслідувань та направлення матеріалів до правоохоронних органів та суду, а також взаємодія з державними органами (Офіс Генерального прокурора, Міністерством юстиції України, Фондом державного майна, НАБ України, Національного агентства запобігання корупції, НП України) та міжнародного співробітництва в питаннях розшуку, встановлення, арешту та конфіскації майна, отриманого в результаті злочинних дій [160].

Зважаючи на те, що з метою приховування та переміщення активів, злочинцями використовується криптовалюта, що дозволяє швидко переміщувати активи та значно ускладнює можливість встановлення власників криптогаманців після неодноразового переміщення грошових коштів, а тим більше доведення причетності власника криптогаманця до

злочинної діяльності, з метою розшуку та виявлення активів, що пов'язані зі здійсненням злочинної діяльності доцільно проводити систематичний моніторинг транзакцій між криптогаманцем підозрюваного або обвинуваченого та пов'язаними з ним спільними операціями криптогаманцями з метою виявлення незаконних активів та підозрілих операцій щодо їх приховання або виведення.

Діяльність щодо розшуку незаконно отриманого майна на міжнародному рівні забезпечується міжнародними організаціями (Інтерпол, Європол), які сприяють моніторингу та аналітичній підтримці діяльності правоохоронних органів, забезпечують обмін інформацією та координацію діяльності правоохоронних органів під час міжнародного співробітництва. За участі компетентних органів України, міжнародні організації проводять спільні операції з метою розкриття та розслідування злочинів, розшуку, арешту та конфіскації майна та активів, отриманих незаконним шляхом.

На сьогодні, важливого значення набуває арешт майна РФ з метою його подальшої конфіскації для відшкодування збитків, спричинених внаслідок збройної агресії. Так, арешту підлягає власність РФ та її резидентів у вигляді будь-якого рухомого та нерухомого майна, вкладів на банківських рахунках, матеріальних цінностей і цінних паперів, що перебувають на території України. Водночас, відповідно до Закону України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів», така конфіскація не передбачає відшкодування вартості вилученого майна у зв'язку з тим, що проведення примусового вилучення в Україні об'єктів права власності РФ та її резидентів здійснюється з мотивів суспільної необхідності та ґрунтується на принципах законності, прозорості, об'єктивності, відповідності меті, стратегічної важливості та ефективності. Підставою для конфіскації майна РФ та її резидентів є рішення РНБО за указом Президента України [165].

З метою виявлення та розшуку власності РФ, на яку може бути накладено арешт, органи досудового розслідування проводять слідчі

(розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії, витребують та отримують від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речі, документи, відомості, висновки експертів, висновки ревізій та акти перевірок, проводять інші процесуальні дії, визначені КПК України [1, с. 498]. На нашу думку, конфіскація активів та майна, які є власністю РФ та її резидентів, що перебуває на території України є необхідним кроком, що сприяє реалізації політики держави щодо накладення санкцій на осіб, які підтримують збройну агресію РФ, обмеженню використання активів громадянами РФ на території України, унеможливлення фінансування збройної агресії проти України та забезпечення компенсації завданих матеріальних збитків та відбудови об'єктів, що були пошкоджені внаслідок повномасштабного вторгнення та атаки на об'єкти цивільної та критичної інфраструктури РФ.

Слід відзначити, що як будь-який правовий механізм, міжнародна правова допомога у вигляді розшуку, арешту та конфіскації майна має свої позитивні аспекти та недоліки. З однієї сторони арешт та конфіскація сприяє поверненню незаконно здобутого майна та активів їх законним власникам або у власність держави, а з іншої – вимагає здійснення комплексу процесуальних та оперативних заходів щодо розгляду звернення, виявлення майна та активів, встановлення їх походження, приналежності та прийняття рішення щодо його подальшої передачі іноземній державі або за наявності законних підстав – відмові у такій передачі.

До недоліків вказаної процесуальної дії слід віднести складність розшуку незаконних активів та їх належності, адже злочинці з метою приховування такого майна вдаються до різноманітних способів, зокрема переказів третім особам, використання криптовалюти та електронних гаманців, офшорних та підставних компаній. Згідно з оцінками ООН розмір легалізованого в світовому масштабі доходу кримінального походження упродовж останніх років становив від 2 до 5% світового внутрішнього валового продукту щороку, або в грошовому еквіваленті від 800 мільярдів

доларів США до 2 трильйони доларів США. З них, за даними Світового банку приблизно 1–1,6 трильйонів доларів США трансформуються в іноземні юрисдикції, що є офшорними зонами і великими фінансовими центрами, з метою їх приховування, кримінального використання, а також подальшого введення в легальний економічний обіг. Більша частина активів, легалізованих за допомогою здійснення корупційних злочинів, ніколи не буде повернута потерпілими країнами з причини неможливості визначити їх місцезнаходження [92, с. 141]. Отже, однією із проблем під час розшуку незаконно отриманих активів є їх відслідковування та виявлення, що в деяких випадках є доволі складним через переміщення таких активів між державами та їх ретельне приховування.

Яцик Т. П. та Шкелебей В. А. пропонують удосконалення механізму міжнародного співробітництва у сфері виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів за допомогою технологічного та ресурсного забезпечення, посилення координації та міжвідомчої взаємодії, забезпечення ефективного обміну інформацією, а саме: створення та впровадження сучасних ІТ-платформ для обміну інформацією; застосування технологій штучного інтелекту для аналізу фінансових потоків; модернізація технічного забезпечення та підвищення кваліфікації персоналу; організація регулярних навчальних програм з обміну досвідом між українськими та зарубіжними експертами з питань повернення активів; створення спеціалізованих структур, які б забезпечували інтеграцію дій усіх державних органів, залучених до міжнародного співробітництва; організація постійних робочих груп із представниками правоохоронних органів для оперативного реагування на міжнародні запити; розробка та впровадження спільних електронних систем для оперативного обміну інформацією; створення єдиної бази даних для моніторингу нерухомого майна, корпоративних прав та банківських рахунків осіб [199, с. 163]. Доцільно відзначити, що більшість із наданих пропозицій вже реалізується компетентними органами та міжнародними організаціями. Зокрема,

Європолом та компетентними органами держав-партнерів використовується захищена інформаційна платформа Siena, яка призначена для використання під час кримінального провадження та розслідування злочинів з метою оперативного обміну інформацією та аналітичними даними, направлення запитів про міжнародну правову допомогу та відомостей щодо розслідування кримінальних правопорушень. Використання платформи Siena пришвидшує обмін інформацією та направлення запитів про міжнародну правову допомогу між компетентними органами договірних держав, однак не спрощує закріплену міжнародними договорами процедуру виконання та процесуальні вимоги щодо документального оформлення вказаних запитів.

На нашу думку, у питанні розшуку, арешту та конфіскації майна доцільно виділити коло проблем, серед яких:

- 1) тривалість процедури міжнародної правової допомоги, що полягає у розгляді запиту про розшук, арешт або конфіскацію майна компетентними органами, його перевірки та прийняття відповідних рішень;
- 2) відмінності у національному законодавстві та міжнародних договорах щодо процедури розшуку, арешту та конфіскації майна, отриманого злочинним шляхом;
- 3) регламентація міжнародними договорами різних форм міжнародного співробітництва у питаннях розшуку, арешту та конфіскації незаконно отриманого майна;
- 4) складність розшуку та встановлення активів, отриманих незаконним шляхом, що пов'язане з їх ретельним приховування злочинцями, зокрема використання криптовалют;
- 5) неоднозначний підхід щодо визнання вироків чи інших рішень судів запитуючої сторони щодо конфіскації майна;
- 6) недостатнє регулювання та відсутність механізму моніторингу криптовалют.

Висновки до розділу 2

1. Надано перелік відомостей, які доцільно зазначати у запиті про надання міжнародної правової допомоги:

1) повна назва компетентного (центрального) органу, що направляє запит і звертається до запитуваної сторони із запитом про надання міжнародної правової допомоги;

2) повна назва компетентного (центрального) органу держави до якої направляється запит;

3) посилання на положення міжнародного договору (наприклад, ч. 1 ст. 1 Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах) або двостороннього договору, яким передбачено зобов'язання договірних держав щодо надання міжнародної правової допомоги;

4) інформація щодо кримінального провадження за яким направляється запит;

5) кваліфікація кримінального правопорушення та фактичні обставини справи;

6) обґрунтування необхідності надання міжнародної правової допомоги або проведення процесуальних дій;

7) вид процесуальних дій, які необхідно провести, а також окремі вимоги стосовно їх проведення;

8) інформація щодо осіб, відносно яких необхідно провести процесуальні дії;

9) дані про особу правопорушника та відомості про повідомлену підозру;

10) перелік питань, які необхідно з'ясувати під час проведення процесуальної дії;

11) відомості або перелік об'єктів, які необхідно вилучити під час проведення процесуальної дії;

12) відомості щодо документів або об'єктів, які необхідно передати запитуючій стороні;

13) місцезнаходження осіб, документів або об'єктів щодо яких необхідно провести процесуальні дії;

14) перелік документів, які додаються до запиту та розпорядження щодо них.

2. Виокремлено повноваження учасників спільних слідчих груп:

1) керівник спільної слідчої групи – керуючись положеннями національного законодавства, міжнародних договорів та угод, координує діяльність групи, визначає напрями розслідування, узгоджує плани проведення слідчих (розшукових) та процесуальних дій, визначає порядок обміну інформацією та використання інформації, одержаної членами спільної слідчої групи, готує міжнародні запити, а також вживає усі необхідні організаційні заходи для забезпечення роботи спільної слідчої групи;

2) прокурор – здійснює процесуальне керівництво, погоджує проведення процесуальних дій, а в окремих випадках, передбачених КПК України надає дозвіл на проведення таких процесуальних дій як огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією, освідчування, контроль за вчиненням злочину, а також контролює дотримання прав людини та підтримання законності під час проведення процесуальних дій та обміну інформацією між компетентними органами договірних держав;

3) слідчі (представники держави, на території якої функціонує спільна слідча група) – уповноважені на проведення досудового розслідування та провадження слідчих (розшукових) та процесуальних дій, процесуального закріплення отриманих під час їх проведення відомостей та доказів, їх перевірки та оцінки;

4) відряджені члени спільної слідчої групи – не є самостійними учасниками у кримінальному провадженні, у разі присутності під час проведення процесуальних дій надають пропозиції, роз'яснення та

зауваження, забезпечують передачу інформації, отриманої компетентними органами держави, представниками якої є;

5) оперативні працівники – здійснюють оперативний супровід під час проведення слідчих (розшукових) дій, виконують доручення керівника та слідчих спільної слідчої групи, встановлюють місцезнаходження осіб, що вчинили злочин або осіб, які переховуються на території інших держав з метою уникнення кримінальної відповідальності;

6) експерти та спеціалісти – забезпечують технічну підтримку під час виявлення та фіксації доказів, вивчення цифрових доказів та проведення судових експертиз, надають висновки, консультації та роз'яснення з питань, що потребують наявності спеціальних знань.

3. Відзначено, що у питанні розшуку, арешту та конфіскації майна доцільно виділити коло проблем, серед яких:

1) тривалість процедури міжнародної правової допомоги, що полягає у розгляді запиту про розшук, арешт або конфіскацію майна компетентними органами, його перевірки та прийняття відповідних рішень;

2) відмінності у національному законодавстві та міжнародних договорах щодо процедури розшуку, арешту та конфіскації майна, отриманого злочинним шляхом;

3) регламентація міжнародними договорами різних форм міжнародного співробітництва у питаннях розшуку, арешту та конфіскації незаконно отриманого майна;

4) складність розшуку та встановлення активів, отриманих незаконним шляхом, що пов'язане з їх ретельним приховування злочинцями, зокрема використання криптовалют;

5) неоднозначний підхід щодо визнання вироків чи інших рішень судів запитуючої сторони щодо конфіскації майна;

6) недостатнє регулювання та відсутність механізму моніторингу криптовалют.

РОЗДІЛ 3. ОКРЕМІ НАПРЯМИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

3.1. Процесуальні засади видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція)

Однією із форм міжнародного співробітництва у кримінальному процесі є видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція), що передбачає передачу особи правопорушника на вимогу іншої держави з метою притягнення її до кримінальної відповідальності та виконання вироку. Інститут екстрадиції є міжнародним механізмом, спрямованим на забезпечення невідворотності покарання за вчинення кримінального правопорушення. Однак, на практиці виникають труднощі із реалізацією механізму видачі особи або відмовою компетентними органами окремих держав у виконанні запитів щодо видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. Крім того, складність у реалізації видачі осіб, що вчинили кримінальне правопорушення полягає у необхідності поєднання та врахування норм як національного законодавства, так і договорів, що регулюють дану форму міжнародного співробітництва [137, с. 506].

Федченко В. М. та Бадалова Т. Г. підкреслюють, що в сучасних умовах діяльності правоохоронних органів спостерігається активізація взаємодії уповноважених компетентних органів держав у межах надання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні з питань екстрадиції підозрюваних (обвинувачених) осіб, оголошених в міжнародний розшук [190, с. 4]. Це пояснюється необхідністю встановлення місцезнаходження та затримання осіб, які вчинили кримінальне правопорушення та переховуються на території інших держав з метою уникнення кримінальної відповідальності та відбування покарання [137, с. 506–507].

Згідно із статичною інформацією Офісу Генерального прокурора протягом 2021–2026 року отримано 10889 запитів про надання взаємної

правової допомоги та виконано 10657 запитів. З них протягом 2021–2026 року отримано 286 запитів про видачу особи (екстрадиція) та виконано 347 запитів. В свою чергу направлено до компетентних органів договірних держав 4571 запит про надання правової допомоги та виконано 2717 запитів. Підготовлено 1450 запитів про видачу особи (екстрадицію) та виконано – 625 [167].

Інститут екстрадиції сьогодні є надзвичайно затребуваним, що пояснюється необхідністю виконання завдань кримінального провадження, зокрема, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини [191, с. 423]. Видача осіб, що вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція) з однієї сторони є ефективною формою взаємодії держав у питанні кримінального переслідування особи та забезпечення невідворотності покарання, а з іншої – є складним механізмом, що потребує виконання комплексу правових (дотримання міжнародних гарантій прав людини), дипломатичних (налагодження взаємодії та співпраці з компетентними органами окремих держав), процесуальних (узгодження та реалізація норм міжнародних договорів та положень національного законодавства), організаційних (забезпечення доставлення особи та її передачі під юрисдикцію запитуючої держави) заходів.

Видача осіб, що вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція) регламентується Главою 44 КПК України та міжнародними договорами. Національним законодавством визначено порядок підготовки документів та направлення запитів про видачу особи (екстрадицію), проведення екстрадиційної перевірки, тимчасової видачі, тимчасового арешту, тримання під вартою та особливості затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення за межами України, застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для забезпечення видачі особи (екстрадиційний арешт), застосування запобіжного заходу, не пов'язаного із триманням під вартою, для забезпечення видачі особи на запит іноземної держави,

припинення тимчасового арешту або запобіжного заходу, видачі особи (екстрадиція) у спрощеному порядку, підстави відмови у видачі особи (екстрадиції), порядок оскарження рішення про видачу особи (екстрадицію), а також закріплені права особи, стосовно якої розглядається питання про видачу (екстрадицію).

Ключовими міжнародними договорами, що визначають основи міжнародної співпраці при видачі осіб, що вчинили кримінальне правопорушення є: Європейська конвенція про видачу правопорушників від 1957 року та додаткові протоколи до неї: Додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників від 1975 року, Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників від 1978 року, Третій додатковий Протокол до Європейської Конвенції про видачу правопорушників від 2010 року, Четвертий додатковий Протокол до Європейської Конвенції про видачу правопорушників 2012 року. Крім того, засади та механізми видачі осіб визначені і двосторонніми договорами України з такими державами як Польща, Литва, Латвія, Молдова, Угорщина, Румунія, Чехія та ін. Окремі положення видачі осіб регламентуються і універсальним міжнародними договорами, що визначають особливості міжнародного співробітництва з окремих питань: Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, Конвенція ООН проти корупції, Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму та ін.

Видача особи (екстрадиція) – це забезпечення передачі особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку. Умовою для подачі запиту на видачу особи (екстрадицію) є такі: якщо за законом України хоча б за один із злочинів, у зв'язку з якими запитується видача, передбачено покарання у виді позбавлення волі на максимальний строк не менше одного року або особу засуджено до покарання у виді позбавлення волі і невідбутий строк становить не менше чотирьох місяців [95]. При цьому, сама собою

видача (екстрадиція) не є покаранням, а є засобом, який сприяє застосуванню покарання [192, с. 274]. Однак, слід зауважити, що видача особи (екстрадиція) передбачає цілий процес, що вимагає аналізу підстав для видачі особи та встановлення відсутності обставин, що перешкоджають такій видачі особи.

Погоджуючись із Чорноус Ю. М., слід зазначити, що видача особи (екстрадиція) під час кримінального провадження передбачає не лише сам факт видачі, але й комплекс процесуальних дій та організаційних заходів, спрямованих на попередження спроб особи ухилитися від органів досудового розслідування, продовжити займатися злочинною діяльністю, перевірку обставин, які можуть перешкоджати видачі, дотримання прав і свобод особи, що підлягає видачі та ін. [195, с. 149]. Таким чином, екстрадиція полягає у підготовці запиту про видачу особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, розгляд запиту та вивчення обставин та умов, що можуть перешкоджати видачі та є підставою для відмови у виконанні запиту, прийняття рішення щодо виконання запиту та забезпечення передачі особи компетентним органам іншої держави.

Екстрадиція включає в себе не лише видачу особи як таку, а і сукупність заходів, спрямованих на забезпечення видачі [190, с. 6]. Так, з метою притягнення особи до кримінальної відповідальності або забезпечення виконання покарання особа, яка розшукується іноземною державою у зв'язку із вчиненням кримінального правопорушення може бути затримана на території України (ст. 582 КПК України), а також до неї може бути застосовано тимчасовий арешт до сорока діб або інший встановлений відповідним міжнародним договором України строк до надходження запиту про її видачу (ст. 583 КПК України) [95].

Видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення є складним процесом, який регламентований національним та міжнародним законодавством і має свій порядок. Науковці поділяють видачу особи на етапи, зокрема, на думку Фрідман-Козаченко М.М. екстрадиція включає в себе: офіційне звернення про встановлення місця перебування на території

запитуваної держави особи, яку необхідно видати, та видачу такої особи; перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі; прийняття рішення за запитом; фактичну передачу такої особи під юрисдикцію запитуючої держави [191, с. 421]. Водночас, Волошина В. К. розглядає етапи видачі особи (екстрадиції) у двох випадках: передача особи в Україну та з території України. Передача особи в Україну охоплює етапи:

- 1) підготовка та надання клопотання про видачу особи в Україну;
- 2) звернення до компетентного органу іноземної держави із запитом про видачу особи в Україну;
- 3) фактична передача запитуваної особи в Україну.

В свою чергу, передача особи з території України включає в себе наступні етапи:

- 1) отримання запиту від іноземної держави про видачу особи, а також наявність інформації про місце перебування такої особи;
- 2) затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення за межами України;
- 3) застосування до особи запобіжного заходу, а саме тимчасового або екстрадиційного арешту;
- 4) проведення екстрадиційної перевірки;
- 5) прийняття центральним орган України рішення про видачу особи (екстрадицію) або відмову у видачі (екстрадиції) іноземній державі, а також оскарження такого рішення;
- 6) фактична видача особи компетентним органам іноземної держави [49, с. 12].

На нашу думку, основними етапами у процесі видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення є:

- 1) підготовка запиту про видачу особи до компетентних органів договірної держави (або отримання такого запиту);

2) розгляд запиту, вивчення обставин, що можуть перешкоджати видачі особи або встановлення підстав для відмови у видачі особи (або про відмову у видачі особи);

3) прийняття рішення про задоволення запиту та видачу особи;

4) затримання особи та забезпечення її передачі запитуючій стороні [137, с. 509].

Особливе значення у розгляді та виконанні запитів про видачу осіб, які вчинили кримінальне правопорушення має екстрадиційна перевірка, яка полягає у встановленні відомостей про особу, вивченні обставин, що можуть перешкоджати її видачі або свідчити про наявність підстав для відмови у виконанні запиту на видачу особи [137, с. 509].

Під час екстрадиційної перевірки з'ясовується така інформація:

1) дані особи (правильні прізвище, ім'я, по батькові, дата, місце народження) та її громадянство (висновок або довідка підрозділу з питань громадянства і реєстрації фізичних осіб);

2) чи не має особа статусу біженця, особи, яка потребує додаткового або тимчасового захисту іноземної держави, а також факт прийняття компетентним іноземним органом заяви про надання статусу біженця та особи, яка потребує додаткового захисту;

3) можливе притягнення до кримінальної відповідальності на території України або наявності в особи невідбутого покарання за вироком українського суду;

4) стан здоров'я особи (матеріали з відповідних медичних установ);

5) наявність екстрадиційності злочину або кожного епізоду злочинної діяльності та злочинність діянь;

6) наявність строків давності притягнення особи до кримінальної відповідальності, передбачених законодавством України, за кожним запитуваним епізодом злочинної діяльності;

7) наявність чи відсутність обставин, передбачених ст. 589 КПК України (відмова у видачі особи) [190, с. 23–24]. Таким чином, рішення щодо

виконання запиту про видачу особи приймається за результатами проведення екстрадиційної перевірки, яка передбачає вивчення обставин та відомостей, наведених у запиті, встановлення даних особи та уточнення підстав її перебування на території держави, характер і тяжкість вчиненого злочину, наявність підстав для відмови у видачі особи.

Центральними органами, уповноваженими на здійснення міжнародного співробітництва є Офіс Генерального прокурора та МЮ України. Щодо видачі осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення та обвинувачених, підготовка та розгляд запитів про видачу особи забезпечується Офісом Генерального прокурора. У питаннях видачі осіб, які є підсудними або засудженими під час судового провадження або виконання вироку, підготовка та розгляд запитів забезпечуються МЮ України.

Відповідно до статистики Офісу Генерального прокурора за 2025 рік підготовлено звернень органами прокуратури – 306, НП України – 367, СБ України – 16, ДБР – 113, БЕБ України – 18, НАБ України – 64 [167]. Таким чином, до правоохоронних органів, уповноважених на видачу особи, що вчинила кримінальне правопорушення відповідно до національного законодавства належать НП України, СБ України, ДБР, БЕБ України, НАБ України, судові органи та інші правоохоронні органи.

Вказані правоохоронні органи готують матеріали для подання запитів про видачу осіб, які вчинили кримінальні правопорушення та забезпечують виконання запитів про видачу осіб, отриманих від компетентних органів інших держав. Під час підготовки або виконання запитів про видачу осіб усі матеріали уповноважених правоохоронних органів направляються до центральних органів (Офіс Генерального прокурора, МЮ України) з метою їх подальшого направлення до компетентних органів договірних держав [137, с. 510].

Порядок підготовки та направлення запитів про видачу осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, їх розгляд та підстави для відмови у видачі особи достатньо регламентований як кримінальним процесуальним

законодавством, так і міжнародними договорами, однак, досить поширеною є практика відмов у виконанні вказаних запитів. Звітність Офісу Генерального прокурора свідчить про недостатній рівень виконання запитів про видачу особи, відповідно до якої протягом 2021–2026 року компетентними органами України підготовлено 1450 запитів про видачу особи (екстрадицію) та виконано – 625 [167], що становить близько 43 % від загальної суми направлених запитів. Наведені дані вказують на наявність підстав для відмови у виконанні запитів у зв'язку з процесуальними помилками під час підготовки запитів та направлення запитів, організаційними або нормативними труднощами, які унеможливають передачу особи, а також неналежне виконання своїх договірних зобов'язань запитуваною стороною.

У науковій та практичній діяльності неодноразово акцентувалась увага на питаннях відмови у видачі осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, що суттєво впливає на ефективність міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні та можливості притягнення особи до кримінальної відповідальності [137, с. 511]. Правовими підставами для відмови у видачі особи є положення як національного законодавства, так і міжнародних договорів.

Відповідно до ст. 589 КПК України у видачі особи іноземній державі відмовляється у разі, якщо:

- 1) особа, стосовно якої надійшов запит про видачу, відповідно до законів України на час прийняття рішення про видачу (екстрадицію) є громадянином України;
- 2) злочин, за який запитано видачу, не передбачає покарання у виді позбавлення волі за законом України;
- 3) закінчилися передбачені законом України строки давності притягнення особи до кримінальної відповідальності або виконання вироку за злочин, за який запитано видачу;

4) компетентний орган іноземної держави не надав на вимогу центрального органу України додаткових матеріалів або даних, без яких неможливе прийняття рішення за запитом про видачу (екстрадицію);

5) видача особи (екстрадиція) суперечить зобов'язанням України за міжнародними договорами України;

6) є обґрунтовані підстави вважати, що видача особи (екстрадиція) суперечить інтересам національної безпеки України;

7) наявні інші підстави, передбачені міжнародним договором України [95]. А також, у тому разі, якщо особа має статус біженця або особи, яка потребує додаткового захисту або їй надано тимчасовий захист.

Європейською конвенцією про видачу правопорушників надано такі підстави для відмови у видачі осіб (екстрадиції):

1) політичні правопорушення (видача не здійснюється, якщо правопорушення, у зв'язку з яким вона запитується, розглядається запитуваною стороною як політичне правопорушення або правопорушення, пов'язане з політичним правопорушенням);

2) переслідування особи відбувається на підставі її раси, релігії, національної приналежності чи політичних переконань або що становищу такої особи може бути завдано шкоди з наведених причин;

3) відмова у видачі власних громадян;

4) відмова у видачі особи за правопорушення, яке за її законодавством вважається вчиненим повністю або частково на її території або в місці, яке розглядається як її територія;

5) незакінчене провадження у справах про аналогічні кримінальні правопорушення (відмова у видачі особи, якщо компетентні органи переслідують її у зв'язку із правопорушенням (правопорушеннями), за яке вимагається видача);

6) *non bis in idem* (видача не здійснюється, якщо компетентні органи запитуваної держави проголосили остаточне рішення не порушувати, або

припинити переслідування у зв'язку із таким самим правопорушенням (правопорушеннями);

7) строк давності (видача не здійснюється, якщо відповідна особа, згідно із законодавством запитуючої або запитуваної сторони, не підлягає переслідуванню чи покаранню у зв'язку із закінченням строку давності);

8) якщо правопорушення, за яке вимагається видача, карається смертною карою за законодавством запитуючої сторони, законодавство запитуваної сторони не передбачає смертної кари за таке саме правопорушення або вона, як правило, не виконується [42]. Підкреслимо, що вказаною конвенцією не врегульовано порядок видачі осіб, які вчинили військові кримінальні правопорушення та правопорушення у фінансовій сфері.

Підстави для відмови у видачі особи передбачаються і двосторонніми договорами, які регулюють питання надання взаємної правової допомоги між окремими договірними державами. Так, наприклад Договором між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах зазначені ще й такі підстави для відмови у видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення не відбувається якщо:

1) на території запитуваної договірної сторони проти особи, щодо якої подане клопотання про видачу, за те саме діяння проводиться кримінальне розслідування, або винесений вирок, що набрав законної сили, або провадження по справі було закрито на законній підставі;

2) кримінальне розслідування розпочинається тільки за приватною заявою потерпілого;

3) вона приведе до порушення публічного порядку або загальних принципів законодавства [27].

Маланчук П. М. зазначає, що процедура екстрадиції дозволяє запитуючій стороні подати запитуваній стороні необхідні докази, що підтверджують наявність підстав для екстрадиції та підстави видачі, а та не має права ухилитися від їх розгляду [123, с. 89]. Дійсно, процедура екстрадиції

передбачає, що запитувана сторона здійснить розгляд матеріалів та перевірить відсутність обставин, що перешкоджають видачі особи (недостатні підстави для видачі особи, наявність відомостей про можливість порушення прав людини). Однак, навіть при відсутності обставин, що перешкоджають видачі особи, вказані запити не завжди підлягають задоволенню.

Тертишник В. М. проблеми екстрадиції вбачає в механізмах забезпечення неухильного дотримання кожною з держав узятих на себе міжнародних зобов'язань, в дотриманні міжнародного права взагалі. Практичне застосування інституту екстрадиції має певні складнощі й політичні колізії. Особливо багато казусів виникає під час спроб повернути під юрисдикцію суду олігархів, до того ж із далеко не офшорних зон, а з країн, що всім нагадують про свою цивілізованість та демократію [184, с. 1029]. Вказане свідчить про те, що перешкоджати видачі особи можуть не лише процесуальні помилки під час підготовки запиту, відмінності нормативного регулювання процедури видачі особи або не сумлінне виконання міжнародних договорів компетентними органами іноземних держав, а й політичні аспекти, які впливають на прийняття рішення про видачу особи. А тому, наявність достатніх підстав для видачі особи та направлення відповідного запиту до іноземної держави не гарантує проведення такої видачі.

Крім того, під час здійснення екстрадиції виникають певні проблеми, як організаційного, так і фінансового характеру: відсутність належного фінансування, занадто складний і довготривалий процес екстрадиції в Україні, ненадання або несвоєчасне надання необхідних документів чи їх невідповідне оформлення тощо [191, с. 423]. Так, відповідно до ст. 575 КПК України центральний орган України за наявності підстав, передбачених міжнародним договором України, звертається до компетентного органу іноземної держави із запитом про видачу особи в Україну. Запит про видачу направляється керівником центрального органу України або уповноваженою ним особою протягом п'яти днів з дня отримання клопотання. Однак, на цій стадії екстрадиції виникають проблеми з приводу якості оформлення запиту та

своєчасністю направлення такого запиту до компетентного органу іноземної держави. Під час проведення екстрадиційної перевірки постає питання щодо дотримання строків подання необхідних документів або подання їх в повному обсязі тощо [191, с. 423]. В даному випадку несвоєчасність направлення запиту про видачу особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, може стати підставою для невиконання такого запиту.

Окреме питання, що заслуговує на увагу є дотримання прав особи, що підлягає видачі, а саме забезпечення особі належних умов перебування та права на справедливий суд. Томас Вал акцентує увагу на відмову у видачі європейських ордерів на арешт та подальшу видачу особи через порушення принципів справедливого судочинства запитуючої держави [207, с. 322]. В свою чергу Алекс Тінслі наголошує на невиконанні спеціального принципу міжнародного права, що полягає у забороні переслідувати або карати екстрадовану особу за інші питання, ніж ті, за які її було екстрадовано. Невиконання цього принципу значно підриває міжнародну співпрацю та може стати причиною відмови у екстрадиції [201, с. 25]. Таким чином, забезпечення прав особи, яка підлягає видачі має фундаментальне значення під час прийняття рішення про виконання запиту. Крім того, дотримання принципу спеціальності, який передбачає передачу особи для притягнення до відповідальності за вчинення конкретного кримінального правопорушення та недопущення відповідальності за інші злочини є умовою, обов'язковою для виконання відповідно до положень міжнародного договорів та угод.

Чебан В. І. детально розглянув питання дотримання гарантій захисту прав людини під час видачі осіб та направлення відповідних запитів [192, с. 274]. Як відзначає науковець, контроль за дотриманням прав людини державою, що видала особу, може включати наступне: право на перевірку стану дотримання прав людини, право на зустріч з екстрадированою особою з метою з'ясування її реального становища, право вимагати надавати звіт від запитуваної держави про стан дотримання прав екстрадированої особи, право вимагати повернути екстрадировану особу у разі порушення її прав. У

випадках порушення прав людини, зокрема катувань і жорстокого поводження, дієвим, як видається, може виявитись міжнародний мораторій, тобто відмова у видачі на підставі недотримання основоположних принципів міжнародного права, тобто імперативних норм *jus cogens*, основною метою яких є забезпечення захисту і дотримання прав людини [192, с. 277].

На сьогодні в умовах міжнародного збройного конфлікту та дії на території України надзвичайного правового режиму воєнного стану компетентні органи договірних держав все частіше приймають рішення про відмову у видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення та її передачі до України. Слід відзначити, що у 2020 році Вищий регіональний суд Ольденбурга відхилив запит українських судових органів про екстрадицію Онищенка О. Р., якого розшукували в Україні за ймовірну організацію шахрайської схеми. Компетентні органи України звернулася із запитом про екстрадицію Онищенка О. Р. відповідно до Європейської конвенції про екстрадицію, сторонами якої були Україна та Німеччина. В свою чергу, Онищенко О. Р. оскаржував свою екстрадицію до України, стверджуючи, що його переслідування було політично мотивованим, а умови тримання під вартою в Україні не відповідали вимогам статті 3 Європейської конвенції з прав людини. Суд постановив, що неможливо встановити, чи було кримінальне переслідування в Україні політично мотивованим, але екстрадиція не була дозволена, оскільки існували ознаки того, що обов'язковий міжнародний мінімальний стандарт захисту прав людини не дотримувався, а саме умови тримання під вартою в слідчому ізоляторі в Києві не відповідали вимогам ЄСПЛ [203]. Таким чином, наявність інформації щодо неналежних умов тримання під вартою в слідчому ізоляторі, тобто недотримання прав людини стало причиною відмови у видачі особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

Мають місце випадки, коли компетентні органи іноземних держав відмовляли у екстрадиції особи у зв'язку із дією воєнного стану. Так, Роттердамський окружний суд відмовив в екстрадиції особи до України,

посилаючись на вплив війни на умови утримання під вартою в Україні, ризик повітряного нальоту, відсутність належних притулків та ефективного засобу правового захисту [202]. В іншій справі щодо запиту компетентних органів України до Апеляційного суду Парижу, останнім здійснено оцінку впливу воєнного стану на основні права, зокрема право на справедливий суд згідно зі статтею 6 Європейської конвенції з прав людини та наголошено на порушеннях судової системи в умовах воєнного часу, у зв'язку з чим екстрадиція наражатиме особу на реальний ризик порушення права на справедливий суд [202].

На підставі вищевикладеного, зазначимо, що процес видачі осіб, які вчинили кримінальні правопорушення потребує чіткого та неухильного дотримання прав людини. Ключовими підставами для відмови у видачі особи є процесуальні помилки під час підготовки та направлення запитів, організаційні труднощі щодо забезпечення видачі особи, невиконання компетентними органами іноземних держав договірних зобов'язань щодо видачі осіб, які передбачені положеннями міжнародних договорів та угод, а також недотримання прав людини, передбачених Європейською конвенцією з прав людини, неналежні умови тримання під вартою, а також ризики щодо відсутності правового захисту та порушення права на справедливий суд і справедливого судового рішення.

На нашу думку, видачу осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція) доцільно розглядати як комплекс правових (перевірка підстав для видачі особи, що вчинила кримінальне правопорушення), процесуальних (підготовка та направлення запиту на видачу особи, екстрадиційна перевірка), оперативних (встановлення місця перебування та затримання особи), дипломатичних (співпраця з компетентними органами іноземних держав) заходів, що спрямовані на забезпечення виконання передбачених міжнародним та національним законодавством нормативних вимог щодо підготовки та направлення запиту на видачу особи, яка вчинила кримінальне

правопорушення, його розгляду та проведення екстрадиційної перевірки з метою організації такої видачі.

Зважаючи на те, що процес видачі осіб, які вчинили кримінальні правопорушення потребує чіткого та неухильного дотримання прав людини, а інформація про можливі їх порушення є підставою для відмови у видачі правопорушника компетентними органами запитуваної держави, доцільним є розроблення механізму забезпечення прав особи, який охоплює заходи щодо надання інформації на вимогу запитуваної держави щодо місця тримання особи, переліку конкретних гарантій дотримання прав особи, оцінки ризиків порушення прав особи та їх попередження; забезпечення заходів контролю за дотриманням прав особи, а саме: перевірка належних умов тримання під вартою; систематичний контроль стану здоров'я особи та належного медичного обслуговування; забезпечення особі правового захисту та права на справедливий суд; реагування на порушення прав особи, відновлення порушених прав та притягнення винних осіб до відповідальності відповідно до чинного законодавства.

3.2. Особливості міжнародного співробітництва під час розслідування транснаціональних злочинів

Співробітництво держав у питаннях розслідування транснаціональних злочинів регламентовано міжнародними договорами та угодами, які визначають основні напрями, механізми та форми надання правової допомоги забезпечення співпраці компетентних органів договірних держав, діяльність яких направлена на протидію, розкриття та розслідування транснаціональних злочинів [57, с. 170].

Транснаціональні злочини характеризуються масштабністю протиправних дій, які вчиняються злочинними групами, значними суспільно небезпечними наслідками для окремих осіб, які постраждали внаслідок злочинної діяльності, а також держав, на території яких вони були вчинені.

Транснаціональна злочинність загрожує миру і безпеці людства, призводить до порушення та підриву прав людини, негативно впливає на економічний, соціальний, культурний і політичний розвиток суспільств у всьому світі [175, с. 305]. На відміну від загальнокримінальних злочинів, транснаціональні злочини виходять за межі однієї держави та мають організований характер у зв'язку з чим вони є однією з ключових загроз міжнародній безпеці, а їх розкриття вимагає взаємодії міжнародної спільноти з метою розроблення єдиних механізмів та здійснення спільних заходів щодо їх ефективного розслідування [57, с. 170].

Конвенцією ООН проти транснаціональної організованої злочинності визначено, що злочин носить транснаціональний характер, якщо: 1) він вчинений у більш ніж одній державі; 2) він вчинений в одній державі, але істотна частина його підготовки, планування, керівництва або контролю має місце в іншій державі; 3) він вчинений в одній державі, але за участю організованої злочинної групи, яка здійснює злочинну діяльність у більш ніж одній державі; або 4) він вчинений в одній державі, але його істотні наслідки мають місце в іншій державі [83]. Таким чином, злочин можна вважати транснаціональним у тому випадку, коли його організація, підготовка, вчинення або наслідки охопили більш ніж одну державу або злочин вчинено організованою групою, яка здійснює злочинну діяльність у більш ніж одній державі [57, с. 170].

У науковій доктрині наявні різні підходи до визначення поняття «транснаціональний злочин». Леган І. М. під транснаціональними злочинами розуміє протиправні, суспільно небезпечні, кримінальні діяння, вчинені на території України або за її межами громадянами нашої країни, іноземцями, особами без громадянства, що порушують міжнародне або національне кримінальне законодавство України та інших держав. Злочини транснаціонального характеру відносяться, як правило, до категорії тяжких та особливо тяжких злочинних діянь, одночасно з цим вони зазіхають на світовий правопорядок, права та свободи людини, на взаємне співробітництво держав в

області економіки, культури, торгівлі, тим самим представляють глобальну небезпеку розвитку та зміцненню міжнародних відносин [108, с. 60].

Стратонов В. М. відзначає, що у науковій думці транскордонна злочинність ототожнюється або співвідноситься з поняттям «транснаціональна злочинність», що підкреслює її глобальний масштаб і здатність «виходити» за межі окремих держав. Зокрема, транскордонна злочинність посідає визначальне місце у системі транснаціональної злочинності, оскільки саме вона є вихідним рівнем переходу злочинної діяльності з національного у міжнародний вимір, а її сутність полягає у перетині державних кордонів при здійсненні протиправних дій, що трансформує локальні кримінальні практики у складні міждержавні схеми [183, с. 89]. Тобто, саме поняття «транснаціональний» говорить про те, що злочинна діяльність виходить за межі однієї держави та порушує законодавство інших країн або міжнародне кримінальне право.

На нашу думку, транснаціональні злочини є тяжкими злочинами, що вчиняються організованими злочинними групами та характеризуються такими ознаками як організованість, спланованість, масштабність, транскордонність, ієрархічність та латентність. Саме вказані ознаки свідчать про особливу небезпечність транснаціональних злочинів, а транскордонність відрізняє їх від злочинів, вчинених злочинними групами на території окремих країн, та свідчить про міжнародні масштаби. Транснаціональні злочини можуть вчинятися як окремими злочинцями, так і організованими злочинними групами, а основною контекстуальною ознакою транснаціональних злочинів є їх вихід на міжнародний рівень.

Національним законодавством не надано поняття «транснаціональна злочинність», при цьому в КК України передбачено вчинення кримінального правопорушення організованою групою або злочинною організацією, а в Законі України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» організована злочинність визначена як сукупність

кримінальних правопорушень, що вчиняються у зв'язку зі створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань [163].

Вербенський М. Г. транснаціональну організовану злочинність визначив як системне функціонування злочинних організацій і співтовариств, що мають розгалужену мережу філій в інших країнах, які використовують міжнародні зв'язки для постійного здійснення глобальних незаконних операцій, пов'язаних з переміщенням потоків інформації, грошей, фізичних об'єктів, людей, інших матеріальних і нематеріальних ресурсів через державні кордони з метою використання сприятливої ринкової кон'юнктури в одній або кількох іноземних державах для одержання істотної економічної вигоди, а також для ефективного ухилення від соціального контролю за допомогою корупції, насильства й використання протиріч і прогалин у системах кримінального законодавства та правосуддя різних країн [16, с. 11]. Науковець відзначає, що транснаціональна злочинність характеризується такими ознаками, як: організованість; дисципліна; сімейні зв'язки учасників групи та ієрархічна структура; масштабність діяльності і сукупність вчинених злочинів; налагоджені зв'язки з організованими злочинними групами іноземних країн; заподіяння шкоди суспільним та економічним інтересам держав, на території яких вчиняються злочини; прагнення до збагачення.

На нашу думку, доцільно розглядати транснаціональну злочинність як стійку кримінальну діяльність, яка сформувалась на території однієї держави та виходить за її межі шляхом налагодження кримінальних зв'язків з іноземними злочинними групами для збільшення кримінального впливу, розширення злочинної діяльності та охоплення нових території, матеріально-технічних, фінансових та людських ресурсів для підвищення прибутків, реалізації злочинних планів.

Скулиш Є. Д. та Глушков В. О. зазначають, що Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності визначає організовану злочинну групу як таку, що діє «з метою отримати, прямо чи опосередковано, фінансову чи іншу матеріальну вигоду», а тому обмежує сферу свого поширення

злочинними діями з корисливою мотивацією, виключаючи з поняття «транснаціональний злочин» та «транснаціональна організована злочинність» політично вмотивовані правопорушення, зокрема тероризм. Тобто, на рівні міжнародного договору визначено, що під поняття «транснаціональна організована злочинність» підпадають злочинні структури, які у своїй діяльності керуються корисливими мотивами [176, с. 192]. Однак, у сучасному міжнародному праві тероризм розглядається як один із проявів транснаціональної злочинності у тому випадку, коли підготовка, організація або наслідки терористичного акту виходять за межі однієї країни. Зокрема, на міжнародному рівні прийнято ряд міжнародних договорів, спрямованих на протидію тероризму.

Відповідно до матеріалів про транснаціональну злочинність, підготовлених Кабінетом Міністрів Ради Європи у 2014 році, організована злочинність в Європі охоплює як корисливо-насилені злочини (наприклад, крадіжка творів мистецтва та антикваріату, торгівля людьми, вимагання, шахрайство, грабіж та інше насильство), так і консенсуальні або транзитні злочини (наприклад, деякі форми корупції, незаконне переміщення мігрантів, наркотиків та відмивання грошей) [205]. Поширеними прибутковими видами транснаціональної організованої злочинності є: злочинність в економічній сфері, наркозлочини, торгівля людьми, тероризм, кіберзлочинність, та незаконний обіг культурних цінностей [210, с. 79].

Транснаціональна злочинність охоплює різноманітні напрями злочинної діяльності, зокрема до транснаціональних відносять такі злочини: наркобізнес, торгівля людьми, кіберзлочинність, терористична діяльність, незаконний обіг зброї, фінансові шахрайства та інші форми, що постійно модифікуються і ускладнюють процес протидії тощо (Стратонов В. М.) [183, с. 90]; обіг наркотиків, контрабанда мігрантів, торгівля людьми, відмивання грошей, торгівля вогнепальною зброєю, контрафактними товарами, тваринним світом і культурними цінностями, деякі аспекти кіберзлочинності (Сироїд Т. Л.) [175, с. 305]; злочинність, пов'язана зі сферою господарської діяльності,

легалізацією (відмиванням) коштів та іншого майна, отриманих злочинним шляхом; злочинність, пов'язана з торгівлею людьми та нелегальною міграцією; злочинність, пов'язана з незаконним обігом наркотичних засобів (Вербенський М. Г.) [16, с. 33].

Отже, слід зазначити, що транснаціональні злочини за своїм характером посягають на різні сфери суспільних відносин, а тому пропонуємо таку класифікацію в залежності від сфери суспільних відносин, на які посягають злочинці: 1) у сфері життя та здоров'я особи: торгівля людьми, експлуатація, незаконне вилучення органів; 2) у сфері економіки: легалізація (відмивання) доходів, незаконні валютні операції, міжнародне шахрайство, незаконні валютні операції, контрабанда товарів; 3) у сфері державної служби: корупція, зловживання владою; 4) у сфері власності: незаконний обіг культурних цінностей, крадіжки, незаконне викрадення транспортних засобів; 5) у сфері інформаційних технологій: кіберзлочинність, хакерські атаки, інтернет-шахрайство, викрадення персональних даних; 6) у сфері обігу заборонених предметів: незаконний обіг зброї, наркотичних засобів, радіоактивних матеріалів.

З метою забезпечення міжнародного співробітництва в питаннях розслідування транснаціональних злочинів Офісом Генерального прокурора, НП України, СБ України, НАБ України та іншими компетентними органами здійснюється системна взаємодія із правоохоронними органами іноземних держав. Зокрема, міжнародне співробітництво у даному напрямі полягає у наданні взаємної правової допомоги, участі у спільних слідчих групах, проведенні міжнародних операцій, арешту, видачі злочинців, а також оперативному обміні інформації, що забезпечує виявлення та розслідування транснаціональних злочинів, розшуку злочинців, їх передачі, а також виконання запитів про взаємну правову допомогу під час кримінального провадження.

В інтересах підвищення ефективності взаємодії держав та міжнародних організацій в питаннях протидії та розслідування транснаціональних злочинів

прийнято низку міжнародних договорів. Одним із міжнародних договорів, спрямованих на протидію транснаціональній злочинності є Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, мета якої полягає у сприянні співробітництву у питаннях ефективного попередження транснаціональної організованої злочинності та боротьби з нею [83]. Україною ратифіковано Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності разом із додатковими протоколами до неї, зокрема Протоколом проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітрям від 2000 року [170], Протоколом про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї від 2000 року [169], Протоколом проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї від 2001 року [171].

Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності покладає зобов'язання на держави-учасниці щодо вжиття заходів з метою протидії транснаціональним злочинам, включаючи криміналізацію транснаціональних злочинів у внутрішньому законодавстві (участь в організованій злочинній групі, відмивання грошей, корупція та перешкоджання відправленню правосуддя); розроблення нових механізмів міжнародного співробітництва та надання взаємної правової допомоги у питаннях протидії транснаціональним злочинам, а також сприяння навчанню та технічній допомозі для створення або підвищення необхідного потенціалу національної влади [175, с. 366]. Крім того, зазначеним міжнародним договором визначено перелік заходів, що підлягають проведенню державами-учасницями з метою боротьби з відмиванням коштів, криміналізації, попередження та виявлення корупції, забезпечення конфіскації та арешту доходів, отриманих в результаті вчинення злочинної діяльності, а також майна, що використовувалось або отримане під час здійснення злочинної діяльності, видачу злочинців та передачу засуджених осіб [57, с. 172].

Важливим аспектом, що забезпечує реалізацію міжнародного співробітництва при розслідуванні транснаціональних злочинів є закріплення у Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності положень щодо надання взаємної правової допомоги у вигляді: 1) одержання показань свідків або заяв від окремих осіб; 2) вручення судових документів; 3) проведення обшуку і здійснення виїмки або арешту; 4) огляд об'єктів і ділянок місцевості; 5) надання інформації, речових доказів і оцінок експертів; 6) надання оригіналів або завірених копій відповідних документів і матеріалів, включаючи урядові, банківські, фінансові, корпоративні чи комерційні документи; 7) виявлення або відстеження доходів від злочинів, майна, засобів вчинення злочинів або інших предметів; 8) сприяння добровільній явці відповідних осіб до органів запитуючої держави; 9) надання будь-якого іншого виду допомоги, що не суперечить внутрішньому законодавству запитуваної держави [83].

Однак, вважаємо, що Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності не повною мірою відповідає вимогам сучасності, так як стрімкий розвиток інформаційних технологій, розширення міжнародних фінансових систем, використання мережі Інтернет у всіх сферах суспільства, зокрема і злочинній діяльності та збільшення рівня кіберзлочинності вимагає впровадження нових дієвих механізмів спрямованих на протидію та розкриття транснаціональних злочинів. Крім того, необхідним є закріплення поняття та ознак транснаціональної організованої злочинної групи з метою уникнення розбіжностей у їх тлумаченні [57, с. 172], а також удосконалення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження у таких напрямках: законодавче та інституційне забезпечення – гармонізація законодавства; створення або зміцнення спільних (багатосторонніх) органів для координації у розслідуванні складних злочинів (тероризм, кіберзлочинність тощо); розвиток оперативних каналів зв'язку та обміну даними між органами правопорядку і прокуратури; інтеграція у міжнародні поліцейські бази даних; процедурне і тактичне забезпечення,

зокрема впровадження спільних слідчих груп та оперативно-розшукових заходів; швидкий обмін доказами; запровадження процедур отримання електронних доказів; спрощення процедур екстрадиції та визнання і виконання іноземних вироків; технологічне та інформаційне забезпечення – посилення співпраці у боротьбі з транскордонними кіберзлочинами та фінансовими злочинами (використання сучасних ІТ-інструментів) [66].

Водночас, незважаючи на вказані недоліки, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності сприяє взаємодії національних правоохоронних органів з іноземними інституціями та організаціями (Інтерпол, Управління ООН з наркотиків та злочинності) та розвитку міжнародного співробітництва в питаннях боротьби із транснаціональною злочинністю [57, с. 172].

Провідну роль у взаємодії при розслідуванні транснаціональних злочинів відіграє Управління ООН з наркотиків та злочинності, яке є основним органом ООН для реалізації співробітництва в сфері боротьби зі злочинністю, нелегальним виробництвом і споживанням наркотиків, терористичною загрозою, корупцією, торгівлею людьми. Україна бере активну участь у діяльності Управління ООН з наркотиків та злочинності [57, с. 172] у таких напрямках:

1) боротьба з транснаціональною організованою злочинністю та незаконним обігом наркотиків: імплементація положень Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, боротьба з виробництвом, споживанням і торгівлею наркотиками; прикордонне управління; контроль за прекурсорами; протидія торгівлі людьми; боротьба з незаконною торгівлею вогнепальною зброєю; незаконна міграція;

2) боротьба з корупцією: імплементація положень Конвенції ООН проти корупції; попередження корупції; боротьба з відмиванням грошей, повернення активів; розкриття фінансових злочинів;

3) запобігання тероризму: реалізація Глобальної антитерористичної стратегії ООН;

4) посилення кримінального правосуддя: імплементація стандартів і норм ООН у сфері попередження злочинності і кримінального правосуддя; законодавча реформа; реформа у в'язницях; правова допомога; попередження насильства проти жінок; підтримка жертв злочинів; захист свідків тощо;

5) програми запобігання вживанню наркотиків, лікування, реабілітації та альтернативного розвитку: розробка стратегій та новітніх програм лікування та реабілітації наркозалежних, превентивні заходи, освітня діяльність, сприяння програмам альтернативного розвитку;

6) дослідницька діяльність з проблематики, що належить до компетенції Управління;

7) підтримка заходів у сферах контролю за наркотиками, запобігання злочинності та кримінального правосуддя [189].

Одним із видів транснаціональних злочинів, що призводить до підриву економічної стабільності та зниження довіри до органів влади та міжнародних організацій є корупція, яка полягає у підкупі посадовців з метою незаконного отримання вигоди або сприяння у прийнятті незаконних рішень органами влади. На міжнародному рівні корупція розглядається як загроза безпеці суспільства, політичній та економічній стабільності окремих держав. Крім того, корупція є інструментом організованих злочинних груп, який використовується з метою легалізації (відмивання) доходів, отриманих незаконним шляхом [57, с. 173].

Питання міжнародного співробітництва у сфері розслідування корупційних кримінальних правопорушень закріплені Конвенцією ООН проти корупції, цілями якої є:

1) сприяння вжиттю й посиленню заходів, спрямованих на більш ефективне й дієве запобігання корупції та боротьбу з нею;

2) заохочення, сприяння та підтримка міжнародного співробітництва й технічної допомоги в запобіганні корупції та в боротьбі з нею, зокрема в поверненні активів;

3) заохочення чесності, відповідальності й належного управління громадськими справами й державним майном [82]. Таким чином, основною метою міжнародного співробітництва в даному напрямі є виявлення та розслідування корупційних кримінальних правопорушень, а також забезпечення заходів щодо повернення грошових коштів та майна, які є результатом незаконного збагачення [57, с. 173].

Конвенція ООН проти корупції передбачає такі форми міжнародного співробітництва як: 1) видача особи (ст. 44); 2) передача засуджених осіб (ст. 45); 3) взаємна правова допомога (ст. 46); 4) передача кримінального провадження (ст. 47); 5) співробітництво між правоохоронними органами (ст. 48); 6) спільні розслідування (ст. 49) та спеціальні методи розслідування (ст. 50); 7) вилучення майна шляхом міжнародного співробітництва у питаннях конфіскації (ст. 54); 8) повернення активів та розпорядження ними (ст. 57); 9) технічна допомога й обмін інформацією (ст. ст. 60–62) [82]. Вказані форми міжнародного співробітництва є дієвими засобами отримання необхідної для розслідування інформації, надання взаємної правової допомоги, а також проведення слідчих дій спільно з представниками міжнародних організацій та інституцій під час досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень [57, с. 173].

В питанні міжнародного співробітництва при розслідуванні корупційних кримінальних правопорушень Законом України «Про запобігання корупції» визначено, що Україна відповідно до укладених нею міжнародних договорів здійснює співробітництво у сфері запобігання і протидії корупції з іноземними державами, міжнародними організаціями, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції. Міжнародна правова допомога та інші види міжнародного співробітництва у справах про корупційні правопорушення здійснюються компетентними органами відповідно до законодавства та міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України [158]. Таким чином, правоохоронні органи України здійснюють співпрацю з міжнародними

організаціями в межах повноважень, визначених національним законодавством та міжнародними договорами [57, с. 173].

Варто зауважити, що міжнародна співпраця в питаннях конфіскації активів, майна, що було здобуто в результаті злочинної діяльності, базується на таких ключових засадах:

- 1) взаємодії інформаційних обмінів щодо злочинної діяльності, включаючи дані про місцезнаходження злочинців, методи, вчинення злочинів;
- 2) сприяння екстрадиції транснаціональних злочинних угруповань з метою передачі осіб, звинувачених у вчиненні тяжких злочинів, з однієї країни в іншу для подальшого здійснення кримінального правосуддя;
- 3) спільного проведення слідчих дій та обліку шляхом координації правоохоронних органів різних країн;
- 4) укладання міжнародних договорів проти транснаціональної організованої злочинності, для забезпечення співпраці у боротьбі з різними видами злочинності;
- 5) співпраці при застосуванні конфіскації активів, які були отримані злочинним шляхом, що може охоплювати обмін інформацією про фінансові потоки та активи, пов'язані зі злочинною діяльністю;
- 6) легалізації засобів для боротьби з організованою злочинністю, що встановлюють правові рамки і механізми для легалізації обмежень, конфіскації та інших заходів, спрямованих на боротьбу з транснаціональною злочинністю [103, с. 573].

До національних органів, уповноважених на реалізацію механізмів міжнародного співробітництва належить Офіс Генерального прокурора, який є центральним органом, що забезпечує міжнародне співробітництво у питаннях протидії та розслідування кримінальних правопорушень. Центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень є НАБ України, яке здійснює міжнародне співробітництво у межах своєї компетенції

відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України [161]. НАБ України уповноважене надавати міжнародні доручення щодо проведення оперативно-розшукових та слідчих дій, укладати угоди про співробітництво з питань, що належать до повноважень бюро з іноземними і міжнародними правоохоронними органами та організаціями, звертатися від імені України до іноземних державних органів в порядку, встановленому міжнародними договорами, законодавством України або договірних держав. Також, НАБ України може створювати та брати участь у міжнародних слідчих групах відповідно до національного законодавства та міжнародних договорів України, залучати до роботи іноземних експертів у боротьбі з корупцією, мати інші повноваження, пов'язані з виконанням своїх обов'язків [3, с. 425].

У питаннях боротьби із корупцією одним із провідних міжнародних актів, який ратифіковано Україною є Кримінальна конвенція про боротьбу із корупцією від 1999 року, відповідно до якої контроль за виконанням положень Конвенції здійснюється Групою держав проти корупції (ГРЕКО) [93]. Вказаною конвенцією закріплено міжнародне співробітництво договірних держав в межах положень, передбачених міжнародними договорами і національним законодавством у сфері боротьби із корупцією, а також визначено засади надання взаємної правової допомоги, проведення процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, обмін інформацією та спільні розслідування компетентних органів договірних держав.

Ще одним тяжким злочином, на якому акцентує свою увагу міжнародна спільнота є торгівля людьми, що має безпосередній зв'язок із незаконною міграцією. Як зазначає Михай Штефаноайя та Людмила Спіну-Думняну, торгівля людьми є однією з найсерйозніших форм транснаціональної організованої злочинності, яка часто включає транскордонні елементи, що виходять за межі юрисдикції однієї держави. У цьому контексті міжнародне судове співробітництво стає важливим інструментом для ефективного запобігання, розслідування та переслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею

людьми [200, с. 139]. Законом України від 20.09.2011 № 3739-VI «Про протидію торгівлі людьми» від визначено, що Україна підтримує та стимулює міжнародне співробітництво у сфері протидії торгівлі людьми, а також бере участь у міжнародному співробітництві у сфері протидії торгівлі людьми на державному, регіональному та місцевому рівнях. Суб'єкти, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, мають право укладати договори про співробітництво, встановлювати прямі зв'язки з відповідними органами іноземних держав, міжнародними організаціями згідно із законодавством України [166]. Торгівля людьми є тяжким злочином, який вчиняється організованими злочинними групами та виходить за межі однієї держави. Як правило торгівля людьми є транснаціональним злочином, а тому ефективне розкриття та розслідування вказаної протиправної діяльності вимагає взаємодії компетентних органів держав, міжнародних та регіональних організацій з метою швидкого обміну інформацією, проведення спільних операцій та створення спільних слідчих груп під час кримінального провадження.

У світовому співтоваристві торгівля людьми розглядається як серйозне порушення фундаментальних прав людини та є особливо тяжким злочином, що посягає на особисту недоторканність людини, її права на свободу, життя і здоров'я. Цілями торгівлі людьми, як правило, є: 1) використання примусової праці – залучення до примусових робіт або надання різного роду послуг; 2) залучення жертв до занять проституцією, сексуальна експлуатація; 3) вилучення органів і тканин з метою трансплантації; 4) незаконне усиновлення (удочеріння) [108, с. 206].

Торгівля людьми – це здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи,

що відповідно до КК України визнаються злочином [166]. До торгівлі людьми належать такі протиправні дії: примусова праця, трудове рабство, сексуальна експлуатація, залучення до порнобізнесу, примусове одруження, примусова вагітність або сурогатне материнство, примусове проведення дослідів над людиною, вилучення органів, втягнення у злочинну діяльність, використання у жебрацтві [57, с. 174].

Окрім двосторонніх договорів, укладених Україною з метою забезпечення міжнародного співробітництва у питаннях протидії торгівлі людьми, Україна також є учасницею Конвенції про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 1949 року [84], Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї від 2000 року [169] та Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 2005 року [90].

Міжнародне співробітництво під час розслідування злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми є одним з найважливіших передумов для організації протидії та запобігання торгівлі людьми, а також сприяє виявленню вказаних злочинів та притягненню злочинців до кримінальної відповідальності. Значна частина справ про контрабанду мігрантів та торгівлю людьми носить транснаціональний характер, і навіть у справах в межах однієї юрисдикції можуть проходити потерпілі або правопорушники, що не належать до однієї юрисдикції [108, с. 212]. Міжнародне співробітництво в даному питанні передбачає комплексну взаємодію компетентних органів договірних держав з метою проведення спільних міжнародних операцій для виявлення та розкриття транснаціональних злочинів, надання взаємної правової допомоги, обміну інформацією та створенню спільних слідчих груп в цілях забезпечення розслідування, арешту та притягненню злочинців до кримінальної відповідальності [57, с. 174].

Ефективною формою міжнародного співробітництва під час кримінального провадження є створення спільних слідчих груп із залученням фахівців договірних держав з метою проведення спільного розслідування

транснаціональних злочинів. Створення спільних слідчих груп забезпечує швидкий обмін інформацією, вирішення тактичних завдань розслідування шляхом проведення слідчих (розшукових) дій за участю представників правоохоронних органів договірних держав, які відповідно до своїх повноважень можуть надавати пропозиції та рекомендації щодо розслідування, а також забезпечувати обмін досвідом між провідними фахівцями правоохоронних органів.

Для прикладу, українські поліцейські долучилися до міжнародної операції «Global Chain», завдяки чому 158 торгівців людьми затримано, понад 1190 постраждалих урятовано. Поряд із тим, у межах загальноєвропейської операції Empact Joint Action Days (Дні спільних дій), українські поліцейські ідентифікували та врятували 14 осіб, які постраждали від трудового рабства та затримали вісьмох підозрюваних у торгівлі людьми. Заходи з протидії торгівлі людьми об'єднали правоохоронців із 32 країн світу під координацією Європолу та Європейської служби праці (ELA) [51, с. 109].

Слід відзначити, що Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми передбачає міжнародне співробітництво між договірними державами з метою запобігання і протидії торгівлі людьми, встановлення осіб, причетних до вчинення торгівлі людьми, а також надання міжнародної правової допомоги та проведення процесуальних дій з метою забезпечення досудового розслідування та притягнення злочинців до кримінальної відповідальності. Також, конвенцією передбачено видачу осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, обмін інформацією під час кримінального провадження, проведення спільних розслідувань та створення спільних слідчих груп за участю представників компетентних органів договірних держав.

У питанні розслідування транснаціональних злочинів провідне місце займає Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол, яка забезпечує найширшу взаємну допомогу між усіма органами кримінальної поліції в межах законодавства різних країн [181]. Для досягнення своїх цілей

Інтерпол потребує постійного та активного співробітництва сторін, які в межах своїх повноважень та згідно із законодавством їхніх країн мають робити все можливе для сумлінної участі в її діяльності [181]. НП України виступає як Національне центральне бюро Інтерполу та забезпечує співпрацю національних правоохоронних органів із компетентними органами інших країн у питаннях протидії та розслідування транснаціональних злочинів.

Варто відзначити, що упродовж 2025 року в Головному слідчому управлінні НП України перебувало на виконанні 685 запитів про надання міжнародної правової допомоги в кримінальних провадженнях, з Офісу Генерального прокурора для організації виконання надійшло 465 таких запитів (з них 131 – відповідно до статті 36 КПК України). Протягом зазначеного періоду виконано 451 запит (249 – надійшли упродовж 2025 року, 202 – минулих років) [51, с. 108].

Співробітництво України з Міжнародною організацією кримінальної поліції – Інтерпол та використання інформаційної системи Інтерполу сприяє підвищенню ефективності розслідування транснаціональних злочинів у питаннях отримання інформації та доказів, розшуку та затримання злочинців, проведення спільних операцій з метою викриття незаконного обігу наркотиків, зброї, усунення гібридних загроз та припинення кіберзлочинів. Зокрема, співпраця України з Інтерполом сприяє отриманню міжнародних інструментів для розслідування транснаціональних злочинів, обміну оперативною інформацією та участі в міжнародних спецопераціях [57, с. 175].

На сьогодні, міжнародними організаціями використовуються різноманітні платформи з метою збереження, аналізу та передачі даних щодо окремих осіб, транспортних засобів або ж доказів вчинення злочинів тощо. Для прикладу, у розпорядженні Інтерполу є такі бази даних: «Повідомлення», «Фізичні особи», «Судова експертиза», «Подорожні та офіційні документи», «Викрадене майно», «Торгівля вогнепальною зброєю», «Організовані злочинні мережі» [140]. На нашу думку, підвищенню ефективності розслідування транснаціональних злочинів сприяє швидка передача

інформації та використання сучасних цифрових платформ з метою фіксації та аналізу відомостей про осіб, які вчинили транснаціональні злочини, організовані злочинні групи та наявні докази з можливістю доступу до вказаної інформації компетентних органів договірних держав.

Виходячи з вищевикладеного, вважаємо за доцільне розроблення міжнародної цифрової платформи «Транснаціональний злочин» з метою фіксації та використання при розслідуванні транснаціональних злочинів такої інформації:

- 1) дані щодо вчиненого транснаціонального злочину (вид злочину, дата, час, місце, наслідки);
- 2) дані щодо особи (осіб) причетних до вчинення злочину (вік, стать, громадянство, місце народження, місце роботи, місце проживання);
- 3) дані щодо учасників організованої злочинної групи, причетної до транснаціональної злочинності (кількість учасників, ролі та функції учасників, дані та ознаки учасників, відомості про вчинення інших злочинів та притягнення до кримінальної відповідальності);
- 4) наявні докази (матеріальні сліди, предмети, що використовувались під час вчинення злочинів (зброя, транспортні засоби, відомості про здійснення фінансових операцій, наявність майна або активів у розпорядженні злочинців);
- 5) реєстр осіб, засуджених за вчинення транснаціональних злочинів.

З метою ефективного співробітництва та розв'язання нагальних проблем, що виникають у зв'язку з транснаціональною організованою злочинністю, особливо тероризмом, та іншими формами тяжких злочинів підписано Угоду між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво, метою якої є встановлення відносин співробітництва між Україною та Європолем з метою підтримки України та держав-членів ЄС в запобіганні і боротьбі з організованою злочинністю, тероризмом та іншими формами міжнародної злочинності шляхом обміну інформацією між Україною та Європолем [187]. Крім обміну інформацією, співробітництво між Україною та Європолем може включати

обмін спеціальними знаннями, загальними зведеннями, результатами стратегічного аналізу, інформацією щодо процедур кримінальних розслідувань, інформацією про методи запобігання злочинності, участь у навчальних заходах, а також надання консультацій та підтримки в окремих кримінальних розслідуваннях [187]. Національним контактним пунктом для України, який діє як центральний контактний пункт між іншими компетентними органами України та Європолем визначено відділ по взаємодії з Європолем НП України [187]. Крім того, в питаннях, віднесених до компетенції СБ України міжнародне співробітництво здійснюється Департаментом захисту національної державності СБ України та Штабом Антитерористичного центру при СБ України.

Однією із загроз міжнародній безпеці є міжнародний тероризм, спрямований на порушення міжнародного порядку та безпеки окремих держав, спричинення людських жертв та значних втрат, залякування населення, дестабілізації діяльності міжнародних організацій та інституцій, органів влади окремих держав, вплив на прийняття політичних рішень, загострення взаємовідносин окремих держав, провокування конфліктів, а також досягнення злочинних цілей шляхом застосування насильства.

На міжнародному рівні прийнято низку договорів, спрямованих на протидію тероризму: Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 1999 року, Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом від 1997 року, Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (ETS N 90) від 1977 року, Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 2005 року. Вказані міжнародні договори спрямовані на координацію зусиль міжнародного співтовариства з метою запобігання тероризму та посиленню міжнародного співробітництва в даному питанні.

На сьогодні, Україна є учасницею багатьох міжнародних договорів у сфері організаційно-правового забезпечення протидії тероризму. Їх перелік є досить широким, оскільки форми вчинення терористичних дій, а також форми керівництва й пособництва терористичної діяльності є досить різноманітними

та, відповідно, вимагають специфічних форм протидії й міжнародно-правового співробітництва в цих питаннях. Усі міжнародні угоди у сфері протидії тероризму є багатосторонніми та передбачають міжнародно-правові організаційні орієнтири протидії тероризму. Крім того, для протидії тероризму застосовуються універсальні угоди щодо протидії злочинності та міжнародного співробітництва в кримінальних справах [180].

Питанням міжнародного співробітництва у сфері протидії тероризму присвячена Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом, яка визначає, що будь-яка особа чинить злочин за змістом вказаної конвенції, якщо вона незаконно й умисно доставляє, розміщує, приводить в дію або підриває вибуховий або інший смертоносний пристрій в межах місць громадського користування, державного або урядового об'єкта, об'єкта системи громадського транспорту або об'єкта інфраструктури або таким чином, що це спрямовано проти них: 1) з наміром заподіяти смерть або серйозне каліцтво; або 2) з наміром вчинити значне руйнування такого місця, об'єкта або системи, коли таке руйнування спричиняє або може спричинити великі економічні збитки [133].

Відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом», міжнародний тероризм – це здійснювані у світовому чи регіональному масштабі терористичними організаціями, угрупованнями, у тому числі за підтримки державних органів окремих держав, з метою досягнення певних цілей суспільно небезпечні насильницькі діяння, пов'язані з викраденням, захопленням, вбивством ні в чому не винних людей чи загрозою їх життю і здоров'ю, руйнуванням чи загрозою зруйнування важливих народногосподарських об'єктів, систем життєзабезпечення, комунікацій, застосуванням чи загрозою застосування ядерної, хімічної, біологічної та іншої зброї масового ураження [156]. Таким чином, міжнародний тероризм є тяжким транснаціональним злочином, який вчиняється з метою завдання тяжких наслідків шляхом застосування небезпечних способів вчинення

протиправних дій з метою досягнення протиправних цілей, як на регіональному, так і міжнародному рівні.

Сокурєнко В. В. відзначив, що незважаючи на іноді суто локальні прояви тероризму, його справедливо визнають злочином міжнародного характеру, тобто суспільно небезпечним, міжнародно-протиправним, винним діянням, що посягає на різні сфери міжнародного правопорядку і яке є кримінально караним відповідно до зобов'язань України за її міжнародними договорами. Суспільно небезпечні наслідки тероризму впливають на нормальний розвиток міжнародних відносин, можуть спровокувати воєнні конфлікти й міжнародні ускладнення та впливають на ухвалення рішень державними установами та міжнародними організаціями. Терористичні угруповання розповсюджують свою злочинну діяльність на території різних країн, нівелюючи при цьому державні кордони та користуючись недоліками міжнародного механізму протидії терористичним загрозам [180, с. 10]. Крім того, тероризм є тяжким злочином, що посягає на міжнародний правопорядок та ключові сфери життєдіяльності суспільства, завдає значну шкоду життю і здоров'ю осіб, дестабілізує функціонування органів державної влади та прийняття політичних рішень.

Таким чином, тероризм слід вважати транснаціональним злочином у тих випадках, коли терористичні акти вчиняються на міжнародному або регіональному рівні, тобто виходять за межі однієї держави. Варто підкреслити, що злочинні дії, що вчиняються РФ на території України у вигляді ракетних ударів по цивільному населенню, об'єктах критичної та цивільної інфраструктури, залякування цивільного населення та використання насильства з метою досягнення злочинної мети, слід вважати міжнародним тероризмом, що має ознаки підготовки та організації терористичних актів в РФ, а настання негативних наслідків на території України. Міжнародною спільнотою неодноразово дії РФ визначались терористичними. Зокрема, у 2022 році Європейським парламентом визнано РФ «державою спонсором тероризму» [39], а дії РФ – актами терору. Крім того, відповідно до Поправки

7 від 12.10.2022 року до Резолюції 2463 Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) «Подальша ескалація агресії Російської Федерації проти України», дії РФ оголошено терористичним режимом [151]. Це пояснюється тим, що керівні органи та військове керівництво РФ використовують проти України засоби тероризму, які виражаються в умисних нападах на цивільне населення з метою залякування, обстріли цивільної та критичної інфраструктури з метою тиску на державне і військове керівництво України, досягнення своїх злочинних цілей.

Компетентними органами України здійснюється співробітництво з міжнародними організаціями та інституціями з метою реалізації положень міжнародних договорів та підтримання міжнародних ініціатив щодо боротьби з тероризмом, а також переслідування осіб, що причетні до здійснення терористичної діяльності. Необхідною умовою для розслідування злочинів, пов'язаних із тероризмом є притягнення злочинців до кримінальної відповідальності. Зважаючи на те, що злочинці вдаються до переховування від правосуддя в інших державах, звертаючись до уповноважених органів з клопотанням про надання статусу біженця, обґрунтовуючи це потребою захисту від незаконного переслідування за мотивами політичними, расовими, національними тощо [3, с. 459], важливим і необхідним є видача осіб, які приймали участь у терористичній діяльності. Відповідно до Закону України «Про протидію тероризму» видача таких осіб з метою притягнення до кримінальної відповідальності та виконання примусових актів іноземної держави, здійснюється відповідно до законодавства і зобов'язань, взятих Україною у зв'язку із ратифікацією Європейської конвенції про видачу правопорушників та Європейської конвенції про боротьбу з тероризмом, а також інших міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана ВР України та на засадах взаємності [156].

Одними із способів удосконалення механізмів протидії тероризму, що мають значення для розслідування Сокурєнко В. В. називає: зміцнення механізмів правової допомоги в обробці та зборі доказів щодо тероризму,

включно із взаємодією як із національними правоохоронними органами інших країн, так і з цільовими підрозділами зі здійснення контртерористичних заходів, створеними при ООН або за її підтримкою (у 2018 році нараховувалося 38 таких структур), Антитерористичним комітетом Ради Європи (CDCT) тощо. Також, має значення інтенсифікація обміну інформацією про іноземних бойовиків-терористів і терористичні організації, забезпечення інтеграції вітчизняних баз даних із міжнародними спеціалізованими базами даних. Прикладом такої взаємодії є система «I-24/7», яка поєднує у собі можливості доступу до міжнародних баз даних Інтерполу й інших правоохоронних органів, включно з Базою даних Інтерполу щодо іноземних бойовиків-терористів (INTERPOL's FTF Database) [180, с. 11].

На міжнародному рівні компетентними правоохоронними органами та міжнародними організаціями здійснюється комплекс заходів, спрямованих на підвищення ефективності розслідування тероризму та кримінального переслідування осіб, причетних до організації та вчинення терористичних актів, а також усунення умов, що сприяють розширенню терористичних проявів та діяльності терористичних злочинних організацій. Підґрунтям для успішної взаємодії компетентних органів та міжнародних організацій є низка міжнародних договорів, які визначають основні засади та форми співпраці правоохоронців договірних держав у даній сфері, а також передбачають здійснення максимальної допомоги під час запобігання та протидії проявам тероризму, проведення спільних міжнародних операцій з метою викриття протиправної діяльності та попередження вчинення терористичних актів.

Враховуючи вищевикладене, слід зробити висновок, що міжнародне співробітництво під час розслідування транснаціональних злочинів здійснюється у таких формах: обмін інформацією та аналітичними даними; передача доказів (документів, предметів); надання міжнародної правової допомоги та проведення процесуальних дій під час кримінального провадження; створення спільних слідчих груп з метою залучення фахівців договірних держав до розслідування транснаціональних злочинів; обмін

досвідом та проведення спільних навчань, семінарів або тренінгів; забезпечення технічної допомоги шляхом надання доступу до цифрових технологій та платформ обміну інформацією; проведення судових експертиз та застосування спеціальних знань; проведення спільних міжнародних операцій з розкриття та розслідування транснаціональних злочинів та викриття злочинців; встановлення місцезнаходження та затримання осіб, що вчинили транснаціональні злочини; видача осіб (екстрадиція); тимчасова передача осіб; передача кримінального провадження.

Таким чином, міжнародне співробітництво при розслідуванні транснаціональних злочинів здійснюється такими уповноваженими органами України:

1) Офіс Генерального прокурора, як центральний орган, що забезпечує міжнародне співробітництво у питаннях протидії та розслідування кримінальних правопорушень;

2) НП України – в межах своєї компетенції забезпечує міжнародне співробітництво з міжнародними правоохоронними органами та організаціями (Інтерпол, Європол) у питаннях розкриття та розслідування транснаціональних злочинів;

3) СБ України – забезпечує співробітництво у межах своєї компетенції щодо розслідування діяльності міжнародних організованих злочинних груп, а також вчинення злочинів, що становлять загрозу для державної безпеки;

4) НАБ України, яке здійснює міжнародне співробітництво у межах своєї компетенції відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України щодо попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень.

З метою підвищення ефективності міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, запропоновано розроблення міжнародної цифрової платформи «Транснаціональний злочин» з метою фіксації та використання при розслідуванні транснаціональних злочинів такої інформації:

- 1) дані щодо вчиненого транснаціонального злочину (вид злочину, дата, час, місце, наслідки);
- 2) дані щодо особи (осіб) причетних до вчинення злочину (вік, стать, громадянство, місце народження, місце роботи, місце проживання);
- 3) дані щодо учасників організованої злочинної групи, причетної до транснаціональної злочинності (кількість учасників, ролі та функції учасників, дані та ознаки учасників, відомості про вчинення інших злочинів та притягнення до кримінальної відповідальності);
- 4) наявні докази (матеріальні сліди, предмети, що використовувались під час вчинення злочинів (зброя, транспортні засоби, відомості про здійснення фінансових операцій, наявність майна або активів у розпорядженні злочинців);
- 5) реєстр осіб, засуджених за вчинення транснаціональних злочинів.

3.3. Міжнародне співробітництво під час розслідування міжнародних злочинів, вчинених на території України

Механізм міжнародного співробітництва у сфері кримінального правосуддя є одним із найважливіших складових елементів системи протидії злочинності у межах міжнародного кримінального права [6, с. 504]. Міжнародне співробітництво під час розслідування міжнародних злочинів, вчинених на території України в умовах міжнародного збройного конфлікту спрямоване на ефективну взаємодію з державами-партнерами з метою забезпечення притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних у вчиненні вказаних злочинів. Національними правоохоронними органами разом із міжнародними організаціями проводиться спільна робота щодо розслідування міжнародних злочинів, зокрема разом з державами-партнерами в межах договірних зобов'язань створюються спільні слідчі групи, робота яких спрямована на проведення слідчих (розшукових) дій із залученням іноземних фахівців та експертів з метою виявлення, дослідження та документування доказів вчинення міжнародних злочинів на території України, моніторингу

порушень положень міжнародного гуманітарного права, впровадження міжнародних стандартів та принципів отримання та фіксації доказової інформації, збереження та дослідження доказів [138, с. 435].

За період повномасштабного вторгнення РФ, на території України вчинено 258195 міжнародних злочинів, з яких: 252396 – воєнні злочини, 115 – злочини агресії, 8 – злочини проти людяності [146]. Наведена статистика має негативний характер та свідчить про необхідність вжиття заходів щодо підвищення ефективності розслідування вказаних злочинів, в тому числі і впровадження міжнародних стандартів збирання доказів та співпрацю з міжнародними правоохоронними органами.

Водночас офіційна статистика повною мірою не відображає масштаби вчинення міжнародних злочинів, що обумовлено низкою обставин, а саме: відсутність доступу на території, тимчасово окуповані РФ, що унеможливорює встановлення фактів їх вчинення, проведення слідчих (розшукових) дій (огляд місця події, допит), виявлення осіб, причетних до вчинення воєнних злочинів, встановлення потерпілих (жертв), а також свідків та очевидців; систематичні обстріли прифронтових зон і високий рівень небезпеки на деокупованих територіях, пов'язаний із замінуванням місцевості, що суттєво ускладнює проведення невідкладних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій тощо [197, с. 1]. Крім того, представники правоохоронних органів відзначають труднощі у проведенні розслідування вказаних злочинів, зокрема, масштаби вчинених незаконних діянь, законодавчі перепони, а також обмеженість ресурсів та спеціалізованих знань для їх розслідування [193, с. 267]. Наведені фактори зумовлюють необхідність співпраці національних правоохоронних органів з міжнародними організаціями та інституціями з метою посилення діяльності національних правоохоронних органів шляхом участі у міжнародних програмах, зокрема щодо забезпечення новітніми технічними засобами, обміну досвідом між правоохоронцями різних країн, проведення спільних розслідувань, а також обмін інформацією в межах міжнародної

правової допомоги, що значно розширить можливості компетентних органів України при розслідуванні найтяжчих міжнародних злочинів [138, с. 436].

У доктрині міжнародного кримінального права міжнародні злочини розуміють як найтяжчі та найнебезпечніші порушення принципів і норм міжнародного права, що посягають на глобальні інтереси людства і становлять загрозу міжнародному миру і безпеці [139, с. 306]. До таких злочинів належать злочини агресії, злочини геноциду, воєнні злочини та злочини проти людяності. За своїм характером такі злочини є особливо тяжкими, масовими та масштабними, що спричиняють значну шкоду. Міжнародні злочини посягають на життя і свободу великої кількості людей, територіальну цілісність держави, призводять до значних жертв серед цивільного населення та непоправних негативних наслідків. Припинення вказаних злочинів та кримінальне переслідування осіб, причетних до їх вчинення є пріоритетним завданням правоохоронних органів як окремих держав, так і міжнародного співтовариства загалом [138, с. 436].

В Україні функції щодо міжнародного співробітництва у питаннях розслідування міжнародних злочинів забезпечується Офісом Генерального прокурора, який уповноважений на надання запитів про міжнародну правову допомогу, координацію із міжнародними організаціями та забезпечення виконання запитів договірних держав. Також, разом з СБ України та НП України, Офіс Генерального прокурора забезпечує виявлення та фіксацію злочинів агресії, військових злочинів та злочинів проти людяності, проведення слідчих (розшукових) дій, забезпечення кримінального переслідування злочинців, а також передачу матеріалів, що підтверджують вчинення міжнародних злочинів до МКС [138, с. 436].

Чернецька О. В. до основних напрямів міжнародного співробітництва у розслідуванні міжнародних злочинів відносить: 1) створення спільних слідчих груп; 2) консультативні групи та навчання в межах яких міжнародні партнери надають Україні стратегічні поради, оперативну допомогу та проводять навчання працівників правоохоронних органів для покращення розслідувань;

3) правова допомога та обмін інформацією в межах якої здійснюється моніторинг порушень міжнародного гуманітарного права, виявлення фактів вчинення міжнародних злочинів, збирання та передача доказів; 4) співпраця з міжнародними органами правосуддя, зокрема співпраця з МКС, що передбачає передачу матеріалів на розгляд МКС стосовно злочинів, які підпадають під його юрисдикцію; 5) співпраця з міжнародними організаціями, що полягає в аналітичній та оперативній підтримці; 6) удосконалення нормативно-правової бази [194, с. 268–269]. Вказані форми співробітництва під час розслідування міжнародних злочинів сприяють забезпеченню швидкого та повного розслідування, виявлення та фіксації доказів, обміну інформацією з компетентними органами договірних держав, дослідження доказів та проведення спільних розслідувань.

Окремим міжнародним документом, який регламентує співробітництво держав під час розслідування міжнародних злочинів є Конвенція про міжнародне співробітництво при розслідуванні та переслідуванні злочину геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів та інших міжнародних злочинів (Любляно-Гаазька конвенція), підписана Україною у лютому 2024 року [66, с. 4]. Любляно-Гаазька конвенція закріплює основні засади та форми взаємодії держав під час розслідування міжнародних злочинів, сприяє зміцненню співробітництва держав у даному напрямку та надання найширшої допомоги під час розслідування найтяжчих злочинів, забезпечення заходів, необхідних для кримінального переслідування осіб, винних у вчиненні міжнародних злочинів та їх притягнення до кримінальної відповідальності. Конвенцією передбачено надання міжнародної правової допомоги з метою обміну інформацією, наявною у компетентних органів договірних держав, передачі документів та доказів, що мають значення для досудового розслідування, а також вчинення процесуальних дій з метою збирання доказів та встановлення істини у кримінальному провадженні.

На думку Гловюк І. В., для України Любляно-Гаазька конвенція важлива тим, що охоплює питання міжнародної правової допомоги саме по

міжнародним злочинам, розширяє сферу дії принципу *aut dedere aut judicare*, що дає шанс на притягнення до відповідальності усіх російських міжнародних злочинців та інших, хто вчинив міжнародні злочини проти України та її населення [20, с. 572]. Крім того, Люблянсько-Гаазька конвенція передбачає такі напрями взаємної правової допомоги: 1) отримання свідчень або заяв від осіб, у тому числі, наскільки це відповідає внутрішньому законодавству запитуваної держави, за допомогою відеоконференції; 2) огляд об'єктів і місць; 3) надання інформації, доказів та експертних висновків; 4) проведення обшуків, виїмок і конфіскацій; 5) вручення судових документів; 6) надання оригіналів або засвідчених копій відповідних документів, записів і комп'ютерних даних, у тому числі офіційних, банківських, фінансових, корпоративних чи ділових записів; 7) сприяння добровільній явці осіб і тимчасовому переміщенню затриманих осіб до запитуючої держави; 8) використання спеціальних методів розслідування; 9) проведення транскордонних спостережень; 10) створення спільних слідчих груп; 11) вжиття заходів, що дозволяють забезпечити належний захист потерпілих і свідків та їхніх прав; 12) надання будь-якого іншого виду допомоги, що не суперечить внутрішньому законодавству запитуваної держави [20, с. 574]. На нашу думку, вказана конвенція передбачає достатньо широкий перелік форм міжнародного співробітництва під час розслідування міжнародних злочинів, комплексне та взаємопов'язане застосування яких сприяє ефективному збиранню доказів вчинення міжнародних злочинів на території України, проведенню слідчих (розшукових) дій та забезпечення всебічного та повного розслідування.

Міжнародне співробітництво у контексті розслідування міжнародних злочинів спрямоване на взаємну допомогу, яка полягає у протидії міжнародним злочинам, виявленні та фіксації порушень міжнародного гуманітарного права шляхом взаємодії національних правоохоронних органів та міжнародних інституцій. З цією метою здійснюється співпраця із міжнародними правозахисними організаціями, зокрема з ООН, Інтерполом та

Європолом [138, с. 439]. Одним із провідних завдань міжнародного співробітництва під час розслідування міжнародних злочинів є обмін інформацією між компетентними органами договірних держав та збирання доказів, які мають значення у кримінальному провадженні. Однак, співробітництво із міжнародними організаціями забезпечує надання технічної підтримки щодо дослідження доказів та проведення судових експертиз, долучення представників міжнародних організацій до спільних слідчих груп, створених для розслідування міжнародних злочинів, а також надання компетентним органам України доступу до міжнародних баз даних та інформаційних платформ.

Співробітництво України з ООН у питанні розслідування міжнародних злочинів ґрунтується на положеннях Статуту ООН, міжнародних договорах (конвенціях), міжнародному гуманітарному праві (Женевська конвенція та протоколи до неї), а також окремих засадах, визначених національним законодавством. Ключовими напрямками взаємодії є забезпечення миру, дотримання прав і свобод людини та протидія політиці держав щодо розв'язання та ведення збройних конфліктів. Статутом ООН прямо передбачено цілі ООН щодо підтримання міжнародного миру та безпеки, вжиття ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру й для придушення актів агресії, або інших порушень миру, залагоджування або вирішення міжнародних спорів або ситуацій, що можуть призвести до порушення миру; покращення дружніх відносин між націями на основі дотримання принципу рівноправності та самовизначення народів, а також вжиття інших відповідних заходів для зміцнення загального миру та забезпечення міжнародного співробітництва у сфері вирішення міжнародних проблем [182]. Однак, як свідчить практика, ООН як міжнародна організація, на яку покладено обов'язок щодо підтримання міжнародного миру та безпеки, не наділена достатніми повноваженнями щодо впливу на окремі держави з метою забезпечення врегулювання збройних конфліктів мирним шляхом, а рішення, прийняті ООН досить часто мають формальний характер та не

виконуються державами, які в них не зацікавлені. Крім того, на прийняття рішень ООН можуть впливати політичні фактори, зокрема позиція окремих держав, які мають право вето у Раді Безпеки ООН, що уповільнює визначення процедури та методів врегулювання збройних конфліктів [138, с. 439].

Не зважаючи на вищевказане, варто відзначити, що при ООН створено Незалежну міжнародну комісію з розслідування порушень в Україні [145], у звітах якої підтверджено, що злочини, які вчиняються РФ на території України є порушеннями міжнародного гуманітарного права та кваліфікуються як акти агресії; доведено випадки сексуального насильства під час збройного нападу РФ; закріплено список злочинців, які вчиняли міжнародні злочини на території України.

Зважаючи на те, що значна кількість злочинів, які вчиняються РФ на території України спрямовані проти цивільного населення, необхідною є співпраця з міжнародними правозахисними організаціями, діяльність яких спрямована на захист прав людини, зокрема захист цивільного населення в умовах міжнародних та не міжнародних збройних конфліктів. До організацій, які впроваджують активні заходи щодо захисту жертв міжнародних злочинів та надання їм гуманітарної допомоги слід віднести UNICEF (Дитячий фонд ООН), Amnesty International, Human Rights Watch, які здійснюють моніторинг та фіксацію фактів порушення міжнародного кримінального права, надають жертвам міжнародних злочинів психологічну допомогу та фіксують їх показання, готують звіти до міжнародних інституцій з метою притягнення винних до кримінальної відповідальності. Одним із напрямів діяльності міжнародних правозахисних організацій є фіксація фактів незаконного переміщення українських дітей, їх розлучення з сім'ями та всебічне сприяння у їх поверненні до України [138, с. 440].

Крім того, міжнародні та громадські організації фіксують випадки порушення міжнародного гуманітарного права в Україні, допомагають верифікувати докази. Наприклад, такі правозахисні організації як Bellingcat, Truth Hounds, Центр прав людини ZMINA мають досвід роботи з цифровими

доказами, OSINT-технологіями, геолокацією, метаданими та надають допомогу в розслідуванні міжнародних злочинів. Така взаємодія забезпечує підвищення об'єктивності результатів розслідування [70, с. 72]. Отримані від міжнародних та громадських організацій матеріали (фото, відеозаписи, аудіозаписи, цифрові докази) щодо обставин вчинення міжнародних злочинів, а також осіб, що їх вчинили має істотне значення для розслідування та підлягає обов'язковій перевірці, оцінці органами досудового розслідування та долученню до матеріалів кримінального провадження з метою їх подальшого використання в якості доказів під час розслідування.

Дієвим у розслідуванні міжнародних злочинів є співробітництво з Інтерполом, який відповідно до своїх повноважень забезпечує та підтримує найширшу взаємну допомогу між усіма органами кримінальної поліції в межах законодавства різних країн. Інтерпол надає Україні доступ до своїх інструментів для розслідування воєнних кримінальних правопорушень, що сприяє ефективному обміну інформацією та координації дій між правоохоронними органами різних країн [193, с. 270–271]. Взаємодія з Інтерполом забезпечує ідентифікацію осіб, що вчинили міжнародні злочини, встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб, а також отримання інформації та аналітичних даних, що мають значення для розслідування міжнародних злочинів.

Також, в межах Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво, компетентним органам України надається практична та консультативна допомога, зокрема у фіксації злочинів агресії та ідентифікації жертв за допомогою сучасних ДНК-лабораторій. З квітня 2022 року на базі Аналітичного проєкту Європолу функціонує Єдина платформа для збирання, зберігання та аналітичної обробки оперативних даних про міжнародні злочини, що сприяє ефективному обміну інформацією та координації дій між правоохоронними органами різних країн [193, с. 270–271]. Крім того, Європолом створено Оперативну робочу групу (Operational Taskforce) для надання допомоги в поточних розслідуваннях

основних міжнародних злочинів, вчинених в Україні в умовах міжнародного збройного конфлікту. Вказана робоча група має на меті допомогти ідентифікувати підозрюваних та їхню причетність до військових злочинів, злочинів проти людяності чи злочинів геноциду, вчинених в Україні, шляхом збору та аналізу розвідданих із відкритих джерел (OSINT) [46].

Суттєвим для розслідування міжнародних злочинів є співпраця України із Агенством Європейського Союзу з питань співпраці у сфері кримінального правосуддя (Євроюст). Зокрема, враховуючи положення Угоди про співпрацю щодо посилення співробітництва між Україною і Євроюстом у боротьбі з тяжкими злочинами, зокрема організованою злочинністю і тероризмом [187], Україні надається юридична, фінансова, аналітична та технічна допомога при розслідуванні міжнародних злочинів. Також, Євроюстом здійснюється сприяння спільних слідчих груп з розслідування міжнародних злочинів. Окремої уваги заслуговує створення Євроюстом в 2023 році бази даних Core International Crimes Evidence Database (CICED), яка є спеціально розробленою базою даних для зберігання та аналізу доказів міжнародних злочинів. База даних CICED покликана підтримувати національні й міжнародні розслідування, а в майбутньому не має обмежуватися війною в Україні і може слугувати базою для обробки відомостей щодо будь-якого іншого збройного конфлікту, який розслідує Євроюст [66].

В свою чергу, Андреа Маріка акцентує увагу і на деяких недоліках співпраці з міжнародними організаціями при розслідуванні міжнародних злочинів. Зокрема, інструменти, створені та надані Євроюстом та Європолом для співпраці в розслідуванні та судовому переслідуванні міжнародних злочинів, мають беззаперечну цінність, проте вони мають недоліки щодо обробки доказів міжнародних злочинів, їхньої значущості та простежуваності. Також, слід підкреслити дублювання зусиль, адже деякі створені інструменти та платформи перетинаються, що призводить до явної дискоординації та знижує їхню ефективність. У цьому сенсі було проаналізовано та підтверджено, що функціонують дві бази даних – CICED від Євроюсту та AP

СІС від Європолу – без системи, яка б забезпечувала їхню взаємосумісність та запобігала дублюванню. Також, відзначено відсутність централізованої, безпечної та ефективної системи логістичної підтримки спільних слідчих груп (ЕСІ) для планування та координації їхніх операцій, для реєстрації, зіставлення та обміну великими обсягами інформації та доказів [204]. Вказане говорить про наявність недоліків у забезпеченні роботи міжнародних організацій щодо розслідування кримінальних правопорушень, але не применшує значення їх ролі для допомоги компетентним органам у розслідуванні міжнародних злочинів.

Беззаперечно, співпраця України з міжнародними організаціями та інституціями має багато переваг, розширює можливості національних правоохоронних органів, однак доцільно визначити і негативні сторони, які іноді уповільнюють розслідування міжнародних злочинів або перешкоджають у затриманні та притягненні до відповідальності злочинців. Зокрема, Чернецька О. В. наводить такі проблеми в реалізації міжнародного механізму співробітництва в розслідуванні воєнних злочинів:

1) правові та процесуальні розбіжності, до яких належать відмінності в національних правових системах, які можуть ускладнювати взаємодію між державами під час розслідувань (наприклад, різні підходи до кваліфікації кримінальних правопорушень або процедур обміну доказами можуть створювати труднощі у співпраці);

2) політичні та дипломатичні чинники, що можуть впливати на готовність держав співпрацювати в розслідуваннях міжнародних злочинів, а також геополітичні інтереси та альянси можуть призводити до вибіркового підходу до розслідувань або навіть до відмови від співпраці;

3) обмежені ресурси та технічні можливості, що пояснюється тим, що розслідування міжнародних злочинів вимагає значних ресурсів, включаючи фінансові, людські та технічні, водночас не всі держави мають відповідні можливості для ефективного проведення таких розслідувань, що може обмежувати їхню здатність співпрацювати на міжнародному рівні;

4) затримки у процедурі екстрадиції через юридичні та політичні бар'єри, що уповільнює розслідування та судові процеси;

5) ускладнення в збиранні, збереженні та обміні доказами між державами, різні стандарти доказовості, що може впливати на ефективність розслідувань [193, с. 269–279]. Водночас, одним із негативних чинників, що впливає на реалізацію міжнародного співробітництва є також політичні протиріччя та протистояння, що досить часто є причиною уповільнення прийняття необхідних для припинення збройного конфлікту рішень та перешкоджання притягненню злочинців до кримінальної відповідальності [138, с. 443].

Таким чином, міжнародне співробітництво України з такими міжнародними організаціями як Інтерпол, Європол та Євроюст сприяє розширенню можливостей національних правоохоронних органів при розслідуванні міжнародних злочинів шляхом надання українським правоохоронцям доступу до сучасних цифрових платформ, баз даних та засобів аналізу і дослідження доказів, а також створення спільних слідчих груп із залученням провідних міжнародних фахівців до розслідування злочинів вчинених на території України в умовах міжнародного збройного конфлікту. Також, співпраця з міжнародними та громадськими організаціями сприяє фіксації випадків порушення міжнародного гуманітарного права в Україні, верифікації доказів та поширенню інформації на міжнародному рівні стосовно масштабних порушень міжнародного гуманітарного права зі сторони РФ [138, с. 443].

Водночас, слід відзначити, що істотно погіршує можливість реалізації міжнародного співробітництва відсутність єдиного механізму надання міжнародної правової допомоги, що регламентується як багатосторонніми міжнародними договорами, до яких приєднується значна кількість держав (наприклад, Римський статут МКС), так і окремими двосторонніми договорами щодо надання певного виду взаємної правової допомоги або співробітництва з окремих питань (наприклад, щодо проведення екстрадиції,

протидії транснаціональним злочинам, корупції, розслідування міжнародних злочинів). Крім того, проблемою, що виникає під час реалізації механізму міжнародного співробітництва є розбіжності в правових нормах міжнародного кримінального права та національного законодавства, у зв'язку з чим протягом останніх років до національного законодавства внесено цілий комплекс змін з метою його узгодження та приведення у відповідність до норм міжнародного гуманітарного права [138, с. 443].

Враховуючи те, що міжнародні злочини, вчинені на території України підпадають під юрисдикцію не тільки національних судів, а й МКС, докази, отримані під час проведення слідчих (розшукових) дій мають бути належним чином задокументовані з метою уникнення питань щодо їх достовірності при розгляді у відповідних національних або міжнародних судових органах.

Доцільно зазначає Книженко С. О., що розслідування воєнних злочинів вимагає дотримання вимог міжнародних стандартів документування доказової інформації. Зібрані докази воєнних злочинів передаються МКС, Європейському суду з прав людини, іншим міжнародним інституціям, тому важливо, щоб національні підходи до фіксації та зберігання доказів узгоджувалися з нормами Римського статуту щодо правил процедури і доказування МКС, а також прецедентною практикою міжнародних трибуналів [70, с. 71–72]. Саме тому, Україною впроваджуються міжнародні стандарти та найкращі практики розслідування міжнародних злочинів. Слід конкретизувати, що стандарти розслідування охоплюють: визначення обсягу та змісту обставин, які підлягають доказуванню; окреслення особливостей отримання (збирання) інформації про можливі випадки вчинення кримінальних правопорушень, початку досудового розслідування, визначення та проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій; алгоритмізацію дій працівників органу досудового розслідування та інших органів і підрозділів на кожному з етапів розслідування злочинів; аргументацію для процесуальних рішень; визначення процесуальних інструментів отримання та фіксації доказової бази тощо [48, с. 130].

Важливим є те, що для того щоб доказова база була прийнятною у суді, вона повинна відповідати суворим критеріям. Належність доказів визначається здатністю підтвердити першочергові обставини злочинів, а допустимість – дотриманням юридичних норм під час їхнього збору. Достовірність матеріалів забезпечується через висновки незалежними експертами [69, с. 15]. Також, при розслідуванні необхідним є поєднання класичних криміналістичних прийомів та інноваційних технологій. Так, у реаліях збройного конфлікту слідчий повинен застосовувати інноваційні інструменти, що здатні забезпечити високу точність, масштабність та об'єктивність отриманої інформації. Наприклад, використання 3D-сканування, GPS, дронів, камер з високою роздільною здатністю, ноутбуків із програмами для картографування тощо. Використання визначених технологій дозволяє не тільки компенсувати обмеженість можливостей доступу до місць злочинів, а й відтворити механізм учинення злочину з мінімальною похибкою [70, с. 72]. При цьому, з метою фіксації та доведення фактів вчинення міжнародних злочинів здійснюється вивчення інформації з відкритих джерел, зокрема аналіз даних, розміщених у відкритих реєстрах та платформах, відомостей у соціальних мережах або інтернет-сайтах. Широко використовується сучасна техніка, зокрема можливість здійснення фото- та відеозаписів за допомогою дронів, а також даних супутникових знімків, що дає можливість отримати інформацію про масштаби злочинів та характер формувань. Важливими для фіксації та розслідування міжнародних злочинів є показання жертв та очевидців, які досить часто фіксуються за допомогою міжнародних правозахисних організацій та передаються як до національних, так і міжнародних правоохоронних органів.

Зауважимо, що на практиці розслідування міжнародних злочинів широко використовуються міжнародні протоколи та принципи, спрямовані на забезпечення законності отримання та фіксації доказів, серед яких:

1) Протокол Берклі щодо ефективного використання цифрової інформації у відкритому доступі для розслідування порушень міжнародного кримінального права, прав людини та гуманітарного права [168];

2) Принципи проведення ефективного розслідування та збору інформації (Принципи Мендеса), що полягають у ефективному та гуманному отриманні інформації під час процесуального інтерв'ю [155];

3) Мінесотський протокол щодо розслідування випадків потенційно незаконного позбавлення життя та насильницьких зникнень [135].

Важливим напрямом міжнародного співробітництва України є співпраця з МКС, що забезпечує підсилення національної системи правосуддя в питанні розслідування міжнародних злочинів та гарантує невідворотність покарання осіб, що їх вчинили, підвищує ефективність боротьби зі злочинами агресії, воєнними злочинами та злочинами проти людяності, вчиненими на території України. З цією метою до МКС направляються матеріали, що свідчать про вчинення міжнародних злочинів для їх розгляду, надання правової оцінки та притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб.

На міжнародні злочини, вчинені РФ на території України поширюється юрисдикція МКС, який відповідно до Римського статуту має повноваження здійснювати юрисдикцію стосовно осіб за найбільш тяжкі злочини, що викликають занепокоєння міжнародного співтовариства [172], до яких належать злочини геноциду, злочини агресії, воєнні злочини та злочини проти людяності. Водночас, співробітництво з МКС вимагає узгодження національного законодавства з міжнародним кримінальним правом, зокрема Римським статутом МКС та виконання його положень, дотримання міжнародних стандартів документування та розслідування міжнародних злочинів. Вказане зумовлює необхідність дослідження переваг та недоліків співробітництва з МКС з метою пошуку шляхів підвищення результативності розслідування міжнародних злочинів у співпраці з міжнародними інституціями та організаціями.

Відповідно до ст. 617 КПК України співробітництво з МКС з метою сприяння у притягненні до кримінальної відповідальності та покаранні осіб, які вчинили злочини, що підпадають під його юрисдикцію, здійснюється шляхом вжиття необхідних заходів на прохання МКС про співробітництво, в тому числі прохання про надання допомоги, про тимчасовий арешт, про арешт і передачу особи, а також інші прохання, які можуть направлятися відповідно до Римського статуту [95]. Саме тому, з метою притягнення винних до кримінальної відповідальності національними правоохоронними органами, уповноваженими на розслідування міжнародних злочинів, здійснюється збір матеріалів, що підтверджують вчинення злочинів агресії, воєнних злочинів та злочинів проти людяності на території України та подальше їх направлення до МКС.

Обов'язок співробітництва з МКС є незаперечним для держав, які є учасниками Римського статуту і внаслідок цього мають перед МКС зобов'язання всебічно з ним співпрацювати. МКС у своїй діяльності покладається на співробітництво держав від виконання прохання про надання допомоги і до передачі особи МКС [179, с. 117]. Слід акцентувати увагу на тому, що успіх МКС визначається рівнем співпраці, яку він отримає від держав, адже не маючи поліції, армії чи власної території, МКС покладається на держави-учасниці, які повинні затримувати осіб і передавати їх суду, збирати докази та вручати документи на їхній відповідній території [6, с. 504]. Таким чином, МКС залежить від співпраці з державами у питаннях збору доказів, проведення слідчих (розшукових) дій, арешту злочинців тощо. У випадку, якщо держави не виконують зобов'язань перед МКС та не забезпечують реалізацію прохання про допомогу щодо арешту злочинця та його передачі МКС, знижується ефективність діяльності МКС та можливість здійснення ним правосуддя. Вказане дає підстави для висновку про те, що результативність розслідування міжнародних злочинів залежить від повноти та належного процесуального оформлення доказів їх вчинення, а також реалізації необхідних слідчих (розшукових) дій і в тому числі арешту злочинця

державою, яка зацікавлена у його притягненні до кримінальної відповідальності.

Суттєве значення при взаємодії з МКС мають як загальні, так і спеціальні принципи міжнародного співробітництва. Модель діяльності МКС реалізується відповідно до принципу комплементарності, що сприяє забезпеченню державного суверенітету, покладаючи на держави обов'язок дотримуватися його внутрішніх норм, а також здійснювати юрисдикцію щодо злочинів, які підпадають під його компетенцію [202, с. 1309]. Глов'юк І. В., Броневицька О. М., Дулкай І. І., Навроцька В.В. наводять такі принципи співпраці з МКС:

- 1) поєднання комплементарності (доповнюваності) та співробітництва, що полягає у спільній роботі МКС та національних судів;
- 2) поєднання вертикальних та горизонтальних елементів співробітництва, полягає у тому, що МКС направляє державам прохання, а не накази про співробітництво; держави мають дискреційні повноваження відстрочити або відмовити МКС у наданні допомоги за певних обставин;
- 3) «*ne bis in idem*» полягає у тому, що за загальним правилом ст. 20 Римського статуту, жодна особа не може бути судима МКС за діяння, що становлять склад злочинів, за які ця особа була визнана винною або виправдана МКС. Також, жодна особа не може бути судима іншим судом за злочин, який підпадає під юрисдикцію МКС, за який ця особа вже була визнана винною або виправдана МКС;
- 4) правило спеціальності передбачає, що особа, передана МКС, не підлягає кримінальному переслідуванню, покаранню або триманню під вартою за будь-яке діяння, вчинене до передачі, крім того діяння або поведінки, які становлять склад злочинів, за які ця особа була передана;
- 5) можливість передачі власних громадян;
- 6) врахування інтересів держав та національного правового режиму;

7) конфіденційність [142, с. 37–45]. Співпраця з МКС також базується на таких принципах, як повага до суверенітету держав, дотримання прав людини, взаємної правової допомоги, добросовісності та конфіденційності.

Бенджамін Калу та Набієбу Міебака наголошують на ролі МКС у формуванні міжнародного кримінального права та його впливі на національні правові системи. Водночас аналізуються обмеження діяльності МКС, зокрема залежність від співпраці держав, політичний опір та повільні темпи судових розглядів [201, с. 86]. Зокрема, Штайнберг Р. Г. говорить, що МКС є правовим інститутом, діяльність якого ґрунтується на нормах і правилах європейського походження та інтересах безпеки держав-учасниць. Однак, політика обмежує та впливає на діяльність МКС, який адаптувався до нагляду та управління Асамблеї держав-учасниць, а також до політичних дій, що не є властивими інституційним правилам [206, с. 308]. Зважаючи на те, що співпраця України з МКС в питанні притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні міжнародних злочинів є беззаперечно дієвою та ефективною, однак науковцями акцентується увага на тому, що діяльність МКС залежить від політичних чинників, а зовнішні політичні фактори можуть перешкоджати або пригальмовувати прийняття рішень. Крім того, МКС впливає на формування міжнародного кримінального права, а національне законодавство в питанні кримінального переслідування за вчинення міжнародних злочинів поступово приводиться у відповідність до положень Римського статуту.

Ратифікація Римського статуту Україною зумовлює проведення внутрішніх реформ для підготовки судових органів та національного законодавства у відповідності до міжнародних стандартів МКС, що виражається в імплементації норм Римського статуту у національну правову систему [23, с. 460]. Щодо цього Дроздов О. М., Дроздова О. В., Карпенко М. О. та Зуєв В. В. зазначають, що регламентація співробітництва національних правоохоронних органів, Офісу Генерального прокурора, МЮ України із МКС відобразилась у відповідних змінах до КПК України, що є суттєвим та знаковим досягненням. Це дозволяє створити умови для ефективного

розслідування та притягнення до кримінальної відповідальності конкретних злочинців, що вчинили злочини під час війни РФ проти України [36, с. 491].

Взаємодія України та МКС здійснюється уповноваженими органами, які відповідно до своєї компетенції здійснюють співпрацю у розслідуванні міжнародних злочинів. Суб'єктами, які реалізують взаємодію зі сторони МКС є Секретаріат, який надсилає запити про співробітництво від Палат МКС і приймає відповіді, інформацію та документи від держав, до яких такі запити спрямовувалися. Ці ж правила стосуються ситуацій, коли МКС запитує інформацію, документи чи інші форми співробітництва й допомоги в міжурядовій організації. Секретаріат є одержувачем повідомлень від держав щодо подальших змін у призначенні каналів зв'язку загальнодержавного рівня, яким доручено отримувати прохання про співробітництво, а також будь-яких змін мови, якою мають спрямовуватися прохання щодо співробітництва, і за запитом надає таку інформацію державам-учасникам. Офіс Прокурора МКС передає запити про співробітництво від Прокурора і приймає відповіді, інформацію та документи від держав, до яких такі запити спрямовувалися [142, с. 47].

В свою чергу, зі сторони України співробітництво з МКС забезпечується Офісом Генерального прокурора у питаннях співпраці під час досудового розслідування та судового розгляду міжнародних злочинів та МЮ України щодо виконання судових рішень МКС. Офіс Генерального прокурора в даному напрямку здійснює функції щодо розгляду прохань МКС та їх виконання; оспорує прийнятність справи до провадження МКС та його юрисдикцію; оскаржує прийняті МКС рішення та звертається до МКС з проханням про перегляд рішень; організовує прийом-передачу осіб до МКС на виконання прохання про арешт і передачу, а також про тимчасову передачу; направляє докази до МКС; забезпечує зберігання доказів і захист інформації на прохання МКС; організовує переклад документів і прохань, що надійшли від МКС; подає до МКС зауваження щодо оцінки збитків або матеріальної, фізичної чи

іншої шкоди, завданої потерпілим особам, а також видів чи форм відшкодування та ін. [95].

Співробітництво між Україною та МКС – це комплекс процесуальних дій [150, с. 56], передбачених Римським статутом. Окремі питання співробітництва та надання міжнародної правової допомоги між компетентними органами України та МКС визначені Розділом IX-2 КПК України «Особливості співробітництва з Міжнародним кримінальним судом».

Смирнов М. І. відзначає, що в КПК України та Римському статуті передбачені різні форми та процедури співробітництва з МКС з метою сприяння притягнення до кримінальної відповідальності та покарання осіб, які вчинили найтяжчі міжнародні злочини, що підпадають під його юрисдикцію. Форми співробітництва з МКС – це певний вид або тип взаємодії між Україною та МКС, яка передбачає, як саме може бути реалізоване співробітництво з МКС, тобто який вид взаємодії може бути застосований під час співробітництва. До таких форм співробітництва доцільно віднести: надання та отримання допомоги від МКС; тимчасова передача особи до МКС; передання кримінального провадження до МКС; перейняття кримінального провадження від МКС; тимчасовий арешт на прохання МКС; передача особи до МКС у спрощеному порядку; виконання вироків та рішень МКС та ін. [179, с. 119]. В даному випадку, міжнародна правова допомога може надаватися у формах, передбачених національним законодавством та договорами, укладеними в межах міжнародного співробітництва.

Таким чином, розслідування міжнародних злочинів є складним процесом, що вимагає від уповноважених осіб та компетентних органів дотримання вимог національного законодавства та міжнародних договорів під час документування та розслідування міжнародних злочинів, вчинених на території України в умовах міжнародного збройного конфлікту. Підвищений рівень складності розслідування міжнародних злочинів полягає у наявності перешкод в отриманні та фіксації доказів на окупованих територіях або територіях наближених до лінії фронту, відсутність свідків, знищення доказів

та протидія розслідуванню зі сторони представників країни-агресора. З метою забезпечення документування фактів вчинення міжнародних злочинів створюються спільні слідчі групи для виявлення та фіксації фактів вчинення злочинів проти людяності, злочинів агресії та воєнних злочинів.

Результатом співробітництва України та МКС у 2023 році стало підписання документу про відкриття в Україні Офісу МКС у Києві. Це стало поштовхом для посилення співпраці з українськими правоохоронними органами та забезпечення ефективного розслідування міжнародних злочинів. Важливо зазначити, що українські правоохоронці та експерти МКС працюють разом над розслідуванням міжнародних злочинів. Наприклад, після підриву греблі Каховської ГЕС представники МКС разом з українськими прокурорами оперативно працювали на затоплених територіях Херсонщини для збору доказів [23, с. 459].

Враховуючи вищевикладене, слід акцентувати увагу на тому, що реалізацію міжнародного співробітництва компетентних органів України з МКС під час розслідування міжнародних злочинів ускладнює необхідність усунення суперечностей між національним законодавством та міжнародними кримінальними нормами, зокрема Римським статутом МКС; відсутність деталізованих алгоритмів взаємодії уповноважених органів щодо розслідування міжнародних злочинів; відсутність єдиних стандартів отримання та документування доказів вчинення міжнародних злочинів; залежність МКС від співпраці з державами у питаннях збору доказів, проведення слідчих (розшукових) дій та арешту злочинців, а також залежність МКС від політичних чинників, а також зовнішніх політичних факторів, які можуть перешкоджати або пригальмовувати прийняття рішень МКС.

Підвищення ефективності міжнародного співробітництва України та МКС у питаннях розслідування міжнародних злочинів, вчинених РФ на території України можливе за допомогою запобігання правовим колізіям та усунення суперечностей між національним законодавством та міжнародними кримінальними нормами, зокрема положеннями Римського статуту;

визначення деталізованих алгоритмів взаємодії компетентних органів щодо розслідування міжнародних злочинів; закріплення єдиних стандартів отримання та документування доказів вчинення міжнародних злочинів, а також впровадження спрощеного механізму передачі доказів із використанням сучасних цифрових можливостей.

Таким чином, зважаючи на те, що злочини агресії, воєнні злочини та злочини проти людяності, вчинені на території України підпадають під юрисдикцію не тільки національних судів, а й МКС, докази, отримані під час проведення слідчих (розшукових) дій мають бути належним чином задокументовані з метою їх визнання при розгляді у відповідних національних або міжнародних судових органах. Так, слідчі при документуванні дотримуються як міжнародних стандартів отримання та фіксації доказів (Протокол Берклі, Мінесотський протокол та ін.) так і вимог КПК України. Вважаємо за доцільне розробити єдиний уніфікований стандарт (протокол) розслідування злочинів агресії, воєнних злочинів та злочинів проти людяності, вчинених на території України в умовах збройного конфлікту з метою усунення суперечностей між вимогами національного законодавства та міжнародних стандартів отримання та фіксації доказів. Ключовим є врахування основних вимог Римського статуту МКС та Правил та процедури доказування МКС (Rules of Procedure and Evidence) щодо релевантності, допустимості, достовірності, автентичності та безперервності отримання доказів, а також основних стандартів отримання та фіксації доказів (Протокол Берклі, Мінесотський протокол та ін.), що забезпечить їх розгляд без додаткової адаптації до вимог МКС, а також визнання переданих матеріалів достовірними, допустимими та достатніми.

Висновки до розділу 3

1. Удосконалено механізм забезпечення прав осіб, які вчинили кримінальні правопорушення під час видачі особи (екстрадиції), який охоплює

заходи щодо надання інформації на вимогу запитуваної держави щодо місця тримання особи, переліку конкретних гарантій дотримання прав особи, оцінки ризиків порушення прав особи та їх попередження; забезпечення заходів контролю за дотриманням прав особи, а саме: перевірка належних умов тримання під вартою; систематичний контроль стану здоров'я особи та належного медичного обслуговування; забезпечення особі правового захисту та права на справедливий суд; реагування на порушення прав особи, негайне відновлення порушених прав та притягнення винних осіб до відповідальності відповідно до чинного законодавства.

2. З метою підвищення ефективності міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, запропоновано розроблення міжнародної цифрової платформи «Транснаціональний злочин» з метою фіксації та використання при розслідуванні транснаціональних злочинів такої інформації:

- 1) дані щодо вчиненого транснаціонального злочину (вид злочину, дата, час, місце, наслідки);
- 2) дані щодо особи (осіб) причетних до вчинення злочину (вік, стать, громадянство, місце народження, місце роботи, місце проживання);
- 3) дані щодо учасників організованої злочинної групи, причетної до транснаціональної злочинності (кількість учасників, ролі та функції учасників, дані та ознаки учасників, відомості про вчинення інших злочинів та притягнення до кримінальної відповідальності);
- 4) наявні докази (матеріальні сліди, предмети, що використовувались під час вчинення злочинів (зброя, транспортні засоби, відомості про здійснення фінансових операцій, наявність майна або активів у розпорядженні злочинців);
- 5) реєстр осіб, засуджених за вчинення транснаціональних злочинів.

3. Визначено, що реалізацію міжнародного співробітництва компетентних органів України з МКС під час розслідування міжнародних злочинів ускладнює необхідність усунення суперечностей між національним законодавством та міжнародними кримінальними нормами, зокрема Римським статутом МКС; відсутність деталізованих алгоритмів взаємодії

уповноважених органів щодо розслідування міжнародних злочинів; відсутність єдиних стандартів отримання та документування доказів вчинення міжнародних злочинів; залежність МКС від співпраці з державами у питаннях збору доказів, проведення слідчих (розшукових) дій та арешту злочинців, а також залежність МКС від політичних чинників та зовнішніх політичних факторів, які можуть перешкоджати або пригальмовувати прийняття рішень МКС.

Наголошено, що підвищення ефективності міжнародного співробітництва України та МКС у питаннях розслідування міжнародних злочинів можливе за допомогою запобігання правовим колізіям та усунення суперечностей між національним законодавством та міжнародними кримінальними нормами, зокрема положеннями Римського статуту; визначення деталізованих алгоритмів взаємодії компетентних органів щодо розслідування міжнародних злочинів; закріплення єдиних стандартів отримання та документування доказів вчинення міжнародних злочинів, а також впровадження спрощеного механізму передачі доказів із використанням сучасних цифрових можливостей.

ВИСНОВКИ

1. Запропоновано розглядати поняття «міжнародне співробітництво» у двох аспектах: по-перше, як регламентовані міжнародним та національним законодавством процесуальні правовідносини, які передбачають узгоджену діяльність уповноважених органів та міжнародних організацій під час досудового розслідування, судового розгляду та виконання судових рішень і полягають у притягненні до кримінальної відповідальності осіб, що вчинили кримінальні правопорушення та відбування ними покарання; по-друге, як сучасний механізм забезпечення ефективного проведення кримінального провадження шляхом обміну інформацією, надання міжнародної правової допомоги та провадження процесуальних дій компетентними органами іноземних держав за межами юрисдикції держави, яка здійснює досудове розслідування.

2. Встановлено, що міжнародне співробітництво як сучасний механізм забезпечення ефективного проведення кримінального провадження, реалізується за допомогою передбачених міжнародними договорами та національним законодавством заходів, які класифіковано за їх функціональною спрямованістю та поділено на такі групи:

1) інформаційно-аналітичні заходи (обмін інформацією) – забезпечення взаємного інформування та обміну аналітичними матеріалами між компетентними органами держав під час досудового розслідування;

2) доказові заходи (проведення процесуальних дій, допит свідків, потерпілих, підозрюваних, впізнання особи, отримання зразків для експертизи, обшук приміщень та особи) – отримання, фіксація та перевірка доказів вчинення кримінальних правопорушень та причетності до них окремих осіб;

3) організаційні заходи (створення спільних слідчих груп, участь у розслідуванні представників міжнародних організацій та компетентних органів договірних держав, присутність представників компетентних органів

запитуючої держави) – забезпечення міжнародного співробітництва під час досудового розслідування, проведення робочих зустрічей та нарад за участі представників компетентних органів держав;

4) забезпечувальні заходи (вручення документів, виклик особи до слідчого або суду, тимчасова передача) – забезпечення залучення особи до проведення процесуальних дій;

5) розшукові та примусові заходи (прикордонне переслідування, затримання та арешт особи, її екстрадиція) – встановлення особи, що вчинила кримінальне правопорушення, її затримання та притягнення до кримінальної відповідальності;

6) майнові заходи (розшук, арешт і конфіскація майна) – встановлення місцезнаходження, вилучення та повернення активів, отриманих злочинним шляхом;

7) спеціальні заходи (контрольована поставка, спостереження, переслідування) – розкриття злочину, документування злочинної діяльності та фіксація доказів;

8) юрисдикційні заходи (передача кримінального провадження, виконання вироків, передача засуджених осіб) – забезпечення виконання судових рішень компетентними органами держави, під юрисдикцію якої передано кримінальне провадження або засуджену особу.

3. Запропоновано до системи правоохоронних органів України, уповноважених на здійснення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження та надання взаємної правової допомоги віднести:

1) центральні органи України (Офіс Генерального прокурора, МЮ України, НАБ України);

2) правоохоронні органи, які відповідно до покладених на них повноважень забезпечують міжнародне співробітництво (ДБР, НП України, МВС України, ДПС України, БЕБ України).

До системи компетентних органів іноземних держав та міжнародних організацій у сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження належать:

- 1) міжнародні організації (МКС, Інтерпол);
- 2) регіональні організації (Європол, ОБСЄ);
- 3) компетентні органи іноземних держав (голови окружних судів (Польща), Міністр Юстиції або особа, призначена Міністром Юстиції (США), Міністр юстиції чи визначена Міністром урядова особа (Канада), Федеральне міністерство внутрішніх справ; Федеральне відомство кримінальної поліції; Президія федеральної поліції (Німеччина) та ін).

4. Надано перелік відомостей, які доцільно зазначати у запиті про надання міжнародної правової допомоги:

- 1) повна назва компетентного (центрального) органу, що направляє запит і звертається до запитуваної сторони із запитом про надання міжнародної правової допомоги;
- 2) повна назва компетентного (центрального) органу держави до якої направляється запит;
- 3) посилання на положення міжнародного договору (наприклад, ч. 1 ст. 1 Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах) або двостороннього договору, яким передбачено зобов'язання договірних держав щодо надання міжнародної правової допомоги;
- 4) інформація щодо кримінального провадження за яким направляється запит;
- 5) кваліфікація кримінального правопорушення та фактичні обставини справи;
- 6) обґрунтування необхідності надання міжнародної правової допомоги або проведення процесуальних дій;
- 7) вид процесуальних дій, які необхідно провести, а також окремі вимоги стосовно їх проведення;

8) інформація щодо осіб, відносно яких необхідно провести процесуальні дії;

9) дані про особу правопорушника та відомості про повідомлену підозру;

10) перелік питань, які необхідно з'ясувати під час проведення процесуальної дії;

11) відомості або перелік об'єктів, які необхідно вилучити під час проведення процесуальної дії;

12) відомості щодо документів або об'єктів, які необхідно передати запитуючій стороні;

13) місцезнаходження осіб, документів або об'єктів щодо яких необхідно провести процесуальні дії;

14) перелік документів, які додаються до запиту та розпорядження щодо них.

5. Виокремлено повноваження учасників спільних слідчих груп під час кримінального провадження:

1) керівник спільної слідчої групи – керуючись положеннями національного законодавства, міжнародних договорів та угод, координує діяльність групи, визначає напрями розслідування, узгоджує плани проведення слідчих (розшукових) та процесуальних дій, визначає порядок обміну інформацією та використання інформації, одержаної членами спільної слідчої групи, готує міжнародні запити, а також вживає усі необхідні організаційні заходи для забезпечення роботи спільної слідчої групи;

2) прокурор – здійснює процесуальне керівництво, погоджує проведення процесуальних дій, а в окремих випадках, передбачених КПК України надає дозвіл на проведення таких процесуальних дій як огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією, освідування, контроль за вчиненням злочину, а також контролює дотримання прав людини та підтримання законності під час проведення процесуальних дій та обміну інформацією між компетентними органами договірних держав;

3) слідчі (представники держави, на території якої функціонує спільна слідча група) – уповноважені на проведення досудового розслідування та провадження слідчих (розшукових) та процесуальних дій, процесуального закріплення отриманих під час їх проведення відомостей та доказів, їх перевірки та оцінки;

4) відряджені члени спільної слідчої групи – не є самостійними учасниками у кримінальному провадженні, у разі присутності під час проведення процесуальних дій надають пропозиції, роз'яснення та зауваження, забезпечують передачу інформації, отриманої компетентними органами держави, представниками якої є;

5) працівники оперативних підрозділів – здійснюють оперативний супровід під час проведення слідчих (розшукових) дій, виконують доручення керівника та слідчих спільної слідчої групи, встановлюють місцезнаходження осіб, що вчинили злочин або осіб, які переховуються на території інших держав з метою уникнення кримінальної відповідальності;

6) експерти та спеціалісти – забезпечують технічну підтримку під час виявлення та фіксації доказів, вивчення цифрових доказів та проведення судових експертиз, надають висновки, консультації та роз'яснення з питань, що потребують наявності спеціальних знань.

6. Встановлено, що у питанні розшуку, арешту та конфіскації майна доцільно виділити коло проблем, серед яких основними є: тривалість процедури міжнародної правової допомоги, що полягає у розгляді запиту про розшук, арешт або конфіскацію майна компетентними органами, його перевірки та прийняття відповідних рішень; відмінності у національному законодавстві та міжнародних договорах щодо процедури розшуку, арешту та конфіскації майна, отриманого злочинним шляхом; регламентація міжнародними договорами різних форм міжнародного співробітництва у питаннях розшуку, арешту та конфіскації незаконно отриманого майна; складність розшуку та встановлення активів, отриманих незаконним шляхом, що пов'язане з їх ретельним приховування злочинцями, зокрема використання

криптовалют; неоднозначний підхід щодо визнання вироків чи інших рішень судів запитуючої сторони щодо конфіскації майна; недостатнє регулювання та відсутність механізму моніторингу криптовалюти.

7. Удосконалено механізм забезпечення прав осіб, які вчинили кримінальні правопорушення під час видачі особи (екстрадиції), який охоплює заходи щодо надання інформації на вимогу запитованої держави щодо місця тримання особи, переліку конкретних гарантій дотримання прав особи, оцінки ризиків порушення прав особи та їх попередження; забезпечення заходів контролю за дотриманням прав особи, а саме: перевірка належних умов тримання під вартою, систематичний контроль стану здоров'я особи та належного медичного обслуговування, забезпечення особі правового захисту та права на справедливий суд; реагування на порушення прав особи, негайне відновлення порушених прав та притягнення винних осіб до відповідальності відповідно до чинного законодавства.

8. Запропоновано розроблення міжнародної цифрової платформи «Транснаціональний злочин» з метою фіксації та використання при розслідуванні транснаціональних злочинів такої інформації: дані щодо вчиненого транснаціонального злочину (вид злочину, дата, час, місце, наслідки); дані щодо особи (осіб) причетних до вчинення злочину (вік, стать, громадянство, місце народження, місце роботи, місце проживання); дані щодо учасників організованої злочинної групи, причетної до транснаціональної злочинності (кількість учасників, ролі та функції учасників, дані та ознаки учасників, відомості про вчинення інших злочинів та притягнення до кримінальної відповідальності); наявні докази (матеріальні сліди, предмети, що використовувались під час вчинення злочинів (зброя, транспортні засоби, відомості про здійснення фінансових операцій, наявність майна або активів у розпорядженні злочинців); реєстр осіб, засуджених за вчинення транснаціональних злочинів.

9. Визначено, що реалізацію міжнародного співробітництва компетентних органів України з МКС під час розслідування міжнародних

злочинів ускладнює необхідність усунення суперечностей між національним законодавством та міжнародними кримінальними нормами, зокрема Римським статутом МКС; відсутність деталізованих алгоритмів взаємодії уповноважених органів щодо розслідування міжнародних злочинів; відсутність єдиних стандартів отримання та документування доказів вчинення міжнародних злочинів; залежність МКС від співпраці з державами у питаннях збору доказів, проведення слідчих (розшукових) дій та арешту злочинців, а також залежність МКС від політичних чинників та зовнішніх політичних факторів, які можуть перешкоджати або пригальмовувати прийняття рішень МКС.

Наголошено, що підвищення ефективності міжнародного співробітництва України та МКС у питаннях розслідування міжнародних злочинів можливе за допомогою запобігання правовим колізіям та усунення суперечностей між національним законодавством та міжнародними кримінальними нормами, зокрема положеннями Римського статуту; визначення деталізованих алгоритмів взаємодії компетентних органів щодо розслідування міжнародних злочинів; закріплення єдиних стандартів отримання та документування доказів вчинення міжнародних злочинів, а також впровадження спрощеного механізму передачі доказів із використанням сучасних цифрових можливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андросович Л. Г. Накладення арешту на майно країни-агресора за допомогою кримінального провадження з метою їх подальшої конфіскації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 10. С. 496–499. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-10/114>
2. Атаманчук Ю. І. Особливості збирання доказів в порядку надання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні та їх оцінка. *Нове українське право*. 2025. № 5. С. 159–167. URL: <https://www.newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/879/807>
3. Ахтирська Н. М. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження: теоретичні та практичні аспекти : монографія. Київ : Логос, 2019. 576 с. URL: <https://nsj.gov.ua/files/1722510766%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B5%20%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%B1%D1%96%D1%82%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE.pdf>
4. Барабаш Г. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження у сучасних умовах // Міжнародна та національна безпека: теоретичні та прикладні аспекти : матеріали VIII Міжн. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 берез. 2024 р.). Дніпро : ДДУВС, 2024. Ч. 1. С. 643–644. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/13374/1/299.pdf>
5. Бараннік Р. В. Принципи міжнародного співробітництва та міжнародної правової допомоги під час кримінального провадження. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 2. С. 11–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2017_2_3
6. Бехруз Х. Н., Мануїлова К. В. Міжнародне співробітництво держав та Міжнародного кримінального суду щодо міжнародних злочинів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 503–505. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-9/123>

7. Бондар С. В. Взаємодія органів досудового розслідування та правоохоронних органів інших країн під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2 (87). С. 233–242.

8. Бондар С. В. Взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2020. 273 с. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/b39501cf-b6ef-442b-af93-7160880abfa4/content>

9. Бондар С. В. Основні форми взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності // Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції: матеріали круглого столу (м. Київ, 02 листоп. 2018 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 188–191.

10. Бондар С. В. Особливості міжнародного співробітництва під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією*. 2013. № 1 (29). С. 356–364.

11. Бондар С. В. Поняття взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності // Формування правових позицій щодо розслідування міжнародних злочинів: матеріали міжвід. круглого столу (м. Київ, 22 жовт. 2016 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 274–278.

12. Бондар С. В. Принципи взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності // Тіньова економіка: світові тенденції та українські реалії: матеріали міжвід. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23 черв. 2017 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 458–461.

13. Бондар С. В. Система органів досудового слідства країн Федеративної республіки Німеччини, Франції, та Сполучених Штатів Америки // Підготовка кадрів міліції (поліції): історія та сучасність: матеріали наук.-теор. конф. (м. Київ, 10 черв. 2011 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2011. С. 97–99

14. Бондар С. В. Характеристика способів приховування коштів, одержаних злочинним шляхом, за межами України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 6 (79). С. 19–25.

15. Бондар С. В., Чернявський С. С. Розв'язання проблем протидії шахрайству з фінансовими ресурсами в банківській сфері. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2012. № 1 (3). С. 84–93.

16. Вербенський М. Г. Транснаціональна злочинність: кримінологічна характеристика та шляхи запобігання : автореф. дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08 / ДДУВС. Дніпропетровськ, 2010. 42 с. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/12178>

17. Вербенський М. Г. Транснаціональна злочинність: кримінологічна характеристика та шляхи запобігання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Дніпропетровськ, 2010. 42 с.

18. Вербенський М. Г. Протидія транснаціональній організованій злочинності спеціалізованими підрозділами органів внутрішніх справ України: сучасні тенденції. *Право і суспільство*. 2006. № 2. С. 83–88.

19. Виноградова О. І. Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю (кримінально-процесуальний аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2000. 22 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/16787>

20. Гловюк І. В. Конвенція про міжнародне співробітництво при розслідуванні та переслідуванні злочину геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів та інших міжнародних злочинів: фокус положень та

викликів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 571–576. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.102>

21. Горбачевський В.Я. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження. С. 128–130. URL: https://scholar.google.com.ua/scholar?cluster=9838308221445767997&hl=uk&as_sdt=0,5#d=gs_qabs&t=1734249235357&u=%23p%3DPYMUqjOxiIlgJ

22. Грицьків А. В. Європейський ордер на арешт як інститут кримінального права Європейського Союзу : дис. ... доктора філософії : 293 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2024. 245 с. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/06/diss_Grytskiv.pdf

23. Гуртова К. М. Співпраця України з Міжнародним кримінальним судом: розвиток і перспективи // Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама : зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 16 квіт. 2025 р.) / МВС України ; Нац. поліція України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України. Вінниця : ХНУВС, 2025. С. 458–461. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/23752>

24. Договір між Україною і Китайською Народною Республікою про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах : Договір від 31.10.1992 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156_014#Text

25. Договір між Україною і Литовською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах : Договір від 07.07.1993 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440_002#Text

26. Договір між Україною і Республікою Молдова про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах : Договір від 13.12.1993 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498_604#Text

27. Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах : Договір від 24.05.1993 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_174#Text

28. Договір між Україною та Арабською Республікою Єгипет про взаємну правову допомогу в кримінальних справах : Договір від 10.10.2004 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/818_019#Text

29. Договір між Україною та Канадою про взаємодопомогу у кримінальних справах : Договір від 23.09.1996 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_003#Text

30. Договір між Україною та Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових та кримінальних справах : Договір від 23.05.1995 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428_627#Text

31. Договір між Україною та Сполученими Штатами Америки про взаємну правову допомогу у кримінальних справах : Договір від 22.07.1998 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_019#Text

32. Договір між Україною та Федеративною Республікою Бразилія про взаємну правову допомогу у кримінальних справах : Договір від 16.01.2002 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/076_005#Text

33. Договір про дружбу і співробітництво між Італійською Республікою та Україною : Договір від 03.05.1995 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380_384#Text

34. Договір про дружбу і співробітництво між Україною і Іспанією : Договір від 08.10.1996 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/724_004#Text

35. Додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників : Протокол Ради Європи від 15.10.1975 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_034#Text

36. Дроздов О. М., Дроздова О. В., Карпенко М. О., Зуєв В. В. Співробітництво із міжнародним кримінальним судом: організаційні, юрисдикційні та кримінальні процесуальні аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 484–492. DOI:<https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/110>

37. Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах : Протокол Ради Європи від 08.11.2001 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_518#Text

38. Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників : Протокол Ради Європи від 17.03.1978 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_035#Text

39. Європарламент визнав Росію державою-спонсором тероризму / Офіційний веб-сайт Європейського Союзу. URL:https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/european-parliament-declares-russia-be-state-sponsor-terrorism_en?utm_source=chatgpt.com

40. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (ETS N 90) : Конвенція Ради Європи від 27.01.1977 № ETS N 90 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_331#Text

41. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах : Конвенція Ради Європи від 20.04.1959 // База даних «Законодавство

України» / Верховна Рада України. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036#Text

42. Європейська конвенція про видачу правопорушників : Конвенція Ради Європи від 13.12.1957 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_033#Text

43. Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків (ETS N 70) : Конвенція Ради Європи від 28.05.1970 № ETS N 70 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_341#Text

44. Європейська конвенція про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками (ETS N 51) : Конвенція Ради Європи від 30.11.1964 № ETS N 51 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_007#Text

45. Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах (ETS N 73) : Конвенція Ради Європи від 15.05.1972 № ETS N 73 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_008#Text

46. Європол допомагатиме розслідувати воєнні злочини рф в Україні // Офіційний сайт Liga zakon. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/223745_vropol-dopomagatime-rozsliduvati-vonn-zlochini-rf-v-ukran

47. Жаровська Г. П. Теорія та практика протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні : дис. ... док. юр. наук : 12.00.08. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2019. 593 с.

48. Жовтюк О. Актуальні проблеми розслідування воєнних злочинів. *Наука і правоохорона*. 2025. № 3 (69). С. 130–138. DOI: <https://doi.org/10.33270/0525693.15>

49. Загородній А., Волошина В. Участь прокурора під час видачі особи (екстрадиції): питання теорії та практики. *Юридичний вісник*. 2025. № 1. С. 7–14. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v1.2025.1>.

50. Задорожня С. М. Правове регулювання співробітництва правоохоронних органів в рамках ЄС. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету*. 2022. № 74 (2). С. 155–160 URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/273515/268893>

51. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2025 році. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2025/zvit-npu-2025.pdf>

52. Злочини вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ // Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/>

53. Зозуля Є. В. Нормативно-правове регулювання міжнародного співробітництва органів Національної поліції України. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2022. № 1 (3). С. 151–160. <https://policeystika.dnuvs.ukr.education/index.php/policeystyka/article/download/108/96/192>

54. Зубенко С. Є. Запит про надання міжнародної правової допомоги: поняття та процесуальні вимоги // *Modern Achievements in Legal Science and Practice* (March 19–20, 2025, Riga, the Republic of Latvia) : International scientific conference. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. Р. 278–280. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-558-7-74>

55. Зубенко С. Є. Компетентні правоохоронні органи у сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження // *Актуальні питання розвитку правової системи в сучасній Україні : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (4 лют. 2025 р.). Львів ; Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 100–102. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-462-0-28>*

56. Зубенко С. Є. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження: поняття і значення // *International scientific conference* (Riga, the Republic of Latvia, December 25–26, 2024). Riga : Baltija Publishing, 2024. С. 184–187. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-526-6-43>

57. Зубенко С. Є. Міжнародне співробітництво під час розслідування транснаціональних злочинів. *Форум права*. 2026. 86 (2). 169–177. DOI: <http://doi.org/10.32631/fp.2026.2.18>

58. Зубенко С. Є. Поняття і правові основи міжнародного співробітництва. *Правовий часопис Донбасу*. 2024. № 4. С. 8–15. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2024-89-8-15>

59. Зубенко С. Є. Правоохоронні органи у сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2024. № 4. 60–67. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2024-4-12-11>

60. Зубенко С. Є. Процесуальні засади видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення // Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права : матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кременчук, 5 груд. 2025 р.). Львів ; Торунь : Ліга-Прес, 2025. С. 267–270. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-580-1-73>

61. Зубенко С. Є. Співробітництво України з міжнародними організаціями при розслідуванні кримінальних правопорушень // Права людини та публічне врядування : матеріали VIII Міжнар. правничого форуму (м. Чернівці, 30 трав. 2025 р.). Львів ; Торунь : Ліга-Прес, 2025. С. 643–645. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-172>

62. Зубенко С. Є. Форми міжнародного співробітництва під час кримінального провадження // Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 26 груд. 2024 р.). Львів ; Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 271–274. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-463-7-78>

63. Зуєв В. В. Кримінальні процесуальні гарантії прав особи при міжнародному співробітництві під час кримінального провадження : монографія. Харків : ТОВ «Оберіг», 2017. 204 с. URL: <https://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/2852/1/2017.pdf>

64. Ігнатенко В. В. Розшук та забезпечення конфіскації майна в механізмі співробітництва держав у боротьбі зі злочинами : автореф. дис. ... канд. юр. наук : 12.00.09. Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2010. 22 с.

65. Інструкція про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол : наказ МВС України, Офісу Генерального прокурора України, НАБ України, СБ України, ДБР, МФ України, МЮ України № 613/380/93/228/414/510/2801/5 від 17.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0849-20#Text>

66. Інформаційна довідка щодо міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні у контексті спільних слідчих груп. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33850.pdf>

67. Карпенко М. І., Швець О. О. Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні. *Юридична наука*. 2013. № 8. 2013. С. 56–68. URL: <https://legal.nam.edu.ua/journal/8-2013.pdf#page=56>

68. Касьяненко Д. І., Герасимова Г. В. Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні. *Молодий вчений*. 2018. № 4 (56). С. 681–684. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4834>

69. Кваліфікація злочинів проти людяності (стаття 442-1 Кримінального кодексу України) : метод. рек. / кол. авт. Дніпро : ДДУВС, 2025. 46 с. URL: https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/16802/1/Методичні_людяність.pdf

70. Книженко С. О. Стратегія розслідування воєнних злочинів. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2026. № 1 (3). С. 70–74. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.3.11>

71. Коваль О. І. Зміст запиту про міжнародну правову допомогу. *Київський часопис права*. 2022. № 4. С. 213–218. URL: <https://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/238/224>.

72. Коваль О. І. Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій в стадії досудового розслідування : дис. ... доктора

філософії : 081 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2024. 235 с.
URL: <https://elar.naiau.kiev.ua/items/f9d19054-c635-4f68-8b9b-cd0798eb1de4>

73. Коваль О. І. Нагляд прокурора за дотриманням законодавства про міжнародну правову допомогу при проведенні процесуальних дій під час досудового розслідування. *Київський юридичний журнал*. 2023. № 3. С. 78–84.
URL: <https://journals.fpk.kyiv.ua/index.php/kyivlawjournal/article/view/26/23>.

74. Коваль О. І. Нова історія: епоха становлення засад міжнародного співробітництва у законодавстві зарубіжних країн. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5. С. 254–257. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2021/61.pdf.

75. Коваль О. І. Особливості надання міжнародної правової допомоги під час кримінального провадження в умовах воєнного стану. Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 28 квіт. 2023 р.). С. 112–115. URL: <https://elar.naiau.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/b720686a-8722-452d-b283-576fa93cc23c/content>

76. Коваль О. І. Прохання Міжнародного кримінального суду про допомогу: особливості виконання на стадії досудового розслідування. Кримінальне судочинство: права людини під час дії надзвичайного або воєнного стану : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18 листоп. 2022 р.). С. 190–193. URL: <https://elar.naiau.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/cd3f3264-2a8e-4c1e-a0ef-2cd8d98712ed/content>

77. Коваль О. І. Процесуальні дії в порядку надання міжнародної правової допомоги на території України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 6. С. 217–222. URL: http://apnl.dnu.in.ua/6_2022/34.pdf

78. Коваль О. І. Становлення інституту міжнародного співробітництва у кримінальному процесуальному законодавстві України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. № 1 (36). С. 102–106. URL: http://pjuv.nuoua.od.ua/v1_2021/24.pdf.

79. Коваль О. І. Сутність та правове регулювання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2021. № 54, т. 2. С. 105–109. URL: https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc54/part_2/23.pdf.

80. Коваль О. І. Формування міжнародних договірних відносин за часів Київської Русі // Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи 13 розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 трав. 2021 р.). С. 306–309. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/7a95929c2e18-4fec-8bc8-c0e359066b21/content>.

81. Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин : Конвенція від 20.12.1988 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text

82. Конвенція ООН проти корупції : Конвенція від 31.10.2003 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text

83. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності : Конвенція від 15.11.2000 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text

84. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами : Конвенція від 02.12.1949 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_162#Text

85. Конвенція про екстрадицію : Конвенція від 26.12.1933 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_001-33

86. Конвенція про кіберзлочинність : Конвенція Ради Європи від 23.11.2001 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text

87. Конвенція про передачу засуджених осіб : Конвенція Ради Європи від 21.03.1983 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_025#Text

88. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму : Конвенція від 16.05.2005 // Законодавство України / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948

89. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму : Конвенція від 16.05.2005 // Законодавство України / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text

90. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми: Конвенція від 16.05.2005 // Законодавство України / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text

91. Конограй Н. Повноваження спільних слідчих груп у міжнародному співробітництві під час кримінального провадження. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 4. С. 99–105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2015_4_17

92. Крамар Р. Деякі аспекти міжнародного механізму виявлення, розшуку, арешту та конфіскації активів, легалізованих злочинним шляхом. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 1. С. 140–146. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/apl/article/view/1141/1185>

93. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) : Конвенція Рада Європи від 27.01.1999 № ETS173 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text

94. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.

95. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

96. Кримінальний процес України у питаннях і відповідях : навч. посіб. / Л. Д. Удалова та ін. Вид. 5-те, переробл. і доповн. Київ, 2020. 497 с. URL: <https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/handle/123456789/2869>

97. Кузьма В. Ю. Міжнародно-правові аспекти співробітництва Ради Європи з Європейським Союзом : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2018. 242 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8f8c2f75-fc76-48ea-b4ee-d11592fc0c7a/content>

98. Кузьма В. Ю. Правове регулювання приєднання Європейського Союзу до Конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 р.: перспективи та реалії. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2017. № 1. (23) С. 161–166.

99. Кузьма В. Ю. Правові засади співробітництва Парламентської Асамблеї Ради Європи з Європейським Парламентом // Право: історія, теорія, практика: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 18-19 лист. 2016 р.). Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 42–45.

100. Кузьма В. Ю. Спільні програми Ради Європи та Європейського Союзу як одна з форм економічно-політичного співробітництва двох інституцій // Правові реформи в Україні: реалії сьогодення: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Харків, 14-15 квіт. 2017 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2017. С. 42–44.

101. Кузьма В. Ю. Участь Європейського Союзу у договірному аспис Рад Європи. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 2 (2). С. 115–120.

102. Курбатова І. С. Міжнародне співробітництво прокуратури України під час кримінального провадження в порядку перейняття. *Приватне та публічне право*. № 1. 2020. С. 87–91. URL:

https://web.archive.org/web/20220309141748id_/http://pp-law.in.ua/archive/1_2020/20.pdf

103. Лахова О. В. Міжнародне співробітництво щодо запобігання транснаціональній злочинності як основа формування безпечного простору для розвитку суспільства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 571–574. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-2/141>

104. Левицький Т., Мацигіна В. Окремі аспекти впливу Європейської конвенції про захист прав та основних свобод людини 1950 р. на розвиток права прав людини. *Вісник Львівського Університету*. Серія міжнародні відносини. 2007. № 19. С. 189–193.

105. Леган І. М. Дослідження проблематики питань міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. *Історико-правовий часопис*. № 1. 2021. С. 29–34. URL: <https://chasopys.hl.vnu.volyn.ua/index.php/chasopys/article/view/57>

106. Леган І. М. Інтерпол як центр міжнародного співробітництва держав щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2019. № 4. С. 242–246. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2019-4-40>

107. Леган І. М. Історико-правові передумови становлення та розвитку міжнародного співробітництва у боротьбі транснаціональною злочинністю. *Альманах міжнародного права*. 2021. № 25. С. 112–120. DOI: <https://doi.org/10.32841/ILA.2021.25.13>

108. Леган І. М. Міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності : монографія. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. 328 с. URL: <https://eztuir.ztu.edu.ua/handle/123456789/8169>

109. Леган І. М. Міжнародне співробітництво та кримінологічні засади запобігання та протидії незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С. 402–405. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-1/101>

110. Леган І. М. Міжнародно-правові стандарти права особи на безоплатну правову допомогу та їх імплементація у законодавстві України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 5 (34). С. 156–159. URL: https://www.pjv.nuoua.od.ua/v5_2020/32.pdf
111. Леган І. М. Надання безоплатної правової допомоги в Україні та країнах Європейського Союзу. *Альманах міжнародного права*. 2020. № 24. С. 27–32.
112. Леган І. М. Основні напрями й форми міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. С. 89–93. DOI: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i90.3212>
113. Леган І. М. Особливості міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії кіберзлочинності та кібертероризму. *Вісник МГУ*. Серія: «Юриспруденція». 2021. № 50. С. 118–121. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.50.25>
114. Леган І. М. Особливості міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній економічній злочинності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 318–320. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-2/77>
115. Леган І. М. Особливості правових відносин у сфері міжнародного співробітництва протидії контрабанди мігрантів та торгівлі людьми. *Нове українське право*. 2021. № 3. С. 243–248. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2021.3.35>
116. Леган І. М. Роль Європолу в міжнародному співробітництві держав щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2021. № 2. С. 114–119.
117. Леган І. М. Теоретико-правові засади міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності : автореф. дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08 / Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2021. 41 с. URL:

<https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7914/%D0%9B%D0%B5%D0%B3%D0%B0%D0%BD.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

118. Леган І. М., Тичина В. П. Міжнародні правоохоронні організації: правовий статус та особливості їх функціонування щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №6. С. 216–220.

119. Леган І. М. Удосконалення правового механізму міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. *Нове українське право*. 2022. № 2. С. 177–181. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/download/249/227/466>

120. Леган І. М. Шляхи та напрями удосконалення міжнародно-правового механізму щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. *Нове українське право*. 2022. № 3. С. 153–159. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/297/262>

121. Маланчук П. М., Льон О. М., Тарасенко Д. І. Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні. *Правові горизонти*. 2017. № 3(16). С. 77–81. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/57912>

122. Маланчук П. М., Кандиба Ю. О. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження. *Правові горизонти*. 2017. № 3(16). С. 71–76. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/57909/1/Malanchuk_Kandyba.pdf

123. Маланчук П. М., Молчанова А. П. Видача особи (екстрадиція) у кримінальному провадженні щодо злочинів міжнародного характеру. *Правові горизонти*. 2017. № 3(16). С. 86–91. URI: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/57921>

124. Мартовицька О. В. Міжнародна правова допомога у кримінальному провадженні // Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики. Харків, 2018. С. 120–122. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/21_11_2018/pdf/55.pdf

125. Мацигіна В. Ю. Варшавський саміт як один із важливих етапів розвитку відносин між Радою Європи та Європейським Союзом. *Наше право*. 2007. № 3. С. 111–114.

126. Мацигіна В. Ю. Історичні аспекти співробітництва Ради Європи з Європейським Союзом в інтеграційному процесі // Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. «Європейські інтеграційні процеси, проблеми євроатлантичної інтеграції і національна безпека України» (Луцьк, 11-12 жовт. 2007 р.). Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. Держ. Ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. Т.1. С. 18–21.

127. Мацигіна В. Ю. Меморандум про взаєморозуміння між Радою Європи та Європейським Союзом розпочав новий етап відносин в історії взаємин двох організацій // Європейська і євроатлантична інтеграція та транскордонне співробітництво: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 15-16 трав. 2008 р.). Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. націон. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. Т. 1. С. 19–22.

128. Мацигіна В. Ю. Окремі аспекти співпраці Ради Європи та Європейського Союзу. *Вісник Львівського Університету*. Серія міжнародні відносини. 2007. № 22. С. 150–154.

129. Мацигіна В. Ю. Партнерство задля демократії. *Віче*. 2007. № 19. С. 38–39.

130. Мацигіна В. Ю. Співробітництво Ради Європи з Європейським Союзом на сучасному етапі. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2007. № 70. (2). С. 215–218.

131. Мацигіна В. Ю. Роль Ради Європи в інтеграції держав Центральної та Східної Європи до Європейського Союзу // Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 16-17 жовт. 2008 р.). Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. націон. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. С. 61–64.

132. Мадигіна В. Ю. Тенденції розвитку сучасної системи України та проблеми розвитку з європейськими правовими системами (на прикладі Ради Європи та Європейського Союзу) // *Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку: матеріали Всеукр.наук.-практ. конф. (Одеса, 23 лист. 2007 р.).* Одеса, 2007. С. 180–182.

133. Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом : Конвенція ООН від 15.12.1997 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_374#Text

134. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму : Конвенція ООН від 09.12.1999 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518

135. Мінесотський протокол щодо розслідування випадків потенційно незаконного позбавлення життя (2016). URL: https://icmp.int/wp-content/uploads/2025/05/250313_ICMP_MINNESOTA-PROTOCOL_UKR_DEF.pdf

136. Мудряк Т., Потомська Н. Міжнародне співробітництво щодо криміналістичного забезпечення розслідування злочинів. *Юридичний вісник.* 2014. № 6. С. 211–216. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/urid_2014_6_37.pdf

137. Назимко Є. С., Зубенко С. Є. Видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, за національним законодавством та міжнародними договорами України. *Вісник Кримінологічної асоціації України.* 2025. № 3 (36). С. 505–515. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2025.3.42>.

138. Назимко Є. С., Зубенко С. Є. Міжнародне співробітництво під час розслідування міжнародних злочинів, вчинених на території України в умовах збройного конфлікту. *Вісник Кримінологічної асоціації України.* 2026. № 1 (37). Ч. 2. С. 434–445. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2026.1.p2.38>.

139. Налуцишин В. В. Класифікація міжнародних злочинів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. № 86 (4). С. 305–310. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.4.46>
140. Наші бази даних / Офіційний сайт Інтерполу. URL: <https://www.interpol.int/How-we-work/Databases/Our-databases>
141. Нуруллаєв І. Взаємодія держав з метою призупинення операцій (заморожування) та арешту майна як організаційно-правова форма міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. *Юридичний вісник*. 2022. № 1. С. 60–68. URL: https://yurvisnyk.in.ua/v1_2022/8.pdf
142. Особливості співробітництва України з Міжнародним кримінальним судом : науково-практичний посібник / О. М. Броневицька, І. В. Гловюк, І. І. Дулкай та ін.. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025. 268 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/400845807_Osoblivosti_spivrobitnictva_Ukraini_z_Miznarodnim_kriminalnim_sudom_naukovo-prakticnij_posibnik_O_M_Bronevicka_I_V_Glovuk_I_I_Dulkaj_V_V_Navrocka_ta_in_Lviv_Lvivskij_derzavnij_universitet_vnutrisnih_s
143. Офіційний сайт Європолу. URL: <https://www.europol.europa.eu/about-europol>
144. Офіційний сайт МВС України / Співробітництво з ЄС. URL: <https://mvs.gov.ua/ministry/projekti-mvs/jeuropeiska-integraciya-ukrayini/spivrobitnictvo-z-jes-23626>
145. Офіційний сайт Омбудсмана України. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/ombudsman-oznajomivsyaz-dopoviddy-nezalezhoj-miznarodnoj-komisiyi-on-z-rozsliduvannya-porushen-v-ukrayini
146. Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/>
147. Пашковський М. І. Особливості доказування у кримінальних справах, пов'язаних з наданням міжнародної правової допомоги : автореф.

дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2003. 21 с. <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/17827>

148. Пилипенко Д. О., Андріяшевський А. Г. Щодо поліпшення процесуального порядку міжнародного співробітництва в межах кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. № 86 (5). С. 130–135. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.5.18>

149. Підгородинська А. В. Міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні : поняття та процесуальні форми. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 4 (3). С. 114–118. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvkhdu_jur_2015_4\(3\)_29.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvkhdu_jur_2015_4(3)_29.pdf)

150. Плахотнік О. В. Співробітництво прокуратури України з міжнародним кримінальним судом. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2022. № 3 (122). С. 56–63. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2022/3.122-10>

151. Подальша ескалація агресії Російської Федерації проти України : Резолюція 2463 (2022) / Парламентська асамблея Ради Європи від 13 жовт. 2022 р. URL: <https://pace.coe.int/pdf/7f8896c518cd8ef15fbb51a0a2b008eb0bb5bc766abfd475752f056a77c0625a/doc.%2015631.pdf>

152. Положення про Національну поліцію : Постанова КМ України № 877 від 28.10.2015 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#Text>

153. Положення про Міністерство внутрішніх справ України : постанова КМ України № 878 від 28.10.2015 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text>

154. Порядок направлення запитів з надання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні: метод. рекомендації / Кол. авт. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 44 с. URL: https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1383/1/%D0%9F%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BE%D0%BA_%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B8.pdf

155. Принципи Мендеса: Як Офіс Генпрокурора імплементує ці та інші міжнародні стандарти у сфері прав і свобод людини // Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/principi-mendesa-yak-ofis-genprokurora-implementuje-ci-ta-insi-miznarodni-standarti-u-sferi-prav-i-svobod-lyudini>

156. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 № 638-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>

157. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>

158. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

159. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

160. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10.11.2015 № 772-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text>

161. Про Національне антикорупційне бюро : Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>

162. Про Національну поліцію : Закон від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

163. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 № 3341-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>

164. Про організацію роботи органів прокуратури України у сфері міжнародного співробітництва : Наказ від 12.09.2023 № 258 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0258905-23#Text>

165. Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів : Закон України від 03.03.2022 № 2116-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20#Text>

166. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.11.2011 № 3739-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>

167. Про роботу органів прокуратури // Офіційний веб-сайт Офісу Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-robotu-organiv-prokuraturi-2>

168. Протокол Берклі з ведення розслідувань з використанням відкритих цифрових даних. URL: <https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/archive/2022/03/Berkeley-Protocol-Ukrainian.pdf>

169. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої

злочинності : Резолюція 55/25 Генеральної Асамблеї від 15.11.2000 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text

170. Протокол проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітря, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності : Резолюція 55/25 Генеральної Асамблеї від 15.11.2000 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_790#Text

171. Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : Резолюція 55/255 Генеральної Асамблеї від 31.05.2001 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_792#Text

172. Римський статут Міжнародного кримінального суду : міжнародний договір від 17.07.1998 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

173. Семенишина-Фіголь Б. М., Миколюк В. В. Міжнародне співробітництво в кримінальному провадженні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 1 (30). С. 205–208. URL: http://pjuv.nuoua.od.ua/v1_2020/44.pdf

174. Семчук, Ю. І., Дзюба, О. О., Зорена, П. І. Правові засади міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. *Наукові записки Львівського університету бізнесу і права*. 2023. № 38. С 175–183. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1282>

175. Сироїд Т. Л. Міжнародна кримінально-правова протидія транснаціональним злочинам. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2023. № 77 (2). С. 304–309. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.2.52>

176. Скулиш Є. Д., Глушков В. О. Поняття транснаціональної організованої злочинності та її співвідношення з тероризмом. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 190–194. URL: https://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2012/2_2012/42.pdf

177. Слободзян А. П. Міжнародне співробітництво органів прокуратури під час кримінального провадження. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2015. № 2. С. 228–232. URL: http://spfi.com.ua/IMG/pdf/lsej.org_ua-j_2_2015.pdf#page=228

178. Смирнов М. І. Інститут взаємної правової допомоги у кримінальних справах: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія. Одеса, 2006. 252 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5e9b6269-d8b2-4150-87fb-5a9e13c697fc/content>

179. Смирнов М. І. Порядок співробітництва України з міжнародним кримінальним судом. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2024. № 4. С. 116–120. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2024.4.16>

180. Сокурєнко В. В. Міжнародне співробітництво України у сфері протидії тероризму: аналіз та перспективи вдосконалення // Кримінально-правові та кримінологічні засоби протидії злочинам проти громадської безпеки та публічного порядку : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 18 квіт. 2019 р.). Харків : ХНУВС, 2019. С. 10–12. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/18_04_2019/pdf/2.pdf

181. Статут Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол : Статут від 13.06.1956 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_142#Text

182. Статут ООН (з поправками) : Статут від 26.06.1945. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text

183. Стратонов В. М. Транскордонна злочинність: поняття, ознаки та роль у глобалізації транснаціональної злочинності. *Науковий вісник*

Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2025. № 3. С. 88–92. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2025-3-16>

184. Тертишник В. М. Кримінальний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар. Вид. 18-те, доповн. і переробл. Київ : Алерта, 2021. 1110 с.

185. Третій додатковий Протокол до Європейської Конвенції про видачу правопорушників : Протокол Ради Європи від 10.11.2010 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-10#Text

186. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю, тероризмом та іншими злочинами середньої тяжкості, тяжкими та особливо тяжкими злочинами : Угода від 30.08.2010 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276_085#Text

187. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво : Угода від 14.12.2016 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-16#Text

188. Угода про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції : Угода від 27.06.2016 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_024-16#Text

189. Управління ООН з наркотиків та злочинності / Офіційний сайт постійного представництва України при міжнародних організаціях у Відні. URL: <https://vienna.mfa.gov.ua/ustanovi-oon-u-vidni/2722-unz-oon>

190. Федченко В. М., Бадалова Т. Г. Порядок направлення запитів про надання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні в рамках екстрадиції. Дніпро : ДДУВС, 2024. 92 с. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/13028/1/%D0%9C%D0%A0%20%D>

0%95%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D1%86%D1%96%D1%8F.pdf

191. Фрідман-Козаченко М. М., Бичок Т. П. Актуальні питання здійснення екстрадиції в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 420–423. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-3/102>

192. Чебан В. І. Відмова у видачі особи в порядку екстрадиції як гарантія захисту прав людини: проблемні аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. № 82 (3). С. 273–279. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.3.43>

193. Чернецька О. В. Міжнародне співробітництво під час розслідування воєнних кримінальних правопорушень. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. № 2 (19). С. 266–273. DOI: [https://doi.org/10.33244/2617-4154.2\(19\).2025.266-273](https://doi.org/10.33244/2617-4154.2(19).2025.266-273)

194. Четвертий додатковий Протокол до Європейської Конвенції про видачу правопорушників : Протокол Ради Європи від 20.09.2012 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-12#Text

195. Чорноус Ю. М. Видача особи (екстрадиція) у кримінальному провадженні щодо злочинів міжнародного характеру. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 143–150. URL: <https://vkslaw.com.ua/index.php/journal/article/view/440/407>

196. Чорноус Ю. М. Міжнародна правова допомога: зміст та питання удосконалення реалізації. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 95–101. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/2_2015_Chornous.pdf

197. Шевчишена К. П. Розслідування воєнних злочинів в Україні: автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.09; Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2024. 21 с. URL: https://www.navs.edu.ua/files/spec-vchena-rada/srd_26_007_03/2024/avtoref_shevchyshena.pdf

198. Юрчишин В. Д., Коропецька С. О. Залучення іноземних судових експертів у кримінальне провадження в порядку міжнародного

співробітництва. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. № 85 (4). С. 165–172. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.4.25>

199. Яцик Т. П., Шкелебей В. А. Удосконалення механізму міжнародного співробітництва у сфері виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія Право. 2025. № 87 (4). С. 159–164. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.4.24>

200. Extradition to Ukraine under Scrutiny: Emerging Trends Across Courts in Europe. *Extradando*. 2026. Apr 13. URL: https://www.extradando.com/post/extradition-to-ukraine-under-scrutiny-emerging-trends-across-courts-in-europe?utm_source=chatgpt.com

201. Kalu B. O., Miebaka N. The International Criminal Court: Analyzing Its Efficacy in Combating International Crimes in the 21st Century. *Advances in Law, Pedagogy, and Multidisciplinary Humanities*. 2024. № 2 (1). P. 85–104. URL: <https://jurnal.fs.umi.ac.id/index.php/alpamet/article/view/751>

202. Lima R. M., Lage R. C. M. The States' Duty of Cooperation before the International Criminal Court. *Beijing Law Review*. 2023. № 14 (3). P. 1308–1321. DOI: <https://doi.org/10.4236/blr.2023.143071>

203. Maliyk V. International cooperation as a component of the fight against transnational organized crime. *Наука і правоохорона*. 2025. № 1–2 (67–68). С. 76–84. DOI: <https://doi.org/10.33270/0525676812.10>.

204. Marica A. La solidaridad de la UE con Ucrania: una demostracion de fuerza? Analisis del papel de Eurojust y Europol en la investigacion y enjuiciamiento del nucleo de delitos internacionales (CIC) cometidos por Rusia en Ucrania. *Revista de Derecho Politico*. 2024. № 119. P. 267–290. DOI: <https://doi.org/10.5944/rdp.119.2024.40423>

205. Rules of Procedure and Evidence. International Criminal court. https://www.icc-cpi.int/publications/core-legal-texts/rules-procedure-and-evidence?utm_source=

206. Schloenhardt A. Joint Investigations Teams and the Fight Against Organized Crime. *Transnational Criminal Law Review*. 2026. № 4 (2). P. 313–339. DOI: <https://doi.org/10.22329/tclr.v4i2.9276>
207. Steinberg R. H. Politics and Justice at the International Criminal Court. *Cambridge University Press*. Israel Law Review. 2024. P. 308–350. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0021223724000049>
208. Stefanoaia M., Spinu-Dumneanu L. International Judicial Cooperation in Human Trafficking Cases: Practical Challenges and Solutions. *European Journal of Law and Public Administration*. 2025. № 12 (2). P. 138–148. DOI: <https://doi.org/10.18662/eljpa/12.2/270>
209. Talmon S. Ukrainian extradition request denied by German court because of likely violation of the international minimum standard of human rights protection. *GPIL – German Practice in International Law*. 2020. June 09. URL: https://gpil.jura.uni-bonn.de/2020/06/ukrainian-extradition-request-denied-by-german-court-because-of-likely-violation-of-the-international-minimum-standard-of-human-rights-protection/?utm_source=
210. Tinsley A. Specialty: Arresting an elusive 'right' in European extradition law. *New Journal of European Criminal Law*. 2021. № 12 (1). P. 23–35. DOI: <https://doi.org/10.1177/20322844209769>
211. Wahl T. Refusal of European Arrest Warrants Due to Fair Trial Infringements: Review of the CJEU's Judgment in LM by National Courts in Europe. *Eucrim*. 2020. № 4. DOI: <https://doi.org/10.30709/eucrim-2020-026>
212. White paper on transnational organised crime. URL: <https://rm.coe.int/168070afba>

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Зубенко С.Є. Поняття і правові основи міжнародного співробітництва. *Правовий часопис Донбасу*. 2024. № 4. С. 8–15.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2024-89-8-15>
2. Зубенко С.Є. Правоохоронні органи у сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2024. № 4. 60–67.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2024-4-12-11>
3. Назимко Є.С., Зубенко С.Є. Видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, за національним законодавством та міжнародними договорами України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2025. № 3 (36). С. 505–515. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2025.3.42>. (Особистий внесок здобувача: визначено та досліджено основні етапи екстрадиції).
4. Назимко Є.С., Зубенко С.Є. Міжнародне співробітництво під час розслідування міжнародних злочинів, вчинених на території України в умовах збройного конфлікту. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2026. № 1 (37). Ч. 2. С. 434–445. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2026.1.p2.38>. (Особистий внесок здобувача: проаналізовано міжнародне співробітництво України з такими міжнародними організаціями як: Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол, Європейський поліцейський офіс та Агентство Європейського Союзу з питань співпраці у сфері кримінального правосуддя – Євроюст).
5. Зубенко С.Є. Міжнародне співробітництво під час розслідування транснаціональних злочинів. *Форум права*. 2026. № 86 (2). С 169–177.
DOI: <http://doi.org/10.32631/fp.2026.2.18>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дослідження:

1. Зубенко С.Є. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження: поняття і значення. *International scientific conference* (Riga, the Republic of Latvia, December 25–26, 2024). Riga : Baltija Publishing, 2024. С. 184–187. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-526-6-43>

2. Зубенко С.Є. Форми міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. *Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 26 груд. 2024 р.). Львів ; Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 271–274.

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-463-7-78>

3. Зубенко С.Є. Компетентні правоохоронні органи у сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. *Актуальні питання розвитку правової системи в сучасній Україні* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (4 лют. 2025 р.). Львів ; Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 100–102. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-462-0-28>

4. Зубенко С.Є. Запит про надання міжнародної правової допомоги: поняття та процесуальні вимоги. *Modern Achievements in Legal Science and Practice* (March 19–20, 2025, Riga, the Republic of Latvia) : International scientific conference. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. Р. 278–280.

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-558-7-74>

5. Зубенко С.Є. Співробітництво України з міжнародними організаціями при розслідуванні кримінальних правопорушень. *Права людини та публічне врядування* : матеріали VIII Міжнар. правничого форуму (м. Чернівці, 30 трав. 2025 р.). Львів ; Торунь : Ліга-Прес, 2025. С. 643–645.

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-172>

6. Зубенко С.Є. Процесуальні засади видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кременчук, 5 груд. 2025 р.). Львів ; Торунь : Ліга-Прес, 2025. С. 267–270.

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-580-1-73>

Статистичні дані Офісу Генерального прокурора щодо кількості запитів про міжнародну правову допомогу

1. Протягом 2021–2026 років Офісом Генерального прокурора отримано 10889 запитів про надання взаємної правової допомоги та виконано 10657 запитів. З них протягом 2021–2026 року отримано 286 запитів про видачу особи (екстрадиція), виконано 347 запитів. Направлено до компетентних органів договірних держав 4571 запит про надання правової допомоги, виконано 2717 запитів. Підготовлено 1450 запитів про видачу особи (екстрадицію), виконано – 625

2. У 2025 році до Офісу Генерального прокурора надійшло 1355 запитів про міжнародну правову допомогу від іноземних установ, з них:

- 1) 1228 щодо виконання процесуальних дій;
- 2) 73 – перейняття кримінального провадження;
- 3) 54 – екстрадиції.

3. У 2025 році компетентними органами України підготовлено 884 запити, з них:

- 1) органами прокуратури – 306;
- 2) НП України – 367;
- 3) СБ України – 16;
- 4) БЕБ України – 18;
- 5) ДБР – 113;
- 6) НАБ України – 64.

4. Надіслано запитів до виконання компетентними органами іноземних держав – 811, з яких:

- 1) виконання процесуальний дій – 494;
- 2) перейняття кримінального провадження – 5;
- 3) екстрадиція – 312.

5. Виконано 679 запитів, з яких:

- 1) виконання процесуальний дій – 422;
- 2) екстрадиція – 257.